

BEWONERSPARTICIPATIE IN DE ROTTERDAMSE FOCUSWIJKEN

Een onderzoek naar de inhoud en vormgeving van bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken

Masterscriptie | Real Estate and Housing | TU Delft

Dikra bouchtoubi

Colofon

DIKRA BOUCHTOUBI

E-mail adres

Telefoonnummer

DELFT UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Faculteit : Architecture

Master track : Real Estate and Housing

Afstudeer lab : Cocreation

Thema : bewonersparticipatie

Adres : Julianalaan 134, 2628 BL Delft

UNIVERSITEITSMENTOREN

1ste mentor : Dr. Ir. Sake Zijlstra

Email :

2de mentor : Ir. André Ouwehand

Email :

Gecommitteerde : Huib Plomp

Datum : April 2018

Voor u ligt het mijn masterscriptie: “Bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken”. Deze scriptie is tot stand gekomen middels een literatuur alsook een praktijkonderzoek in de periode van september 2017 tot februari 2018. Aanleiding voor dit onderzoek was een tegenstrijd welke aanwezig is bij de overheid als het gaat om bewonersparticipatie. Met de komst van de woonvisie in Rotterdam, heeft de gemeente Rotterdam namelijk al een aantal beslissingen genomen ten aanzien van de leefomgeving van bewoners en hiermee de invloed van bewoners over hun leefomgeving afgezwakt. Toch maakt de gemeente zich nog wel hard voor bewonersparticipatie. Dit onderzoek gaat daarom in op deze tegenstrijdigheid. Kern van dit onderzoek is het in beeld brengen van de stand van zaken rond bewonersparticipatie in de (focus)wijken van Rotterdam waar de woonvisie inslaat.

Het onderzoek is geschreven in het kader van de afsluiting van mijn afstudeeronderzoek en hiermee de afsluiting van mijn opleiding in Delft. Het onderzoek kan als afsluitend onderdeel worden gezien van mijn masterprogramma Real Estate & Housing aan de faculteit bouwkunde van de Technische Universiteit Delft. Het onderzoek is uitgevoerd ten behoeve van het afstudeerlaboratorium Cocreation.

Voor het doorlopen van de verschillende fases van dit onderzoek wil een aantal mensen bedanken. Allereerst wil ik mijn begeleiders, Sake Zijlstra en Andre Ouwehand bedanken voor hun toewijding en inbreng vanuit de universiteit. Ik heb veel geleerd van de kritische reflecties op mijn geschreven stukken. Ook wil ik Huib Plomp bedanken voor zijn motiverende woorden op momenten wanneer ik deze nodig had. Verder wil ik ook bedanken de professionals die mij hebben gelopen door mee te werken aan de praktijkfase van mijn onderzoek, maar ook voor jullie tips en connecties die mij verder op weg hebben geholpen. Voor de laatste fase van het praktijkonderzoek wil ik ook graag de goedwillige bewoners bedanken, die toch bereid waren tijd voor mij vrij te komen en mij van informatie hebben voorzien over hun wijk.

Mijn speciale dank gaat uit naar in de eerste plaats mijn ouders die mij hebben grootgebracht en mij hebben gesteund gedurende elke fasen van mijn leven, met name in mijn schoolcarrière. In de tweede plaats gaat mijn dank uit naar mijn familie en vrienden die altijd voor mij klaar stonden.

Tot slot wil ik nog iemand liefdevol bedanken en gedenken. Iemand die mij elk jaar weer vroeg wanneer ik klaar ben met school en of hij dat moment nog zou mogen meemaken? Ik had je graag met trots willen medelen dat het moment nu daar is opa. Helaas heb ik in de laatste fasen van mijn afstudeeronderzoek toch afscheid van jou moeten nemen. Deze is dan ook voor jou mijn allerliefste opa...

{ Januari 2018♥ }

INLEIDING

'Overheid en maatschappelijke instellingen zijn de laatste jaren continu op zoek naar voldoende cement om de kloof te dichten die tussen hen en hun burgers, cliënten of klanten is ontstaan'' (Maarsen & Van den Berg, 2014).

Er wordt vanuit de gemeente nog veel geworsteld met de vraag of gemeentelijke taken kunnen worden overgedragen aan bewoners, welke taken dit zijn en hoe dat moet worden aangepakt. Op deze manier is er een nieuwe balans nodig tussen de burgers, overheden en het maatschappelijk middenveld, ofwel een systeemwijziging. Er moet dus eigenlijk juist veel meer met bewoners worden gedaan, omdat zij ontzettend veel potentieel bezitten, welke nagenoeg onvoldoende wordt benut (Platform31, z.j.).

Bewoners hebben in al die jaren niet altijd onwelwillend gestaan tegenover participatie. Echter, een gebrek aan invloed, zichtbaar resultaat en het daadwerkelijk kunnen nemen van de verantwoordelijkheid demotiveert hen om deel te nemen aan 'georganiseerde participatietrajecten'. De bewoners willen geen voorgeschreven partij spelen in een niet zelfgekozen arrangement, maar willen op eigen wijze zelf de compositie mee vormgeven en daadwerkelijk invloed hebben (Maarsen & Van den Berg, 2014).

Met name in buurten met de laagste inkomens en met een hoge mate van etnische diversiteit, blijkt uit onderzoek dat participatie significant minder voorkomt dan in meer gegoede buurten van Rotterdam. Er blijkt namelijk een relatie te zijn tussen de buurten en de individuele kenmerken van bewoners. Hoger opgeleiden participeren meer dan laagopgeleiden, inwoners zonder migratieachtergrond meer dan inwoners met een migratieachtergrond, eigenhuisbezitters meer dan huurders, mensen met veel contact en binding met de buurt participeren meer, vergeleken met mensen met weinig contact en binding (Engbersen et al., 2015). Juist in de wijken waar de problemen en dus de behoefte aan actieve participatie het grootst is, blijken bewoners veelal onvoldoende over de vereiste competenties (sociale netwerken, bureaucratische vaardigheden, enz.) te beschikken om maatschappelijk actief te worden. Verder hebben deze bewoners voldoende eigen problemen, waardoor zij zich niet bekommeren om de problemen in de wijk. De wijken met de bovengenoemde kenmerken, laag inkomen, etnische diversiteit en een laag opleidingsniveau komen overeen met die van krachtwijken. In Rotterdam zijn enkele van deze krachtwijken door de gemeente Rotterdam aangewezen als focuswijken van Rotterdam.

Met de Woonvisie Rotterdam ligt er nog extra druk op deze focuswijken. De gemeenteraad wil sociale woningen afbreken en meer koopwoningen bouwen om op deze manier een andere concentratie bevolking te hebben. Dit zal voor die wijken een verandering betekenen in de concentratie laag inkomen, etniciteit en laag opleidingsniveau. Hoe gaat Rotterdam hiermee om? Hoe geven zij, juist in deze focuswijken waar de participatiegraad laag ligt, invulling en vorm aan bewonersparticipatie?

PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAAG

Er is dus een zekere tegenstrijdigheid aanwezig als het gaat om bewonersparticipatie bij de overheid. Met de komst van de woonvisie in Rotterdam, heeft de gemeente Rotterdam al een aantal beslissingen genomen ten aanzien van de leefomgeving van bewoners en hiermee de invloed van bewoners over hun leefomgeving afgezwakt. Toch maakt de gemeente zich nog wel hard voor bewonersparticipatie. Het is daarom interessant om te kijken hoe in Rotterdam wordt omgegaan met deze tegenstrijdigheid en waarbij deze tegenstrijdigheid de focus in het onderzoek vormt.

Hoe wordt er op dit moment met de komst van de Woonvisie inhoud en vorm gegeven aan bewonersparticipatie in de focuswijken in Rotterdam?

ONDERZOEKSDOEL EN METHODOLOGIE

In dit onderzoek wordt beoogd om in beeld te brengen hoe in Rotterdam invulling en vorm wordt gegeven aan bewonersparticipatie. Dit wordt gedaan middels het onderzoeken hoe de Rotterdamse participatie uitwerkt in praktijk met de komst van de Woonvisie. Verder wordt ook getracht een overzicht te hebben van de motieven van professionals voor het wel of niet betrekken van bewoners. Om hier een antwoord op te krijgen zijn deelvragen geformuleerd. Middels een theorieonderzoek en praktijkonderzoek (voorverkenningsgesprekken en casestudies) worden deze deelvragen beantwoord. Voor het onderzoek kan het volgende onderzoeksdoel worden geformuleerd: Wat is de stand van zaken rond bewonersparticipatie in de wijken van Rotterdam waar de woonvisie inslaat?

De resultaten die hierbij horen zijn:

- Definitievorming bewonersparticipatie
- Benadering (motieven) bewonersparticipatie in de literatuur
- Benadering (motieven) bewonersparticipatie in de praktijk
- Uitwerking (betrokkenheid + waardering hiervan) benadering in de Rotterdamse praktijk

Om antwoord te geven op de hoofdvraag van dit onderzoek zijn drie deelvragen geformuleerd, welke middels een literatuur- en praktijkonderzoek meer inzicht moeten geven in bewonersparticipatie in Rotterdam. In figuur 1.1 is hier een schematisch overzicht van te zien. Het onderzoek is gestart met een literatuurstudie. Voor dit type onderzoek zijn er verschillende doelen (Bryman, 2012). Centraal hierbij is dat op deze manier meer inzicht zal worden verkregen over het gebied waarbinnen het onderzoek wordt uitgevoerd.

Het praktijkonderzoek bestaat uit twee delen. In dit onderzoek wordt deel 1 in hoofdstuk 3 beschreven en deel 2 in hoofdstuk 4. In deel 1 van het praktijkonderzoek vinden er verkennende gesprekken plaats met professionals in Rotterdam. Voor deze gesprekken wordt gebruik gemaakt van een semi-structured interview. Bij dit type interview heeft de onderzoeker een structuurplan voor het interview. Dit stelt de onderzoeker in staat om door te vragen of andere vragen te stellen (Bryman, 2012). In het tweede deel van het praktijkonderzoek vinden er twee casestudies plaats. Voor deze casestudies zijn enkele criteria opgesteld welke in de eerste plaats zijn voortgekomen uit de probleembeschrijving van dit onderzoek. In de tweede plaats zijn deze aangevuld met de uitkomsten van hoofdstuk 2 en 3.

LITERATUURONDERZOEK

Benadering bewonersparticipatie door professionals in de literatuur

Om meer inzicht te krijgen in de benadering van bewonersparticipatie is er een literatuurstudie gedaan. In de eerste plaats is hieruit naar voren gekomen dat participatie een breed begrip is met vertakkingen naar bewonersparticipatie en burgerparticipatie. In dit onderzoek wordt een duidelijk onderscheid gemaakt en wordt verder gegaan met bewonersparticipatie. De definitie van bewonersparticipatie, welke als vertrekpunt in het afstudeeronderzoek zal dienen, is als volgt geformuleerd: De mate waarin bewoners betrokken zijn, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan veranderingen in hun woonomgeving en hun mate van invloed hierin.

In de tweede plaats is naar voren gekomen dat bewonersparticipatie verschillend kan worden benaderd door professionals. Om deze benadering van bewonersparticipatie toch te kunnen structureren is ervoor gekozen vier hoofdmotieven te vormen waaronder de motieven kunnen worden geplaatst. Hieruit zijn de 4 hoofdmotieven: legitimiteit, bewoners BCD (behoefte, capaciteit en deskundigheid), netwerk en proces ontstaan. Middels het gebruik van de verschillende perspectieven hierbij is vervolgens meer inzicht geboden in de toeschrijving en beoordeling hiervan door professionals en bewoners. Hierover kan worden gezegd dat professionals meer geïnteresseerd zijn in de bewoner als object van zijn wijk, vanwege zijn kennis en minder in de bewoner als subject, vanwege zijn machtspositie. Ondanks dat enkele motieven meer aan professionals of bewoners kunnen worden toegeschreven, is het kwadrant uit figuur 2.8 professionals (boven) – bewoners (beneden) perspectief niet ingedeeld met de motieven. Dit geldt ook voor de beoordeling middels links (contra) – rechts (pro) perspectief, welke niet is ingedeeld met de motieven. Door deze verschillen kan de indeling geen onderdeel vormen van het raamwerk in de rest van het onderzoek.

PRAKTIJKONDERZOEK

Benadering bewonersparticipatie door professionals in Rotterdam

Om meer inzicht te krijgen in de benadering van bewonersparticipatie door professionals in Rotterdam heeft er eerst een documenten onderzoek plaatsgevonden. Vervolgens hebben er 13 interviews plaatsgevonden met professionals in Rotterdam. Uit de resultaten van deze interviews kunnen ten aanzien van de benadering van bewonersparticipatie door professionals in Rotterdam 3 conclusies worden getrokken.

In de eerste plaats is uit het documentenonderzoek naar voren gekomen dat de gemeente Rotterdam de invulling van bewonersparticipatie goed heeft geregeld. Hiervoor hebben zij namelijk instrumenten ontwikkeld om participatie op gang te brengen. Uit de praktijk gesprekken met professionals blijkt echter wat anders. Professionals geven namelijk aan dat de Toolkit niet wordt gebruikt of misschien wel onderdelen ervan maar dan wordt het niet herkend als de Toolkit. De meeste professionals geven aan dat het aspect situatie hier hoofdzakelijk richtinggevend voor is.

In de tweede plaats komt er uit de resultaten naar voren dat professionals enkele motieven hanteren bij bewonersparticipatie. Hierover kan met name worden gezegd dat de (machts)positie hierbij richtinggevend voor is. Als de resultaten nader worden bekeken kan worden gezegd dat professionals het meer betrekken van bewoners op uitvoeringsniveau, toeschrijven aan het hoofdmotief bewoners BCD en dan voornamelijk het motief deskundigheid en deels aan hun capaciteit, hiermee hanteren de professionals het motief verschillend. Het vormt namelijk volgens hun een pro voor professionals op uitvoeringsniveau en een contra motief vormt op gebiedsvisieniveau. De aspecten situationeel en ervaring zijn volgens hun richtinggevend hierbij. Uit de literatuurstudie van hoofdstuk twee komen ook twee niveaus naar voren. Deze zijn altijd gevolgtijdig en hiermee dus meer een procesmatig motief, wat te maken heeft met fasen. Zowel in dit hoofdstuk als in het vorige hoofdstuk zijn deze twee niveaus te herkennen en wordt het betrekken van bewoners binnen de niveaus toegeschreven aan het hoofdmotief bewoners BCD. Echter blijkt uit de resultaten van professionals dat het aspect positie professionals en hierbij het motief legitimiteit een hele belangrijke rol te spelen. Hiermee kan de toeschrijving van het hoofdmotief bewoners BCD minder sterk dan in hoofdstuk twee worden toegeschreven aan de twee niveaus. Er kan dus in twijfel worden genomen of het legitimiteitsmotief niet een meer doorslaggevende rol speelt dan het deskundigheidsmotief. In figuur 3.6 is een schematisch overzicht te zien van de reflectie van de uitkomsten. Hierbij komt sterk naar voren dat het legitimiteitsmotief door professionals wordt gebruikt op gebiedsvisieniveau en hierbij de positie het meest richtinggevend is. Het komt er hiermee ook op neer dat op momenten wanneer de bewoner veel invloed kan hebben (gebiedsvisie), professionals ze niet betrekken. Hiermee kan in twijfel worden genomen of de twee niveaus wel betrekking hebben op het proces (fasen) of juist meer betrekking hebben op macht. Om hier een beter beeld te hebben van bovenstaande wordt er middels casusstudies gekeken hoe dit in de Rotterdamse praktijk gaat.

Praktijk van bewonersparticipatie in Rotterdam en de waardering hiervan door bewoners

Om meer inzicht te krijgen in de praktijk van bewonersparticipatie in Rotterdam en de waardering hiervan hebben er casestudies plaatsgevonden op twee niveaus, de Tarwewijk (gebiedsvisie) en de Mijnkintbuurt (uitvoeringsplan). De keuze voor de twee niveaus is voortgekomen uit de literatuurstudie van hoofdstuk twee en de resultaten uit hoofdstuk drie. Daar is namelijk uit gebleken dat er een verschil is in de betrokkenheid van bewoners op twee niveaus, gebiedsvisie en uitvoering. Hiervoor hebben 4 interviews plaatsgevonden met professionals uit Rotterdam waarbij ze zijn ondervraagd op betrokkenheid van bewoners en hun motieven hierbij. Ook hebben er 13 interviews met bewoners plaatsgevonden, waarbij ze zijn ondervraagd over de betrokkenheid en hun waardering hierbij.

Praktijk professionals

In de eerste plaats hebben 4 gesprekken plaatsgevonden met betrokken professionals van de Tarwewijk en specifiek de Mijnkintbuurt. De professionals zijn ondervraagd op de betrokkenheid van bewoners bij de gebiedsvisie Tarwewijk, de WAP Tarwewijk en de uitvoeringsplannen voor de Mijnkintbuurt. Uit de gesprekken van de professionals werd in de eerste plaats vrij snel duidelijk dat

bewoners niet betrokken zijn bij de gebiedsvisie van de Tarwewijk, de input van bewoners is volgens de professionals alleen meegenomen middels gebiedscommissies en professionals die door de wijk lopen en korte lijntjes houden met bewoners. Ook bij de totstandkoming van de WAP zijn bewoners niet betrokken. Verder zijn bewoners ook niet betrokken bij de uitvoeringsplannen voor de Mijnkintbuurt. Professionals hanteren enkele motieven voor het niet betrekken van bewoners. Hierbij blijkt met name de twee hoofdmotieven, legitimiteit en bewoners BCD de boventoon te voeren voor professionals bij bewonersparticipatie. Op gebiedsvisieniveau, de Tarwewijk gaat het om legitimiteit, waarbij professionals aangeven dat de Woonvisie en het NPRZ al concrete plannen heeft voor de wijk. Meer op uitvoeringsniveau, de Mijnkintbuurt gaat het om het motief behoefte en capaciteit van bewoners. De professionals geven aan dat de bewoners zelf geen behoefte heeft, omdat hij tevreden is en begrip heeft voor de plannen. Ook de grote doorstroming van bewoners in de wijk is volgens hun van invloed. Richtinggevend bij deze motieven zijn de aspecten (machts)positie van professionals en situatie. Waarbij kan worden gezegd dat de aspecten niet specifiek bij een motief kunnen worden geplaatst. De motieven kunnen namelijk voor elke positie en situatie opnieuw worden gerangschikt. Verder hebben de professionals ook motieven die betrekking hebben op de hoofdmotieven netwerk (sociale cohesie en sociale doelen) en proces (communicatie). Volgens hun is er in de wijk geen sprake van sociale samenhang en heeft er wat de aanpak betreft goede communicatie plaatsgevonden met bewoners over de plannen voor de wijk.

Praktijk bewoners

In de tweede plaats hebben 12 interviews plaatsgevonden met twee soorten bewoners van de Tarwewijk en specifiek van de Mijnkintbuurt. In zijn geheel genomen kan worden gezegd dat de analyse van de resultaten geen grote verschillen laat zien bij bewoners van de Tarwewijk en bewoners van de Mijnkintbuurt. Dit geldt ook voor de twee typen bewoners voor beide niveaus. Grotendeels komen de motieven die horen bij de waardering voor de betrokkenheid bij beiden typen bewoner op beide niveaus voor. In de eerste plaats geven alle bewoners aan dat zij niet betrokken zijn bij de plannen in de wijk. Volgens hun zijn ze slecht eenmalig geïnformeerd nadat het definitieve besluit was genomen. Voor de analyse is ook bij bewoners gebruik gemaakt van een indeling naar motieven. Echter blijkt het bij bewoners minder om motieven te gaan, maar hebben de motieven van professionals veelal een gevolg voor bewoners waardoor bijvoorbeeld bepaalde argumenten voorkomen. Dit heeft te maken met de (macht)positie van professionals ten op zichten van bewoners.

De argumenten van bewoners kunnen veelal wel worden terug herleid naar de motieven indeling. Wat er hier in de eerste plaats bij opvalt is dat anders dan bij professionals sprake is van een toewijzing in pro en contra. Volgens de bewoners vormt voornamelijk het hoofdmotief legitimiteit aanleiding waarom bewoners niet zijn betrokken. Zij vinden dat de gemeente zelf alles beslist en zij hebben niet veel in te brengen gehad. Het gaat hierbij dan vooral om de machtspositie van de gemeente, welke doorslaggevend is voor het niet betrekken. Ook de communicatie is volgens bewoners slecht. Bewoners hadden anders dan professionals aangeven graag betrokken willen worden. Hun argumenten hierbij vallen met name terug op het hoofdmotief bewoners BCD. Waarbij bewoners juist aangeven wel de behoefte te hebben betrokken te worden. Zij hebben juist geen begrip voor de plannen en zij hier dus heel ontevreden over. Zo geven bewoners aan al jaren prettig in de wijk te wonen en willen er ook blijven wonen

CONCLUSIE

Voor de inhoud en vormgeving aan bewonersparticipatie kan worden gezegd dat het verschillend wordt benaderd. Wel kan wel worden gezegd dat enkele motieven de boventoon voeren bij bewonersparticipatie. Deze hebben net name betrekking op legitimiteit en bewoners BCD. In de eerste plaats zou dit kunnen komen door de Woonvisie en NPRZ, waarmee een verwijzing wordt gemaakt naar het motief regelgeving. Er is dus een speelveld met regelgeving(kaders) waarbinnen professionals moeten werken. Toch blijkt voor de doorslaggevendheid van het motief legitimiteit, de machtspositie belangrijker te zijn. Ook bewoners ervaren hierbij dat er vanuit een machtsposities concrete besluiten zijn genomen ten aanzien van hun leefomgeving. Het zorgt er namelijk voor dat bewoners niet kunnen participeren. Bij bewoners ontstaat hierdoor een gevoel van uitsluiting en dit leidt tot ergernissen

onder bewoners. Het zorgt er zelfs voor dat bewoners in enkele gevallen ook niet willen participeren. Wat ook opvalt bij de resultaten van dit onderzoek is een verschil wordt gemaakt door professional op twee niveaus, gebiedsvisie en uitvoering. Dit kan echter niet worden gezien als een verschil welke betrekking heeft op een procesmatige benadering, waar het om fases gaat. Ook dit heeft weer meer te maken die machtspositie, welke meer samenvalt met subject benadering van bewoners in hun wijk, waar professionals met name aan het begin van het proces minder in zijn geïnteresseerd. Bewoners kunnen namelijk dan de meeste invloed hebben op het proces.

Aan het begin van dit onderzoek heeft er een definitievorming plaatsgevonden van het begrip bewonersparticipatie. Voor deze definitie is het essentieel dat drie elementen: *betrokkenheid*, *deelname* en *invloed* vertegenwoordigd zijn. Gegeven deze definitie van bewonersparticipatie en de resultaten uit dit onderzoek kan de volgende eindconclusie worden gegeven met betrekking tot het inhoud en vormgeven aan bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken: Er is enige mate van *betrokkenheid* van bewoners. Dit komt omdat er wel informatie uit bewoners wordt gehaald. Het gaat hierbij dan bijvoorbeeld om professionals die door de wijken lopen of middels gebiedscommissies. Wat betreft de *deelname* van bewoners en hun *invloed* is geen spraken. Professionals hebben namelijk geen ruimte geboden voor deelname van bewoners en ook hebben bewoners geen invloed hierbij gehad. Uit de resultaten van het praktijkonderzoek komt naar voren dat de drie elementen, welke aanwezig moeten zijn om te kunnen spreken van bewonersparticipatie in dit onderzoek niet allen vertegenwoordigd zijn. Concluderend kan hiermee worden gesteld dat met de komst van de Woonvisie er geen sprake is van bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken. Er wordt nauwelijks inhoud en vormgegeven aan bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken, of geen kans geboden. Bewoners mogen en kunnen niet participeren. Dit heeft te maken met de ongelijke verdeling van de machtspositie. Professionals (overheid) gebruiken hun machtspositie om bewoners niet te laten participeren en bewoners hebben geen macht om hierover in te gaan.

AANBEVELINGEN

Aanbeveling voor de praktijk

Uit de conclusies van dit onderzoek is naar voren gekomen dat benadering van bewonersparticipatie door professionals ertoe leidt dat bewoners niet participeren en enkele ook niet meer willen participeren. Naar aanleiding van deze uitkomsten kunnen enkele aanbevelingen worden gedaan voor professionals (gemeentes en woningcorporaties) en bewoners in de praktijk

(Voorkom uitsluiting) Probeer de bewoner altijd te betrekken bij plannen van hun wijk. Ondanks dat bijvoorbeeld vanuit kaders (regelgeving) hier een beperking voor is, kan altijd worden gezocht naar vrije ruimtes en moet er ook ruimte zijn voor weerwoord. Bij bewoners moet namelijk niet het gevoel of beeld ontstaan dat zij bij voorbaat al zijn uitgesloten en dat de macht toch bij de professionals ligt. Zij hebben dan geen vertrouwen meer en op deze manier ook niet meer de behoefte te willen participeren.

(Wees eerlijkheid) Wees ten alle tijden eerlijk tegenover de bewoners over wat ze daadwerkelijk kunnen inbrengen. Ook als de inbreng van bewoners minimaal is. Professionals stellen zich veelal ver van de bewoners af als het gaat om bewonersparticipatie vanwege het mogelijke verzet van bewoners. Echter, juist als professionals niet in gesprek gaan met bewoners, eerlijk zijn en ook daadwerkelijk iets doen met de informatie van bewoners, ontstaat dit verzet van bewoners. Veelal als bewoners zien dat professionals eerlijk zijn tegen hen en naar ze luisteren, willen ze plannen wat meer accepteren.

(Goede communicatie) Een belangrijke middel voor gemeente of woningcorporatie bij bewonersparticipatie is communicatie. Ongeacht of bewoners wel of geen inbreng hebben, moet naast eerlijkheid ook de communicatie duidelijk zijn. Middels goede communicatie kunnen de ergernissen van bewoners juist plaatsmaken voor begrip. Door het gebrek aan communicatie zijn zowel professionals als bewoners zich niet bewust van elkaars eisen en wensen. Professionals hebben

hiermee een verkeerd beeld van bewoners en bewoners van professionals. Het machtsmotief krijgt hiermee ook meer podium bij bewoners, welke leiden naar contra motieven voor bewoners.

(Stimuleren) Stimuleer de (interactieve) bewoners tot participatie door mogelijkheden te creëren hiervoor. Bij de aanpak van bewonersparticipatie is het in de eerste plaats als gemeente of woningcorporatie belangrijk aan te sluiten op de leefwereld van bewoners. Men moet bewoners dus juist meer benaderen op hun niveau. Dit zal niet alleen de sociale cohesie ten goede doen, maar ook de verticale cohesie. Hiermee wordt ook doorbroken met de strikte overheid-bewoner relatie. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van:

- Een professionals inzetten welke de bewoners meer ondersteunt en denkt vanuit zijn perspectief. Tevens ook de verbinding vormt tussen professionals en bewoner.
- Het inzetten van workshops, barbecues en uitjes met bewoners als participatiemiddel. Waar juist meer de sociale effecten voorop staat en vertrouwen ontstaat.
- Naast de formele bijeenkomsten, waar de meer georganiseerde bewoner op afkomt ook informele (korte) bijeenkomsten inzetten. Op deze manier maakt men het voor (minder/niet participerende) bewoners toch aantrekkelijk. Tevens als gemeente of woningcorporatie ook het probleem aanpakken welke ontstaat door het motief capaciteit van bewoners. Op motieven die meer betrekking hebben op het proces als de lange tijdsduur of de moeilijkheidsgraad.

(Deskundigheid) de deskundigheid van bewoners over hun wijk meer en ook eerder(gebiedsvisie) inzetten. Bewoners bezitten ook 'waardevolle' en specifieke kennis over hun wijk welke gemeentes en woningcorporaties veelal niet voor handen hebben. Middels deze kennis kan een aanvulling worden gedaan op de kwaliteit van de plannen en oplossing hierbij. Het inzetten van de deskundigheid van bewoners draagt ook bij aan de tevredenheid van bewoners over het politieke besluitvormingsproces en hiermee het draagvlak van bewoners. Dit komt omdat bij hen het gevoel ontstaat dat zij (voldoende) inzet hebben gehad bij de plannen of invloed op het proces.

(Herzien Woonvisie) In de Woonvisie van Rotterdam wordt er vooral gepleit voor het slopen van duizenden goedkope (sociale huur) woningen, omdat er plaats moet worden gemaakt voor meer duurdere woningen in Rotterdam. Bovendien heeft Rotterdam ook een overschot aan deze goedkope woningen. Volgens Peter Boelhouwer (2016) gaat dit niet helemaal op in de praktijk en zijn het juist de scheefhuurders die ten onrechte gebruik maken van de sociale huur. Bovendien heb je volgens hem altijd een overschot nodig, omdat je huurder niet zomaar kunt wegsturen. Ook volgens Statenfracties PvdA, SP en GroenLinks zal de vraag naar sociale huurwoningen alleen maar stijgen in Rotterdam (Kooyman, 2017). Een aanbeveling hierop zou dan ook zijn of de woonvisie niet gedeeltelijk kan worden herzien. Hiermee wordt per noodzaak niet alleen bedoel het minder afbreken van sociale huurwoningen. Maar ook het meer samen met bewoners kijken naar oplossingen. Deze oplossingen hebben betrekking op met meer vormgegeven aan de gebouwde omgeving, de mogelijkheid bieden voor bewoners om terug te kunnen keren of ze beter begeleiden bij het uitverhuizen. Uiteraard behoeft dit een vervolgonderzoek welke meer gericht is op het herzien van de Woonvisie. Waarbij nader wordt gekeken naar de mogelijkheden/alternatieven.

Aanbeveling voor vervolgonderzoek

Middels dit onderzoek is getracht om de inhoud en vormgeving van bewonersparticipatie in beeld te brengen. Hiermee is er een start gemaakt door het structureren van de verschillende benaderingen van bewonersparticipatie door professionals en bewoners. Hiervoor is gebruik gemaakt van een indeling van motieven onder vier hoofdmotieven. De resultaten van het veldonderzoek welke hiervoor heeft plaatsgevonden berust op de resultaten van 13 voorverkenningssprekken en twee casestudies. Naar aanleiding van de casestudies kunnen twee aanbeveling worden gedaan voor vervolgonderzoek. Deze aanbevelingen hebben betrekking op het aantal en de keuze.

(Aantal) In de eerste plaats zou een aanbeveling voor vervolgonderzoek zijn: het uitbreiden van het aantal cases. Op deze manier ontstaat er een grotere steekproef waardoor de vier motieven beter in de praktijk kunnen worden onderzocht. Uit dit veldonderzoek zijn namelijk niet alle hoofdmotieven duidelijk aan de orde geweest. Bij het uitbreiden van de steekproef zou er dan gezocht kunnen worden naar cases welke verschillende (wijk)kenmerken hebben. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is ook het uitbreiden van het aantal interviews met bewoners met bewoners. Het benaderen van de bewoners was lastig bij de cases. Een aantal bewoners had een afstandelijke houding waardoor de interviews geen volledige afspiegeling zijn van de wijk. Ook heeft het ertoe geleid dat het aantal geïnterviewde bewoners minimaal was.

(Keuze) In de tweede plaats heeft een aanbeveling voor vervolgonderzoek meer betrekking op de keuze van de cases. Met de keuzes van de casestudies is een tekort gedaan op het veldonderzoek van dit onderzoek. Dit tekort heeft betrekking op de motieven, welke middels de cases niet allemaal aan de orde zijn gekomen. Voor de cases in dit onderzoek zijn al hele concrete plannen gemaakt, waardoor enkele stevige beslissingen zijn genomen ten aanzien van bewonersparticipatie. Bij voorbaat zullen hiermee enkele motieven voornamelijk voorkomen. De keuze weerspiegelt hiermee minder goed het onderzoeksgebied van de hoofdvraag, namelijk de Rotterdamse wijken. Het aantal en de keuze van de cases kunnen naast bovengenoemde uitwerkingen ook als aanvullende cases dienen ter bevestiging van de bevindingen uit dit onderzoek.

SUMMARY

PREFACE

'Over the past few years, government and social institutions have been constantly looking for sufficient cement to close the gap that has arisen between them and their citizens, clients or customers'' (Maarsen & Van den Berg, 2014).

There is still a lot of wrestling from the municipality with the question of whether municipal tasks can be transferred to residents, what tasks these are and how that should be tackled. In this way, a new balance is needed between citizens, governments and civil society, or a system change. In fact, a lot more should be done with residents, because they have a lot of potential, which is almost inadequately used (Platform31, z.j.).

In all those years, residents have not always been unwilling with participation. However, a lack of influence, visible results and the ability to actually take responsibility motivates them to participate in 'organized participation processes'. The residents do not want to play a prescribed party in a non-self-arranged arrangement, but want to shape the composition in their own way and actually have influence (Maarsen & Van den Berg, 2014).

Particularly in neighborhoods with the lowest incomes and with a high degree of ethnic diversity, research shows that participation is significantly less prevalent than in more affluent neighborhoods of Rotterdam. There appears to be a relationship between the neighborhoods and the individual characteristics of residents. Higher educated people participate more than low-educated people, residents with no migrant background more than residents with a migrant background, homeowners more than tenants, people with a lot of contact and bonding with the neighborhood participate more, compared with people with those how have little contact and bonding (Engbersen et al., 2015). It is precisely that in the neighborhoods where the problems and therefore the need for active participation is the greatest, that residents often have insufficient knowledge of the required competencies (social networks, bureaucratic skills, etc.) to become socially active. Furthermore, these residents have enough of their own problems, so they do not care about the problems in the neighborhood. The neighborhoods with the above-mentioned characteristics, low income, ethnic diversity and a low level of education correspond with those of the urban districts. In Rotterdam, some of these power districts have been designated by the municipality of Rotterdam as focus-neighborhoods of Rotterdam.

With the Woonvisie Rotterdam, there is still more pressure on these focus areas. The city council wants to demolish social housing and build more owner-occupied housing in order to have a different concentration of population. For those neighborhoods, it means a change in the concentration of low income, ethnicity and low level of education. How does Rotterdam deal with this? How exactly do they give content and form to residents' participation in these focus-neighborhoods where the participation rate is low?

PROBLEM DEFINITION AND RESEARCH QUESTION

So there is a certain contradiction when it comes to residents' participation in the government. With the arrival of the Woonvisie in Rotterdam, the municipality of Rotterdam has already taken several decisions regarding the living environment of residents and thereby mitigated the influence of residents on their living environment. Nevertheless, the municipality is still working hard for resident participation. It is therefore interesting to see how Rotterdam is dealing with this contradiction and where this contradiction is the focus of the research. Research question:

How is currently, content and form been given to residents' participation in the focus-neighborhoods with the arrival of the Woonvisie?

RESEARCH PURPOSE AND METHODOLOGY

The aim of this research is to show how Rotterdam is given content and form to residents' participation. This is done by investigating how Rotterdam participation works out in practice with the arrival of the Woonvisie. Furthermore, an attempt is also made to have an overview of the motives of professionals for involving residents or not. To answer research question, sub-questions have been formulated. Through a theory research and practical research (preliminary surveys and case studies) these sub-questions are answered.

The following research objective can be formulated for the research: What is the situation regarding residents' participation in the neighborhoods of Rotterdam where the Woonvisie strikes?

The results that come with this are:

- Definition of resident participation
- Approach (motives) for resident participation in the literature
- Approach (motives) for resident participation in practice
- Elaboration (involvement + appreciation) approach in Rotterdam practice

To answer the research question, three sub-questions were formulated, which should provide through literature and practical research, more insight into residents' participation in Rotterdam. Figure 1.1 shows a schematic overview of this. The study started with a literature study. There are various goals for this type of research (Bryman, 2012). The central point here is that in this way more insight will be gained about the area in which the research is carried out.

The practical research consists of two parts. In this research part 1 is described in chapter 3 and part 2 in chapter 4. In part 1 of the practical research there are exploratory interviews with professionals in Rotterdam. A semi-structured interview is used for these interviews. In this type of interview, the researcher has a structure for the interview. This enables the researcher to ask more questions or ask other questions (Bryman, 2012). Two case studies take place in the second part of the practical research. For these case studies, a few criteria have been formulated which originated in the first place from the problem description of this research. In the second place, these have been supplemented with the outcomes of Chapters 2 and 3.

LITERATURE REVIEW

Approach of resident participation by professionals in the literature

To gain more insight into the approach of residents' participation, a literature study has been done. In the first place, it emerged that participation is a broad concept with branches to residents' participation and citizens' participation. In this study, a clear distinction is made between the two and continued with resident participation. The definition of residents' participation, which will serve as a starting point in this research, is formulated as following: The extent to which residents are involved, varying from a small to a very large participation in changes in their living environment and their degree of influence.

Secondly, it has emerged that residents' participation can be approached differently by professionals. To be able to structure this approach, four main-motives have been formulated, under which the motives can be placed. From this are the four main motives: legitimacy, residents BCD (need, capacity and expertise), network and process. Using the various perspectives, more insight is provided into the attribution and assessment of this by professionals and residents. It can be said that professionals are more interested in the resident as an object of his neighborhood, because of his knowledge and less in the resident as a subject of his neighborhood, because of his power position. Even though some motives can be attributed more to professionals or residents, the quadrant with professionals (top) - residents (bottom) perspective in figure 2.8 is not classify in with the motives. This also applies to the assessment through the left (counter) - right (pro) perspective, which is not classify with the motives. Due to these differences, the classification cannot form part of the framework in the rest of the research.

PRACTICE RESEARCH

Approach to resident participation by professionals in Rotterdam.

To gain more insight into the approach to resident's participation by professionals in Rotterdam, a document study was first performed. Then there were 13 interviews with professionals in Rotterdam. From the results of these interviews, 3 conclusions can be drawn regarding the approach to residents' participation by professionals in Rotterdam.

In the first place, the document research has shown that the municipality of Rotterdam has properly arranged the participation of residents. For this, they have developed instruments to initiate participation. From practice, conversations with professionals, however, turn out to be somewhat different. Professionals indicate that the Toolkit is not used or perhaps parts of it, but then it is not recognized as the Toolkit. Most professionals indicate that the different situations are mainly guiding for this. Secondly, the results show that professionals use a few motives for resident's participation. It can be said that the (power) position is leading. If the results are examined in more detail, it can be said that professionals involve residents at the implementation level, according to them it is due to the main-motive, residents BCD and then mainly the motive of expertise and partly to their capacity. His main-motive is according to them a pro at the execution level and forms a counter at area vision level. Whereby the aspects situational and experience give direction to this. Two levels (execution and area vision) emerge from the literature study of chapter two. These are always consequent and thus more a process-based motive, which has to do with phases. Both in this chapter and in the previous chapter these two levels can be recognized and the involvement of residents within the levels is attributed to the main motive of residents BCD. However, it appears from the results of professionals that the (power)position of professionals which has more to do with the motive legitimacy, plays a very important role. With this, the attribution of the main motive for residents BCD can be attributed less strongly than in chapter two to the two levels. It can therefore be questioned whether the legitimacy motive does not play a more decisive role than the expertise motive. Figure 3.6 shows a schematic overview of the reflection of the results. It can be noticed that the legitimacy motive is used by professionals at the area vision level and the position of professionals is the most guiding hereby. It also means that at times when the resident can have most influence (area vision), professionals do not involve them. This may question whether the two levels are related to the process (phases) or rather relate to power. To get a better picture of the above, we will look at how this goes in practice in Rotterdam with a case studies.

Practice of resident participation in Rotterdam and the appreciation of this by residents

To gain more insight into the practice of resident participation in Rotterdam and the valuation of this, case studies have taken place on two levels, the Tarwewijk (area vision) and the Mijnkintbuurt (execution level). The choice for the two levels came from the literature study of chapter two and the results from chapter three. This has shown that there is a difference in the involvement of residents at two levels, area vision and execution. For this purpose, 4 interviews were conducted with professionals from Rotterdam where they were questioned about the involvement of residents and their motives. There were also 13 interviews with residents, in which they were questioned about the involvement and their appreciation.

Practice professionals

In the first place, 4 interviews took place with the professionals involved in the Tarwewijk and specifically the Mijnkintbuurt. The professionals were questioned about the involvement of residents in the area vision Tarwewijk, the WAP Tarwewijk and the implementation plans for the Mijnkintbuurt. From the interviews of the professionals it became clear in the first place that residents are not involved in the area vision of the Tarwewijk, according to the professionals the input of residents is only taken into account through area committees and professionals who walk through the neighborhood and keep short lines with residents. The residents are not involved in the realization of the WAP. Furthermore, residents are also not involved in the execution plans for the Mijnkintbuurt. Professionals use a few motives for not involving residents. In particular, the two main motives, legitimacy and residents BCD show play an important role for professionals in resident participation.

At area vision level, the Tarwewijk it is about legitimacy, where professionals indicate that the Woonvisie and the NPRZ already have concrete plans for the neighborhood. More at execution level, the Mijnkintbuurt it is about the motive need and capacity of residents. The professionals indicate that the residents themselves have no need, because they are satisfied and understand the plans. The large flow of residents in the neighborhood also affects them. The aspects (power) position of professionals and situation are leading these motives. Where it can be said that the aspects cannot be specifically placed with a particular motive. The motives can be rearranged for each position and situation. Furthermore, the professionals also have motives that relate to the main motives network (social cohesion and social goals) and process (communication). According to them, there is no social cohesion in the neighborhood and good communication has taken place with residents about the plans for the neighborhood.

Practice residents

In the second place, 12 interviews took place with two types of residents of the Tarweijk and specifically of the Mijnkintbuurt. overall, it can be said that the analysis of the results does not show any major differences among residents of the Tarwewijk and residents of the Mijnkintbuurt. This also applies to the two types of residents for both levels. The motives associated with the appreciation occur at both levels. In the first place, all residents indicate that they are not involved in the plans in the neighborhood. According to them they are badly informed once only, after the final decision was made. For the analysis of result of the residents also a division into motives is used. However, it is less common for residents to have motives, because the motives of professionals often have consequences for residents, as a result of which a certain argument occur. This has to do with the (power) position of professionals - residents.

The arguments of residents can often be traced back to the motive division. What stands out here in the first place is that it is different from professionals in pro and contra. According to the residents, the main motive of legitimacy is the reason why residents are not involved. They think that the municipality itself decides everything and they have not had much to say. This mainly concerns the dominant position of the municipality, which is decisive for not involving them. According to residents, communication is also poor. Residents had indicated that they would like to be involved than professionals. Their arguments in this respect fall mainly on the main motive of residents BCD. Where residents indicate that they do have the need to be involved. They have no understanding for the plans and they are therefore very dissatisfied. For example, residents have been enjoying living in the neighborhood for years and want to continue living there.

CONCLUSION

For the content and design of resident participation it can be said that it is approached differently. However, it can be said that a few motives predominate in residents' participation. These relate specifically to legitimacy and residents BCD. In the first place this could be due to the Woonvisie and NPRZ, with which a reference is made to the motive of regulations. There is a playing field with regulations (frameworks) wherein professionals must work. Nevertheless, the (power)positionwithin the motive legitimacy appears to be most important. Residents also experience that from a position of power concrete decisions have been made with regard to their living environment. It ensures that residents cannot participate. With residents, this creates a feeling of exclusion and this leads to annoyances among residents. It even ensures that residents do not want to participate in a few cases. What is also striking about the results of this research is a difference is made by professionals on two levels, area vision and implementation. However, this cannot be seen as a difference that relates to a process-based approach, where it concerns phases. This, too, has more to do with this power position, which coincides more with the subject approach of residents in their neighborhood, where professionals, particularly at the beginning of the process, are less interested. In fact, residents can have the most influence on the process.

At the beginning of this research, a definition of the concept of resident participation took place. For this definition it is essential that three elements: involvement, participation and influence are represented. Given this definition of resident participation and the results from this research, the

following final conclusion can be given with regard to the content and design of resident participation in the Rotterdam focus areas: There is some degree of involvement of residents. This is because information is taken from residents. This concerns, for example, professionals who walk through the neighborhoods or through area commissions. As far as the participation of residents and their influence is concerned, there is no talk. Professionals have given no room for participation of residents and residents have had no influence. The results of the practical research show that the three elements that must be present in order to speak of resident participation in this study are not all represented. In conclusion, it can be stated that with the arrival of the Woonvisie there is no question of resident participation in the Rotterdam focus districts. There is hardly any content and design for residents' participation in the Rotterdam focus districts, or no chance offered. Residents can not and can not participate. This has to do with the unequal distribution of the dominant position. Professionals (government) use their position of power to prevent residents from participating and residents have no power to discuss this.

RECOMMENDATIONS

Recommendation for practice

The conclusions of this study have shown that the approach of residents' participation by professionals has led to that residents do not participate and some do not want to participate any more. Based on these outcomes, a few recommendations can be made for professionals (municipalities and housing corporations) and residents in practice

(Prevent exclusion) Always try to involve the resident in plans of their neighborhood. Even though there is a limitation for this, for example from regulations, it is always possible to search for free spaces and there must also be room for a reply. It is not necessary for residents to create the feeling or impression that they have already been excluded in advance and that the power lies with the professionals. They no longer have confidence and in this way no longer want to participate.

(Be honest) Be always honest with the residents about what they can actually contribute. Even if the input from residents is minimal. Professionals often distance themselves from the residents when it comes to residents' participation because of the possible resistance of residents. However, it is precisely when professionals do not enter into conversation with residents, are honest and actually do something with the information of residents, that resistance of residents. Often when residents see that professionals are honest with them and listen to them, they want to accept plans more.

(Good communication) An important means for the municipality or housing corporation regarding resident participation is communication. Regardless, whether or not residents have an input, the communication must be clear in addition to honesty. Through good communication the annoyances of residents can make room for understanding. Due to the lack of communication, both professionals and residents are not aware of each other's requirements and wishes. Professionals thus have a wrong image of residents and residents of professionals. This gives the power motive more podium among residents, which lead to counter motives for residents.

(Encouraging) Encourage (interactive) residents to participate by creating opportunities for this. In the approach to residents' participation, it is first and foremost important as a municipality or housing corporation to link up with the living environment of residents. It is therefore necessary to approach residents more at their level. This will not only benefit social cohesion, but also vertical cohesion. This also breaks through with the strict government-resident relationship. Use can be made here of:

- Deploying professionals who support the residents more and think from their perspective. It also forms the connection between professionals and residents.
- The use of workshops, barbecues and trips with residents as a means of participation. Where more social effects come first and trust is created.
- In addition to the formal meetings, where the more organized residents come to, they also use informal (short) meetings. In this way, it is still attractive for (less / non-participating) residents. Also as a municipality or housing corporation can address the problem that arises through the motive capacity of residents. On motives that relate more to the process as the long duration or the difficulty.

(Expertise) Use the expertise of residents about their neighborhood more and also earlier (area vision). Residents also possess 'valuable' and specific knowledge about their neighborhood which municipalities and housing corporations often do not have in their hands. This knowledge can add quality to the plans and solution. The use of the expertise of residents also contributes to residents' satisfaction with the political decision-making process and with it the support of residents. This is because they feel that they have (sufficiently) committed to the plans or influence on the process.

(Revised Woonvisie) In the Woonvisie of Rotterdam, the main focus is on the demolition of thousands of low-cost (social housing) homes, because space has to be made for more expensive housing in Rotterdam. Moreover, Rotterdam also has a surplus of these cheap houses. According to Peter Boelhouwer (2016) this is not entirely in practice and it is precisely the skew tenants who wrongly use the social rent. Moreover, according to him, you always need a surplus, because you cannot just send a tenant away. According to States parties PvdA, SP and GroenLinks, the demand for social rented housing will only increase in Rotterdam (Kooyman, 2017). A recommendation on this would then be whether the housing vision cannot be partially revised. This does necessarily means less abortive social housing. But also looking for solutions together with residents. These solutions relate to with more designed to the built environment, offer the possibility for residents to return or better accompany them when moving. Of course, this requires a follow-up study that is more focused on revising the Woonvisie. Looking further at the possibilities / alternatives.

Recommendation for follow-up research

Through this research I tried to visualize the content and design of residents' participation. This has made a start by structuring the different approaches to occupant participation by professionals and residents. For this, use was made of a division into main-motives. The results of the field study that took place for this is based on the results of 13 pre-exploratory interviews and two case studies. Following the case studies, two recommendations can be made for follow-up research. These recommendations relate to the number and the choice.

(Number) In the first place, a recommendation for follow-up research would be: expanding the number of cases. In this way a larger sample is created so that the four motives can be better examined in practice. Indeed, not all main motives were clearly discussed in this field study. When expanding the sample, it would be possible to search for cases that have different (neighborhood) characteristics. A recommendation for follow-up research is also to extend the number of interviews with residents with residents. Approaching the residents was difficult with the cases. A number of residents had a distant attitude so that the interviews do not fully reflect the neighborhood. It also resulted in a minimal number of interviewed residents.

(Choice) In the second place, a recommendation for follow-up research relates more to the choice of cases. With the choices of the case studies a shortage has been made on the field research of this research. This shortage relates to the motives, which have not all been discussed through the cases. For the cases in this study, very concrete plans have already been made, as a result of which a number of firm decisions have been made with regard to resident participation. In advance, some motives will mainly occur. The choice therefore reflects less well the research area of the main question, namely the Rotterdam neighborhoods.

The number and choice of the cases can, in addition to the above motioned effects, also serve as additional cases to confirm the findings from this study.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
SAMENVATTING	5
SUMMARY	12
HOOFDSTUK 1: INTRODUCTIE	19
1.1 Probleembeschrijving	19
1.2 Onderzoeksvraag	20
1.3 Relevantie	21
1.4 Onderzoeksdoel en resultaten	22
1.5 Onderzoeksmethodologie	22
1.6 Begrippenkader	23
1.7 Onderzoeksopzet	25
HOOFDSTUK 2: BENADERING BEWONERSPARTICIPATIE IN DE LITERATUUR	26
2.1 Inleiding	26
2.2 Geschiedenis	27
2.3 Benadering	30
2.4 Perspectief object – subject	37
2.5 Theoretische kader	39
HOOFDSTUK 3: BENADERING BEWONERSPARTICIPATIE IN ROTTERDAM	43
3.1 Bewonersparticipatie bij de gemeente Rotterdam	43
3.2 Voorverkenning praktijk	50
3.3 Conclusie	61
HOOFDSTUK 4: UITWERKING BEWONERSPARTICIPATIE IN ROTTERDAM	63
4.1 Onderzoeksaanpak casestudies	63
4.2 Procesoverzicht casestudies	65
4.3 Verkenning praktijk bewoners	78
4.4 Conclusie	85
HOOFDSTUK 5: CONCLUSIE – AANBEVELING	87
5.1 Conclusies	87
5.2 Aanbevelingen	91
5.3 Reflectie	93
LITERATUURREFERENTIE	96
BIJLAGEN	102

HOOFDSTUK 1: INTRODUCTIE

Dit hoofdstuk zal het gehele onderzoeksvoorstel bevatten, welke eerst begint met een probleemstelling, waaruit de probleemstelling voor het onderzoek volgt. Vervolgens zal de maatschappelijke als ook de wetenschappelijke relevantie van het onderzoek worden toegelicht, waar ook een persoonlijke motivatie bij hoort. Tevens bevat dit hoofdstuk ook de hoofdvraag en bijbehorende deelvragen van het onderzoek. Deze zijn voortgekomen uit de probleemstelling. Tot slot worden in het hoofdstuk kort het onderzoeksdoel en resultaten toegelicht.

1.1 PROBLEEMSTELLING

In de onderstaande paragraaf zal de totstandkoming van de onderzoeksvraag voor het afstudeeronderzoek worden beschreven. Dit wordt gedaan middels de aanleiding en de probleemanalyse.

1.1.1 Aanleiding

‘Overheid en maatschappelijke instellingen zijn de laatste jaren continu op zoek naar voldoende cement om de kloof te dichten die tussen hen en hun burgers, cliënten of klanten is ontstaan’ (Maarsen & van den Berg, 2014).

Er wordt vanuit de gemeente nog veel geworsteld met de vraag of gemeentelijke taken kunnen worden overgedragen aan bewoners, welke taken dit zijn en hoe dat moet worden aangepakt. Op deze manier is er een nieuwe balans nodig tussen de burgers, overheden en het maatschappelijk middenveld, ofwel een systeemwijziging. Er moet dus eigenlijk juist veel meer met bewoners worden gedaan, omdat zij ontzettend veel potentieel bezitten, welke nagenoeg onvoldoende wordt benut (platform31, z.j.).

In deze laatste twee decennia van de 20ste eeuw heeft de overheid zich teruggetrokken en gekozen voor een zakelijke opstelling. Bewoners mogen meepraten en meedenken over de voorstellen van de overheid. De participatieladder, een hulpmiddel ter ondersteuning van het verhelferen van de verwachte rol van zowel bewoners als overheden wordt hierbij ingezet. Elke trede op de ladder omhoog kan worden opgevat als grotere zeggenschap en daarmee meer invloed voor de bewoners. Toch bleek in deze periode dat de terugtrekkende rol van de overheid leidde naar ongelijkheid in de samenleving. Zo ontstond een nieuwe rolverdeling die uitgaat van een gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij van zowel overheid als bewoners aanpak en inzet wordt verwacht (Dort aan Zet, z.j.). Echter blijkt ook hier de actieve betrokkenheden van bewoners en daarmee hun invloed nog onduidelijk.

Bewoners hebben in al die jaren niet altijd onwelwillend gestaan tegenover participatie, maar een gebrek aan invloed, zichtbaar resultaat en het daadwerkelijk kunnen nemen van de verantwoordelijkheid demotiveert hen om deel te nemen aan ‘georganiseerde participatietrajecten’. De bewoners willen geen voorgeschreven partij spelen in een niet zelfgekozen arrangement, maar willen op eigen wijze zelf de compositie mee vormgeven en daadwerkelijk invloed hebben (Maarsen & van den Berg, 2014).

Uit onderzoek komt naar voren dat in buurten met de laagste inkomens en met een hoge mate van etnische diversiteit, participatie significant minder voorkomt dan in meer gegoede buurten van Rotterdam. Er blijkt een relatie te zijn tussen de buurten en de individuele kenmerken van bewoners. Hoger opgeleiden participeren meer dan laagopgeleiden, inwoner zonder migratieachtergrond meer dan inwoners met migratieachtergrond, eigenhuisbezitters meer dan huurders, mensen met veel contact en binding met de buurt participeren meer, vergeleken met mensen met weinig contact en binding (Engbersen et al., 2015). Juist in de wijken waar de problemen en dus de behoefte aan actieve participatie het grootst is, blijken bewoners veelal onvoldoende over de vereiste competenties (sociale netwerken, bureaucratische vaardigheden, enz.) te beschikken om maatschappelijk actief te worden. Verder hebben deze bewoners voldoende eigen problemen, waardoor zij zich niet bekommeren om de problemen in de wijk. De wijken met de bovengenoemde kenmerken, laag inkomen, etnische diversiteit en laag opleidingsniveau komen overeen met die van krachtwijken. In Rotterdam zijn enkele krachtwijken door de gemeente Rotterdam aangewezen als focuswijken van Rotterdam.

Met de woonvisie Rotterdam ligt er nog extra druk op deze focuswijken. De gemeenteraad wil sociale woningen afbreken en meer koopwoningen bouwen om op deze manier een andere concentratie bevolking te hebben. Dit zal voor die wijken een verandering betekenen in de concentratie laag inkomen, etniciteit en laag opleidingsniveau. Hoe gaat Rotterdam hiermee om? Hoe geven zij, juist in deze focuswijken waar de participatiegraad laag ligt, invulling en vorm aan bewonersparticipatie?

1.1.2 Probleemstelling

Er is dus een zekere tegenstrijdigheid aanwezig als het gaat om bewonersparticipatie bij de overheid. Met de komst van de woonvisie in Rotterdam, heeft de gemeente Rotterdam dus al een aantal beslissingen genomen ten aanzien van de leefomgeving van bewoners en hiermee de invloed van bewoners over hun leefomgeving afgezwakt. Toch maakt de gemeente zich nog wel hard voor bewonersparticipatie. Het is daarom interessant om te kijken hoe in Rotterdam wordt omgegaan met deze tegenstrijdigheid en vormt deze tegenstrijdigheid de focus in het onderzoek.

1.2 ONDERZOEKSVRAAG

In deze paragraaf zal de hoofdvraag en bijbehorende deelvragen worden toegelicht. Voor de beantwoording hiervan zal gebruik worden gemaakt van zowel theoretisch onderzoek als ook praktijkonderzoek.

1.2.1 Hoofdvraag

Aan de hand van de probleemanalyse is de probleemstelling ontwikkeld. Op deze manier is de volgende hoofdvraag voor het afstudeeronderzoek geformuleerd:

Hoe wordt er op dit moment met de komst van de Woonvisie inhoud en vorm gegeven aan bewonersparticipatie in de focuswijken in Rotterdam?

1.2.2 Deelvragen

Om een antwoord te kunnen formuleren op de hoofdvraag in het onderzoek, zijn de onderstaande deelvragen opgesteld, welke worden beantwoord middels een literatuur en praktijkonderzoek.

- Deelvraag 1: Hoe wordt in de literatuur bewonersparticipatie benaderd door professionals?
- Deelvraag 2: Hoe wordt bewonersparticipatie benaderd door professionals in Rotterdam?
- Deelvraag 3: Wat is de praktijk van bewonersparticipatie in Rotterdam en hoe wordt dat gewaardeerd door bewoners

Deelvraag 1, geformuleerd voor de literatuurstudie, moet algemene inzicht geven in bewonersparticipatie. Met professionals wordt hier specifiek professionals bedoeld die bewonersparticipatieprocessen moeten organiseren/vorm geven. Eerst wordt de ontwikkeling van bewonersparticipatie vanuit de geschiedenis besproken. Vervolgens wordt er ingegaan op de verschillende perspectieven, hierbij vormt het perspectief professional-bewoner de hoofdindeling. Middels de perspectieven worden de motieven van professionals alsook bewoners beschreven. Verder zal bij deze deelvraag ook worden ingegaan op de fasering van bewonersparticipatie en de middelen die worden ingezet. Deelvraag 2 wordt beantwoord middels documenten welke gemeente Rotterdam heeft voorgescreven als ook uit verkenningsgespreken met professionals in Rotterdam. Deze deelvraag moet inzicht geven in hoe in Rotterdam invulling wordt gegeven aan bewonersparticipatie en hoe er vanuit de professionals in Rotterdam wordt gedacht over deze invulling. Worden hierbij de perspectieven uit het literatuuronderzoek wel of niet herkend en zijn er ook perspectieven die niet zijn besproken in het literatuuronderzoek? Deelvraag 3 wordt beantwoord middels een praktijkonderzoek. Dit wordt gedaan middels een casestudie, welke inzicht moet bieden in de uitwerking van de verschillende perspectieven in praktijk. Hierbij worden niet alleen de betrokken professionals geïnterviewd, maar ook de bewoners. Deze deelvraag moet in de eerste plaats meer inzicht bieden in de praktijk inspraak volgens professionals en ook bewoners. Hierbij moet de betrokkenheid van bewoners duidelijk worden en de motieven hierbij. Verder moet bij deze deelvraag ook een beeld worden geschetst van de waardering van de betrokkenheid.

1.3 RELEVANTIE

1.3.1 Wetenschappelijk relevantie

In de afgelopen jaren is veel geschreven ten aanzien van bewonersparticipatie. Vele gemeentes buigen zich over de vraag of gemeentelijke taken kunnen worden overgedragen aan de bewoners, welke taken dit dan zijn en de aanpak hierbij. Dit leidt kortgezegd naar een systeemwijziging, een nieuwe balans tussen burgers, overheden en het maatschappelijke middenveld (platform31, 2016). Met name in de door Minister Vogelaar (WWI) aangewezen krachtwijken wordt bewonersparticipatie gezien als belangrijke speerpunt in aanpak van deze wijken (Aedesnet, 2008). De ministeries van VROM, het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), maar ook Permentier et al. (2013), Vermeer (2013) en anderen hebben hierover een bijdrage geleverd in de literatuur. Gemeente Rotterdam maakt gebruik van de Rotterdamse participatie aanpak bij nieuwbouw, herstructurering en inrichting van de buitenruimte (Gemeente Rotterdam, 2009). Voor de gemeente vormt deze nieuwe aanpak een leidraad voor het participatieproces op wijkniveau waar bewoners centraal worden gesteld (Gemeente Rotterdam, 2014). In dit onderzoek zal worden gekeken hoe in Rotterdam met de komst van de Woonvisie, invulling en vorm wordt gegeven aan bewonersparticipatie. Hiermee vormt dit afstudeeronderzoek in de eerste plaats een aanvulling op voorgaande literatuur geschreven door onder andere Van Marissing (2008) over motieven van professionals bij bewonersparticipatie. Deze aanvulling zal betrekking hebben op de motieven van professionals in Rotterdam. Ook vormt het een aanvulling op de uitwerking in de Rotterdamse praktijk van de 'Toolkit participatie bij fysieke projecten' geschreven door gemeente Rotterdam in 2014. Verder is de Woonvisie nog vrij nieuw en is nog niet veel geschreven omtrent vooral de uitwerking ervan in de praktijk als het gaat om participatie. Ook leidt het tot nieuwe inzichten over de benadering en aanpak van bewonersparticipatie waar de Woonvisie inslaat.

1.3.2 Maatschappelijke relevantie

In een wijkontwikkelingsproject is de betrokkenheid van bewoners belangrijk, omdat zij verstand hebben van de wijk. Zij kennen hun wijk als geen ander en weten vaak als beste de kwaliteiten en knelpunten aan te wijzen (Pieters, 2008). Bewoners zijn naast de gemeenten en andere marktpartijen ook een belangrijke partner. Actieve betrokkenheid van bewoners draagt op deze manier ook bij aan het herstellen van de sociale cohesie (Priemus, 1995). Door het betrekken van bewoners, naast de gemeente en marktpartijen kan gezamenlijk een invulling worden geven aan de plannen en kan de lokale kennis van bewoners maximaal worden benut. Zij kunnen vaak ook een goede bijdrage leveren aan de prioriteren en oplossen van de problemen in de wijk. Dit verhoogt de kwaliteit van oplossingen. Verder geeft het naast een beter eindresultaat ook een stimulans voor de saamhorigheid en betrokkenheid van bewoners bij de wijk. Ook zullen betrokken bewoners bij hun wijk sneller zelf een actieve bijdrage leveren aan de leefbaarheid van hun wijk (platform31, 2016). Met name in krachtwijken wordt dit gedaan door het betrekken van bewoners in projecten binnen hun wijk. Op deze manier kan er beter worden aangesloten op de wensen en behoeftes van de bewoners (ministerie van VROM, 2007). Gemeente Rotterdam heeft voor de aanpak van participatie, de 'Toolkit participatie bij fysieke projecten' geschreven (Gemeente Rotterdam, 2009' 2014). Dit afstudeeronderzoek tracht een aanvulling te geven op de uitwerking van de Rotterdamse participatie aanpak in krachtwijken. Op deze manier zal inzicht worden gegeven in hoe en of de aanpak ervoor zorgt dat bewoners betrokken worden, alsook welke motieven professionals hiervoor aanvoeren. Dit onderzoek onderscheidt zich hiermee van anderen, omdat het tevens ook de uitwerking van de Woonvisie in de Rotterdamse praktijk analyseert en beschrijft.

1.3.3 Persoonlijke motivatie

Burgerparticipatie werkt alleen in de rijke buurten aldus Godfried Engbersen en Erik Snel. Deze stevige bevinding houdt de gemeentes al geruime tijd bezig. Uit Onderzoek– gebaseerd op de Rotterdamse Sociale Index komt naar voren dat in buurten met de laagste inkomens en met een hoge mate van etnische diversiteit, burgerparticipatie significant minder voorkomt dan in meer gegoede buurten van Rotterdam. Ook uit nadere analyses bleek zoals eerder beschreven een relatie te zijn tussen de buurten

en de individuele kenmerken van bewoners (Engbersen et al., 2015). Op deze manier komen we snel terecht bij het plaatje van arme wijken, achterstandswijken, probleemwijken maar zeker ook krachtwijken waar deze burgerparticipatie veel achterblijft. Rotterdam telt 8 van deze krachtwijken (Krimpen et. al., 2015). Op deze manier zijn dit soort wijken geen onbekend terrein, ik ken als Rotterdammer dit soort wijken en vind dat ze ook een zeker kracht bezitten. De stad kent een rijke diversiteit aan verschillende culturen wat men mooi terug kon zien op buurniveau, bijvoorbeeld tijdens buurtactiviteiten of andere activiteiten in de stad. Toch kunnen wij er niet omheen dat deze wijken ook een zeker problematiek kennen. Ze zijn zeer kwetsbaar en behoeven meer aandacht. Ook aandacht in de zin van participatie, juist deze arme wijken, die veel sociale problemen kennen zijn gebaat bij succesvolle burgerinitiatieven, die helaas nu nog niet goed van de grond komt (Blom e.a., 2010). Middels dit afstudeeronderzoek zou ik graag willen bijdragen middels vernieuwende inzichten over participatie in met name de Rotterdamse krachtwijken.

1.4 ONDERZOEKSDOEL EN RESULTATEN

In dit onderzoek wordt beoogd om in beeld te brengen hoe in Rotterdam invulling en vorm wordt gegeven aan bewonersparticipatie. Dit wordt gedaan middels het onderzoeken hoe de Rotterdamse participatie uitwerkt in praktijk en de komst van de Woonvisie. Verder wordt ook getracht een overzicht te hebben van de motieven van professionals voor het wel of niet betrekken van bewoners. Om hier een antwoord op te krijgen zijn deelvragen geformuleerd. Middels een theorieonderzoek en praktijkonderzoek (voorverkenningsgesprekken en casestudies) worden deze deelvragen beantwoord. Voor het onderzoek kan de volgende onderzoeksdoel worden geformuleerd: *Wat is de stand van zaken rond bewonersparticipatie in de wijken van Rotterdam waar de woonvisie inslaat.*

De resultaten die hierbij horen zijn:

- Definitievorming bewonersparticipatie
- Benadering (motieven) bewonersparticipatie in de literatuur
- Benadering (motieven) bewonersparticipatie in de praktijk
- Uitwerking (betrokkenheid + waardering hiervan) benadering in de Rotterdamse praktijk

1.5 ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

1.5.1 Literatuurstudie

Het onderzoek zal starten met een literatuurstudie. Voor dit type onderzoek zijn er verschillende doelen (Bryman, 2012). Centraal hierbij is dat op deze manier meer inzicht zal worden verkregen over het gebied waarbinnen het onderzoek wordt uitgevoerd. De literatuurstudie zal antwoord geven op deelvraag 1 van het onderzoek. In paragraaf 1.2 is een overzicht te zien hiervan. Door het uitvoeren van de literatuurstudie zal niet alleen het gebied van onderzoek duidelijker worden, ook zal het een input leveren voor het praktijkonderzoek en de stappen hierop volgend. De beantwoording van de deelvraag zal namelijk als basis dienen voor het praktijkonderzoek, omdat er een raamwerk ontstaat welke in de rest van het onderzoek wordt gebruikt. Vervolgens kan dit raamwerk worden geanalyseerd in praktijk en eventueel worden aangevuld met nieuwe of vergeten motieven. Tevens wordt er een overzicht gegeven van de uitgangspunten en instrumenten die worden gebruikt om de aanpak uit te voeren. In de praktijk wordt vervolgens gekeken tot in hoeverre deze worden ingezet door de gemeente.

1.5.2 Praktijkonderzoek

Het praktijkonderzoek bestaat uit twee delen. In dit onderzoek wordt deel 1 in hoofdstuk 3 beschreven en deel 2 in hoofdstuk 4. In deel 1 van het praktijkonderzoek vinden er verkennende gesprekken plaats met professionals in Rotterdam. Voor deze gesprekken wordt gebruik gemaakt van Semi-structured interviews. In hoofdstuk 3 wordt dit verder toegelicht. In het tweede deel van het praktijkonderzoek vinden er twee casestudies plaats. Voor deze casestudies zijn enkele criteria opgesteld welke in de eerste plaats zijn voorgekomen uit de probleembeschrijving van dit onderzoek. In de tweede plaats zijn deze aangevuld met de uitkomsten van hoofdstuk 2 en 3, daarom worden deze in hoofdstuk 4 verder beschreven.

1.6 BEGRIPPENKADER

In dit onderzoek staan een aantal begrippen centraal. Deze begrippen zullen in het vervolg van dit onderzoek ook aan bod komen. Hieronder is een korte toelichting gegeven van deze begrippen.

Benaderingsniveau

Dit begrip kan betrekking hebben op microniveau, bijvoorbeeld de individuele keuze van de bewoners of zij/hij wel een andere woning wil en in wat voor soort woning zij/hij wil terugkomen.

Besluitvorming

Dit begrip kan betrekking hebben op macroniveau, hierbij wordt gedacht aan het gebiedsvisieniveau en uitvoeringsniveau. Voorbeelden hiervan zijn het vormen van een programma voor de hele wijk, randvoorwaarden voor dit proces enzovoorts.

Bewonersparticipatie

De mate waarin bewoners betrokken zijn, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan veranderingen in hun woonomgeving en hun mate van invloed hierin.

De gouden driehoek

Dit begrip wordt gebruikt in documenten van de gemeente Rotterdam 2009 '2014. Het kan worden begrepen als de samenwerking binnen bewonersparticipatie van overheid, marktpartijen en bewoners bij ruimtelijke projecten. Het achterliggende idee hierbij is dat elk van deze partijen, met hun eigen belangen en doelstellingen, goed met elkaar samenwerken. Een goed participatieproces heeft meerwaarde op alle betrokken partijen. Uitgangspunt voor de driehoek is een gelijkwaardige positie ten opzichte van elkaar in het proces en elkaars belangen en drijfveren hierin kennen. Binnen dit onderzoek kan worden begrepen dat met de overheid en marktpartijen de professionals wordt bedoeld (top) en bewoners blijven hierbij hetzelfde (down).

Fysieke projecten

Nieuwbouw, sloop en herstructureringsopgaven, welke gevolgen hebben voor de bewoners, omwonenden, ondernemers en andere mensen in de buurt. Partijen gaan hiermee verschillend om wat een project kan versoepelen of bemoeilijken (Rotterdam, 2014).

Krachtwijken

Krachtwijken staan beter bekend als: *Vogelaarwijken*. Dit zijn de 40 Nederlandse probleemwijken die medio 2007 door minister Ella Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie (WWI) bekend zijn gemaakt. Hierbij is er een actieplan voor deze wijken opgezet, welke naar de Tweede Kamer is opgestuurd. Op deze manier werd een startsein gegeven aan de wijkaanpak gericht op het wegwerken van de maatschappelijke achterstanden en verbetering van de leefomgeving aan de 18 gemeentes waarin de 40 aandacht wijken zich bevonden.

NPRZ

Het NPRZ is een afkorting voor het Nationaal programma Rotterdam Zuid. Dit is een langjarig programma voor de gebieden Feijenoord, Charlois en IJsselmonde ("Rotterdam Zuid") welke zich richt op het wegwerken van achterstanden op het gebied van wonen, werk en scholing. Het uitgangspunt van het NPRZ is dat school en werk de beste garanties zijn voor een beter leven (krimpen et al., 2015).

Participatie

Actief deelname aan een proces; in dit geval vaak een ruimtelijk project, dat invloed heeft op de leef- en woonomgeving van deze bewoners (Rotterdam, 2009).

Participatiegraad

Vrijwel altijd wordt hiermee de bruto participatiegraad ook wel deelnemingspercentage bedoeld (finler encyclopedie, 2016). Het betreft het aantal deelnemende bewoners aan een proces uitgedrukt in percentage van de totale aantal bewoners. Hierbij wordt de deelnemende opgevat als actieve deelname aan een proces (encyclo, 2016).

De participatiegraad van bewoners heeft invloed op hoe een wijk zich ontwikkelt (RIGO, 2014).

Participatieladder

Ladder die wordt gebruikt om de mate van invloed te onderscheiden. Gebaseerd op de participatieladder van Arnstein uit 1969. Een mogelijke indeling van de treden is: informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren, meebeslissen.

Participatie paradox

Het pas actief worden van bewoners in de fase dat een projectplan in de uitvoering gaat: dit is het stadium waarin de mogelijkheden om invloed te kunnen uitoefenen minimaal zijn (Rotterdam, 2014)

Perspectief object-subject

Dit perspectief beschrijft de hoedanigheden van bewoners in wijk en biedt meer inzicht in de zienswijze van professionals. Waarbij onderscheid wordt gemaakt in de bewoner als kenmerk en deskundige van zijn wijk, de bewoner is dan object van zijn wijk. En de bewoner als belanghebbende, groepslid met een machtspositie, waarbij de benadering van bewoner als subject van zijn wijk hoort.

Sociale cohesie

Sociale cohesie kan worden opgevat als: "de interne bindingskracht van een systeem" en wordt vaak geassocieerd met "positieve eigenschappen zoals belangeloze inzet voor anderen, empathie, altruïstische normen en saamhorigheidsgevoelens" (De Hart, 2002, p.5).

Verticale cohesie

Verticale cohesie betreft de cohesie tussen bewoners en professionals. Het is ook een methode om eventuele machtsongelijkheden te overbruggen. Hieraan hoeven niet noodzakelijkerwijze financiële motieven ten grondslag te liggen (Van Marissing, 2008).

WAP

Een WAP is een voor een wijk actieplan, welke elk jaar per wijk wordt gemaakt. Het is een concrete jaarlijkse uitwerking van de wijkagenda. Een wijkactieplan bestaat uit 5 prioriteiten met daar onder maatregelen die bijdragen aan de prioriteit. De maatregel moet dus in 1 jaar uit te voeren zijn. Voor elk van de 43 wijken in Rotterdam moet jaarlijks een WAP worden gemaakt (interview, Van Altena, 2017)

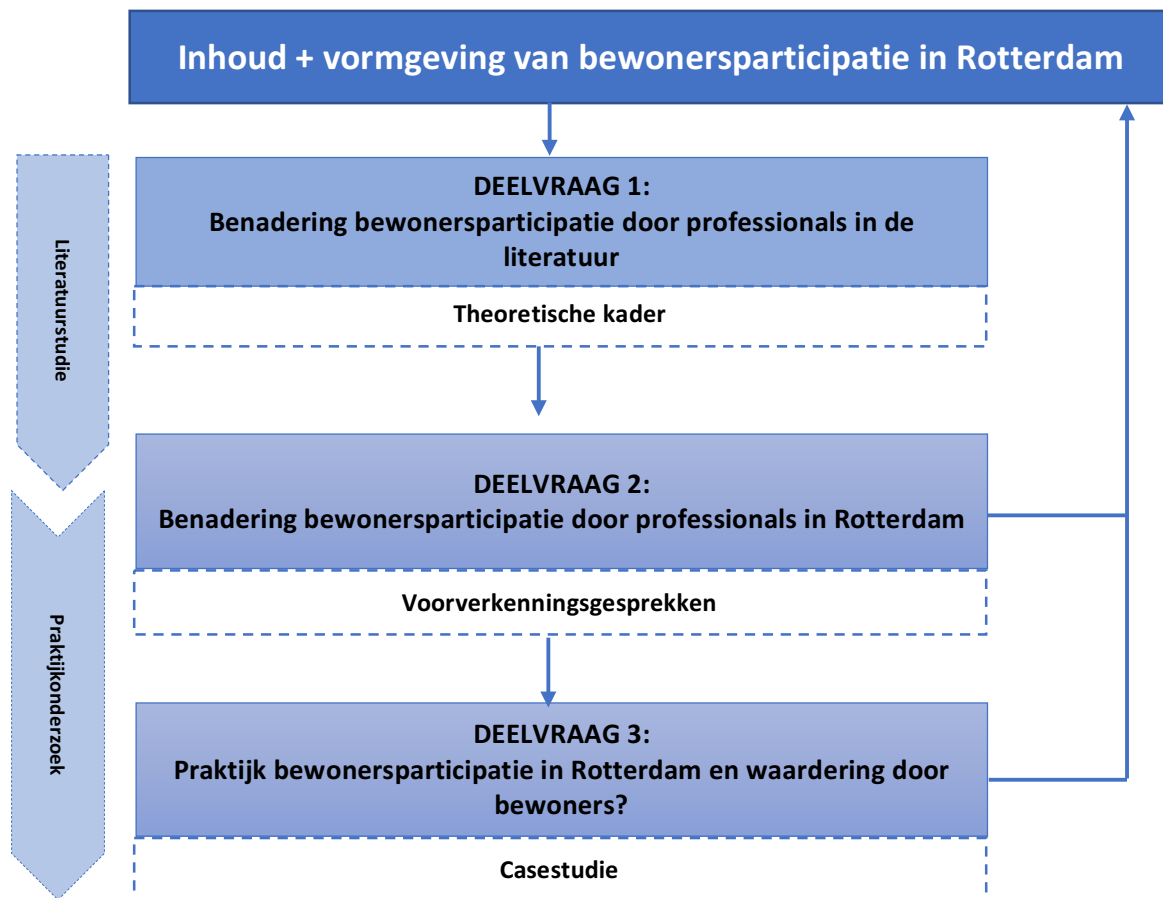
Wijkniveau

Een ruimtelijke ontwikkeling gericht op een wijk (gemeente Rotterdam, 2016a).

Woonvisie Rotterdam

Bij de Woonvisie van Rotterdam ligt de focus op de rol van het wonen in de ambitie om Rotterdam een sterkere en aantrekkelijkere stad te maken. De gemeente Rotterdam wil hiermee de toenemende woningvraag van huishoudens met een modaal of hoger inkomen, sociale stijgers en young potentials meer accommoderen in de stad. Hiervoor worden echter vooral de sociale huurwoningen afgebroken (gemeente Rotterdam, 2016d).

1.7 ONDERZOEKSOPZET

Figuur 1.1: Analyse schema bewonersparticipatie in Rotterdam

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk zal deelvraag 1, “Hoe wordt bewonersparticipatie benaderd door professionals?” worden beantwoord. Om hier een antwoord op te geven zal allereerst het begrip bewonersparticipatie worden gedefinieerd. Vervolgens gaat het hoofdstuk in op de geschiedenis van bewonersparticipatie om op deze manier een overzicht te geven van de ontwikkelingen van bewonersparticipatie. Vervolgens wordt de benadering van bewonersparticipatie eerst beschreven middels hoofdmotieven en dan zal worden ingegaan op de hoedanigheden van bewoners. Tot slot vindt er de in de laatste paragraaf een reflectie plaats waaruit het theoretisch kader wordt gevormd, welke het raamwerk bevat voor de rest van dit onderzoek.

2.1.1. Participatie

Participatie is een breed begrip waar verschillende visies op kunnen bestaan. De Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) is een wet die wordt uitgevoerd door gemeenten in Nederland en heeft als doel om burgers zo goed mogelijk in staat te stellen om deel te nemen aan de samenleving. De wet heeft een algemene opvatting bij participatie: *meedoen* en *deelnemen* (Wiebusch & Moulijn, 2013). In de uitwerking van de Wmo kan participatie worden begrepen als *“gewenste vernieuwing van de verhouding tussen overheden, individuen en de verschillende sociale structuren waarvan ze deel uitmaken.”* (Vreugdenhil, 2012). Het meedoen aan de samenleving is een belangrijk aspect, omdat velen een volwaardig onderdeel willen zijn van de maatschappij. Hierbij gaat het niet alleen om werken, maar ook het hebben van sociale contacten, het deelnemen en bijdragen aan de maatschappij en het opdoen van vaardigheden. Dit kan plaatsvinden op eigen kracht, maar het kan ook voorkomen dat hierbij ondersteuning nodig is (Movisie, 2016). Als de term participatie wordt gebruikt kan er worden gesproken van een actieve deelname, welke vaak de maatschappelijke functie betreft (Ensie, 2012). Als deze opvatting verder wordt getrechterd, spreekt men van actieve burgerschap, wat in het Nederlandse en Europese beleid een zeer geliefd begrip is. Het is merendeels een reactie op wat nu wordt beschouwd als passief burgerschap: als rechten claimen en je als passieve ontvanger en claimende consument opstellen. Toch blijkt dat met een eenzijdige aandacht voor alleen actieve burgerschap, de burgers niet de rechten en voorzieningen krijgen die zij voor ogen hadden, terwijl zij wel allerlei nieuwe plichten en verantwoordelijkheden kregen. Goed burgerschap gaat dus meer over het vinden van de balans tussen actief en passief, tussen rechten en plichten en tussen weten wanneer men moet luisteren en zwijgen (Tonkens, 2014).

2.1.2. Bewonersparticipatie

Als deze term in relatie wordt gebracht met ‘bewoners’, dan kan de veronderstelling worden gemaakt dat zij degenen zijn die actief deelnemen aan een proces. Het betreft hier vaak een ruimtelijk project, dat invloed heeft op de leef- en woonomgeving van deze bewoners. In de praktijk blijkt het nog vaak lastiger om participatie vorm te geven. Bewoners worden onvoldoende betrokken bij het proces door bijvoorbeeld marktpartijen en overheid. Er bestaan verschillende ideeën over participatie en de uitwerking hiervan (Gemeente Rotterdam, 2009). Vele gemeenten buigen zich over de vraag of gemeentelijke taken kunnen worden overgedragen aan de bewoners, welke taken dit dan zijn en de aanpak hierbij. Dit leidt kort gezegd naar een systeemwijziging, een nieuwe balans tussen burgers, overheden en het maatschappelijke middenveld. Deze bewoners moeten centraal staan in de wijkaanpak om twee redenen. Ten eerste weten bewoners het best welke problemen in de wijk spelen en kunnen vaak zelf een bijdrage leveren aan het stellen van prioriteiten en het oplossen hiervan. Op deze manier wordt de kwaliteit van de oplossingen verhoogd. Ten tweede zullen betrokken bewoners binnen hun wijk sneller een actieve bijdrage leveren aan de leefbaarheid van hun wijk (platform31, 2016).

Als bewoners participeren kan worden gesproken van bewonersparticipatie. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat bewonersparticipatie wat anders is dan burgerparticipatie. Laatstgenoemde is namelijk veel breder en kan gaan over een veelheid van onderwerpen en beleidsterreinen. Vormen van burgerparticipatie die specifiek betrekking hebben op zaken die mensen niet zozeer aangaan als burger, maar veel meer als bewoner van een ruimtelijke eenheid, kunnen volgens Van Marissing (2008, p. 20) veelal worden aangeduid met de term 'bewonersparticipatie'. Ruimtelijk gezien gaat het hierbij dus om participatie op buurt- of wijkniveau. Volgens hem kan bewonersparticipatie worden opgevat als: *"de mate waarin bewoners actief zijn in hun buurt, dit kan onder andere door betrokkenheid bij het beleid"*. Bewoners kunnen hierbij zelf participatie afdwingen. In zijn definitie laat hij verder ruimte voor allerlei vormen en gradaties van participatie, die zich afspelen in een afgebakend gebied. Van Marissing (2008) onderscheidt zich met zijn definitie, niet zozeer om het beschrijven van de betrokkenheid bij beleid, maar ook om het betrokken worden bij de wijk.

Voor het begrip bewonersparticipatie zijn nog talloze andere definities bekend. Zo luidt de definiëring van de ministeries van VROM (Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer) en VWS (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) als volgt: *"Het tijdig betrekken van bewoners en belanghebbenden bij verandering in hun woonomgeving"*. Dit begrip bevat "het tijdig", waardoor bewonersparticipatie afhankelijk lijkt te zijn van tijd. Echter betreft het hier een minder afgebakend gebied doordat gesproken wordt over de leefomgeving en niet over buurt. Een leefomgeving heeft namelijk niet alleen betrekking op buurtniveau. Anders dan Van Marissing (2008) wordt hier niet alleen gesproken van bewoners, maar ook belanghebbenden, waardoor bewonersparticipatie een grotere groep bevat dan alleen de inwoners van een wijk. Nelissen (1980, p. 136) definieert het wat ruimer en omschrijft participatie als: *"Allerlei vormen van deelname van de burger aan de besluitvorming, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan en invloed op de besluitvorming"*. Hiermee bevat de definitie van Nelissen (1980, p. 136) een bepaalde eenvoud en tegelijkertijd een precisie. Hij heeft het in zijn definitie over de burger in plaats van de bewoner, welke kan terugslaan op een stad als geheel. Tevens is de bewoner meer toepasbaar op inwoners van een wijk. Hiermee kan de definitie van Nelissen (1980, p. 136) breder worden opgevat dan die van Van Marissing (2008) en VROM. Verder spreekt Nelissen (1980, p. 136) over een variatie in deelname aan en invloed op, wat de definitie wat preciezer maakt. Wel slaat dit volgens hem meer op beleidsterrein.

In bovenstaande zijn drie definities beschreven van bewonersparticipatie. Elk van dezen bevatten een aantal elementen die belangrijk zijn in dit onderzoek, echter geen van elk bevat ze allemaal. De definitie van bewonersparticipatie, welke als vertrekpunt in het afstudeeronderzoek zal dienen is als volgt geformuleerd: *De mate waarin bewoners betrokken zijn, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan veranderingen in hun woonomgeving en hun mate van invloed hierin*. In deze definitie is het belangrijk 3 elementen te onderscheiden, namelijk: betrokkenheid, deelname en invloed. Bij bewonersparticipatie is het essentieel dat deze drie elementen vertegenwoordigd zijn.

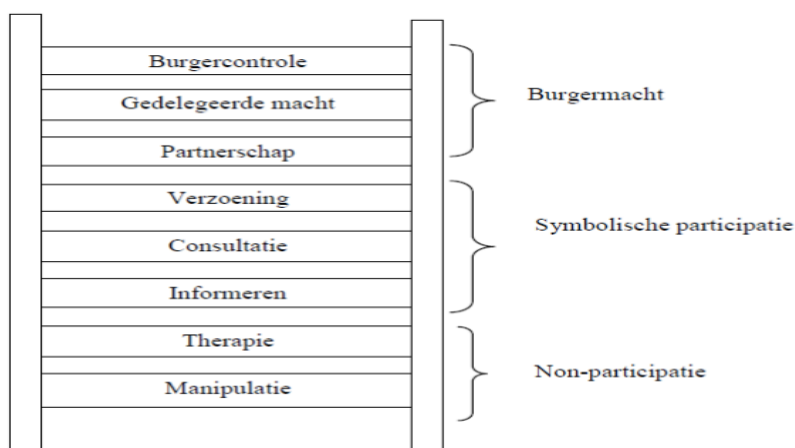
2.2 GESCHIEDENIS

In de afgelopen decennia is er een permanente roep waar te nemen om meer democratie, meer verantwoording en een grotere participatie van burgers. Beleidsnota's en recente wetten bekrachtigen het belang van burgerinspraak. Burgers moeten meer te zeggen hebben over bijvoorbeeld de inrichting van de openbare ruimte, de buurt, het onderwijs, de zorg en wonen. Zo zijn bijvoorbeeld woningcorporaties verplicht om bewoners op allerlei manieren te betrekken bij hun beleid. Talloze gemeentes bieden de mogelijkheid van een burgerinitiatief. Daarnaast zoeken ze steeds naar nieuwe manieren om de burger bij het beleid te betrekken (Tonkens, 2009). Deze ideeën om burgers meer bij het beleid te betrekken zijn nog redelijk jong van aard. De inzichten omtrent de aanpak zijn in decennia echter behoorlijk veranderd, vindt Van Marissing (2008). Het ging volgens hem in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw vooral om een functionalistische planning, die werd gehanteerd met veel bijeenkomsten en discussies. De jaren tachtig en negentig werden vooral gekenmerkt door een meer flexibele en open aanpak. Volgens Vranken et al. (2003), kunnen burger en overheid door deze ontwikkelingen meer worden opgevat als elkaars partners, terwijl ze voorheen meer elkaars

tegenstanders waren. In de onderstaande paragraaf worden enkele belangrijke ontwikkelingen beschreven welke van invloed waren op bewonersparticipatie sinds de jaren '50. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de fasen indeling van Tonkens (2009). Deze indeling is gebaseerd op de rol van de overheid door de tijd heen. Hiervoor is gekozen, omdat met name de rol van de overheid van belang is bij de ontwikkelingen van bewonersparticipatie.

2.2.1. Verzorgende overheid

Het begrip bewonersparticipatie is eind jaren '50 geïntroduceerd. De relatie tussen de overheid en burgers veranderde als gevolg van ontzuiling. Begin jaren zestig emancipeerden en individualiseerden burgers zich, waardoor het maatschappelijke middenveld complexer werd (Van Marissing, 2008). Op verschillende terreinen vroegen burgers openheid en inspraak. Door deze ontwikkeling werd burgerparticipatie voor het eerst in de wet (WRO) verankerd. Eind jaren zestig leidde het voortgaande democratiseringsproces ertoe dat burgers mondiger werden en meer te zeggen wilden hebben over invulling en uitvoering van het beleid (Enbersgen 2004). De literatuur over participatie is te herleiden tot de participatieladder van de Amerikaanse bestuurskundige Sherry Arnstein uit 1969, waar in figuur 2.1 hier een illustratie van te zien is. Zij stelt in haar artikel dat burgerparticipatie niet meer is dan een verzamelnaam voor verschillende manieren waarop burgers invloed zouden kunnen hebben op het overheidsbeleid. Haar macht-georiënteerde theorie beschrijft hoe de overheid de macht heeft en de burger deelnemer is. Volgens haar verloopt de publieke participatie niet geheel eerlijk en is er nog een kritisch verschil tussen het deelnemen in de participatieprocessen en het daadwerkelijk hebben van zeggenschap en beslissingsrecht (Arnstein, 1969). De ladder wordt in de praktijk gebruikt door de overheid om te bepalen op welk niveau de burger moet worden betrokken. Het kan worden gezien als een analyse-instrument van de feitelijke machtsverdeling. Door de jaren heen zijn er verschillende versimpelingen gemaakt van de ladder, onder andere door Edelenbos en Monnikhof (2001) die 5 participatieniveaus onderscheiden, namelijk: geïnformeerd worden, geraadpleegd worden, adviseren, coproduceren en meebeslissen. De treden in de ladder suggereren een sterke hiërarchie in het begrip, waarbij volgens Van Marissing (2008) een machtsrelatie bestaat tussen machthebbers en gemachtigden. Echter, deze hiërarchie in machtsrelaties, hoeft volgens Blanc en Beaumont (2005) niet te betekenen dat het altijd negatief is. Het is namelijk soms ook afhankelijk van de verdienste van de burger of zijn invloed toeneemt en niet zozeer alleen de inzet van de beleidsmakers. Volgens Arnstein (1969) moeten burgers zelf ook moeite doen om te kunnen participeren. Haar visie op het functioneren van het staatsbestel, weerspiegelt volgens Van Marissing (2008) die van vele critici in de jaren '60 en '70, namelijk dat de inspraak geformaliseerd en ingekapseld raakte en tot weinig discussie en dialoog leidde. In deze jaren bepaalden vooral de lokale overheden hoe ver de participatiemogelijkheden van de burgers reikten en op welke manier deze moesten worden vormgegeven. Alleen als bewoners sterk staan, kunnen zij hun invloed op de besluitvorming vergroten. De frustratie van overheden bij inspraak was vooral dat bewoners moeilijk te mobiliseren waren. Verder waren er ook bewoners die meededen als "a way of life" opvatting, ofwel voor de gezelligheid (Engbersen en Lodewijks, 2004).

Figuur 2.1: participatieladder (bron: gebaseerd op Arnstein 1969)

2.2.2. Terugtrekkende overheid

In de jaren 80 en vooral in de jaren 90 is er een nieuwe vorm en aanpak ontstaan van participatie, namelijk interactieve beleidsvorming, ofwel open planprocessen waarbij de nadruk ligt op gelijkwaardigheid van alle betrokken partijen (Van Marissing, 2008). Volgens Engbersen en Lodewijks (2004) worden bewoners binnen deze nieuwe aanpak in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken bij het proces. De introductie betekende echter niet het einde van het begrip 'inspraak'. Het is alleen dat interactieve processen meer spontaan worden georganiseerd en minder formeel. De essentie is dat gemeenten zich hiermee niet in een bovengeschiedte positie plaatsen, maar ook kan worden gezien als een betrokken partij bij het maken van het beleid. Interactieve beleidvorming kent door zijn spontaniteit ook een zwakte, namelijk onvoorspelbaarheid en willekeurigheid. Het is volgens Engbersen en Lodewijks (2004) daarom van belang dat vaste inspraaktrajecten een baken van voorspelbaarheid blijven, naast de meer ludieke vormen van participatie. Deze periode staat verder vooral synoniem aan begrippen als communicatieve sturing, coproductie van beleid, participatieve planvorming en open proces. Het heeft in de praktijk geleid tot allerhande stadsgesprekken, tribunalen, burgerforums, scenarioworkshops, buurtpanels, rondetafelgesprekken en meer. Deze spontane werkvormen hebben bewonersparticipatie een boost geven. Toch heeft het ook een zwakte door zijn onvoorspelbaarheid en willekeurigheid (Engbersen en Lodewijks, 2004). In de twintigste eeuw blijken niet alleen de overheden bewoners te betrekken bij besluitvormingsprocessen, maar ook woningcorporaties, welzijnsorganisaties en belangenverenigingen hebben meer samengewerkt met bewoners. Bijvoorbeeld in de vorm van een partnership, hiermee te verstaan: "samenwerkingsverbanden tussen meerdere partijen". Participatie krijgt hiermee een belangrijke positie in stedelijke vernieuwingsbeleid (Van Marissing, 2008).

2.2.3. Verbindende en uitnodigende overheid

De overgang van 'traditionele' sectoraal beleid naar een meer 'samenwerkend beleid' heeft invloed gehad op de mate waarin bewoners deelnemen aan allerlei beleidsprocessen in de buurt en op de motieven die zij daarvoor hebben. Er is ook een andere oorzaak geweest die hierop grote invloed heeft gehad, namelijk de overgang van government naar governance (Van Marissing, 2008). Dit dateert uit de tweede helft van de twintigste eeuw en is volgens Mugnano et al. (2005) voortgekomen uit politieke, economische en sociale veranderingen in de maatschappij. Volgens Van Marissing (2008) zijn er drie belangrijke ontwikkelingen welke ten grondslag liggen aan de opkomst van urban governance, namelijk: economische hervormingen, bezuinigingsmaatregelen en veranderende ideeën ten aanzien van democratie.

De veranderende welvaartstaat

In de jaren 70 had de economische crisis ingeslagen in veel Westerse landen welke van grote invloed bleek te zijn op de bestuurlijke organisatie van alle bestuurslagen van de overheid. Zo verdween de traditionele herverdelende rol van de nationale overheid naar de regio's en steden. De ontwikkelingenimmigratie van kansarme bevolkingsgroepen en door ontwikkelingen op de woningmarkt hebben er volgens Van Marissing (2008) toe geleid dat steden in toenemende mate gefragmenteerd raakten. Overheden konden nog moeilijker grip krijgen op deze sociale fragmentatie (Van Marissing, 2008). Het blijkt dat het traditionele, sectoraal georiënteerde beleid onvoldoende antwoord biedt om de problemen die met de fragmentatie samenhangen een halt toe te roepen.

Bezuinigingsmaatregelen

Een tweede aanleiding om te zoeken naar nieuwe manieren om te sturen heeft volgens Van Marissing (2008) te maken met de noodzaak tot bezuinigingen. Overheden kunnen de kosten van hun beleid beperken door het uit handen geven van taken en verantwoordelijkheden aan de publieke sector en private partijen in de vorm van een PPS-constructie (publieke-private samenwerkingsverbanden).

Ideologische veranderingen

Tot slot vormen niet alleen economische of politiek-bestuurlijke overwegingen de basis voor het veranderende beleid, maar blijken ook veranderende ideologische inzichten van invloed. Dit weerspiegelt volgens Van der Heijden (2005) de overgang naar governance, de transitie van een representatieve democratie naar een participatiedemocratie.

2.2.4. Conclusie

In de beschrijving van bewonersparticipatie kan een fase indeling worden gebruikt welke gebaseerd is op de veranderende rol van de overheid (Tonkens, 2009). Ondanks dat participatie nog steeds een sterke top-down benadering heeft, omdat professionals kunnen bepalen in welke mate bewoners betrokken worden, is er de laatste jaren wel een ontwikkeling te zien in het beleid waarbij het initiatief meer aan de burgers wordt gelaten (Van der Heijden, 2005). Dit heeft met verschillende aspecten te maken gehad door de geschiedenis heen. Een belangrijk aspect welke ook invloed heeft gehad op de mate waarin bewoners deelnemen aan beleidsprocessen, is de overgang van government naar governance (Van Marissing, 2008).

De benadering van participatie heeft door de jaren heen verandering doorgemaakt. Met de name de professionals en bewoner spelen hier de belangrijkste rol bij, daarom wordt in dit onderzoek gebruik gemaakt van het perspectief professional- bewoner. Om de benadering van bewonersparticipatie te beschrijven wordt gebruik gemaakt van een indeling van motieven in hoofdmotieven.

2.3 BENADERING

Het bevorderen van bewonersparticipatie is al jarenlang een belangrijke doelstelling in de stedelijke vernieuwing. In dit verband kan worden gesproken over empowerment van bewoners (Van Marissing, 2008; Elander & Blanc, 2001). Van Marissing (2008) beschrijft twee vormen van empowerment welke in het Nederlandse stedelijke vernieuwingsbeleid kunnen worden ingedeeld, namelijk: de individuele empowerment en collectieve empowerment. Het eerstgenoemde is volgens Dominelli (1999) nodig om bewoners met een sociaaleconomische achterstand de mogelijkheid te geven hun zwakke positie te verbeteren. Het tweede genoemde gaat over de mogelijkheid voor bewoners in een wijk om in georganiseerd verband “government and other authority resources (e.g. media)” aan te wenden (Perkins & Zimmerman 1995, p. 570; Van Marissing, 2008, p. 31).

Bij het betrekken van bewoners bij beleidsprocessen lopen professionals tegen obstakels aan. Zij vinden het lastig om de diverse belangen van de verschillende partijen op elkaar af te stemmen. Hiernaast is het ook lastig een balans te vinden in de mate van invloed die de verschillende betrokken partijen op het besluitvormingsproces mogen hebben. Ook voor bewoners is het niet altijd vanzelfsprekend dat zij deelnemen aan het participatieproces.

Zowel professionals als bewoners staan dus verschillend bij bewonersparticipatie en benaderen bewonersparticipatie hiermee ook verschillend. Om hier meer inzicht in te krijgen wordt in de onderstaande paragraaf ingegaan op de motieven welke horen bij bewonersparticipatie.

2.3.1. Hoofdmotieven

In het onderstaande deel van de paragraaf zal worden ingegaan op de motieven welke ertoe leiden dat bewoners wel of niet worden betrokken. In de literatuur komt men verschillende motieven en indelingen hiervoor tegen. In dit afstudeeronderzoek is ervoor gekozen deze in te delen naar vier hoofdmotieven, waar in tabel 2.1 een overzicht van te zien is. De motieven zijn grotendeels gebaseerd op Van Marissing (2008), omdat hij hiervan een overkoepelend overzicht biedt. Dit overzicht wordt echter nog gedeeltelijk aangevuld met andere motieven uit de literatuur (Flache & Koekkoek, 2009; Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005; VROM, 2005; Van Bergeijk e.a., 2008; VROM-Raad 2002).

Hoofdmotieven
1. Legitimiteit
2. Bewoner behoefte, capaciteit en deskundigheid
3. Netwerk
4. Proces

Tabel 2.1: Overzicht van de hoofdmotieven (gebaseerd op: Van Marissing 2008; Flache & Koekkoek, 2009; Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005; VROM, 2005; Van Bergeijk e.a., 2008 en VROM-Raad 2002)

2.3.1.1. Legitimiteit

Legitimiteit is een open begrip, waarbij het gaat om het vermogen van gezagsdragers om door hun handelingen en uitingen de burgers ervan te overtuigen dat zij aanspraak kunnen maken op legitimiteit. In dit verband wordt in dit onderzoek onder legitimiteit onderscheid gemaakt in wetgeving en representativiteit.

Wetgeving

In de eerste plaats heeft het begrip betrekking op regelgeving, waarbij legitimiteit kan worden opgevat als een meer neutraal begrip. Dit heeft betrekking op de basisprincipes van de democratie. Het draagt ook bij aan het vergroten van het organiserend vermogen, ofwel “de mate waarin belanghebbenden gezamenlijk problemen oplossen en kansen benutten ten behoeve van een duurzame ontwikkeling van de stad.” (Van den Berg et al. 2002). De overheid laat hierbij zien aan zijn wettelijke verplichtingen te hebben voldaan. Een bijkomend voordeel volgens de Raad voor het Openbaar Bestuur (2005) is dat participatie op deze manier kan bijdragen aan het sneller tevreden stellen van bewoners (Flache & Koekkoek, 2009; Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005; VROM, 2005). Bewoners kunnen hierop terugvallen als ze bijvoorbeeld vinden dat ze geen inbreng hebben gehad in het proces. Het kan dan worden beschouwd als iets legitiems. Het ‘dwingt’ professionals middels de wet ruimte te bieden voor participeren bij de projecten. Een kanttekening hierbij is dat het slechts plaatsvindt omdat het moet, waarbij de daadwerkelijke wil en motivatie ontbreekt bij professionals. Legitimiteit kan dan meer worden opgevat als een neutraal begrip.

In de tweede plaats is er ook sprake van macht(posities) bij het begrip, waar het begrip niet neutraal is. Het gaat hierbij om de professional en bewoner met een machtspositie. De machtspositie van bewoners zal in de volgende paragraaf worden toegelicht middels het object – subject perspectief. Deze machtspositie valt in zijn geheel minder sterk terug te voeren naar de bewoners, omdat de keuze voor het betrekken meer bij professionals ligt. Ten eerste geven professionals aan dat het betrekken van bewoners leidt naar onnodige vertraging en kosten. Zij beweren bijvoorbeeld dat het proces van herstructurering en vernieuwing onnodig wordt vertraagd en op kosten wordt gejaagd, wanneer bewoners uitvoerig worden geraadpleegd. Toch vormen deze motieven bij professionals niet de enige aanleiding voor het minder of niet betrekken van bewoners. In werkelijkheid is participatie niet altijd gewenst en wordt het zelfs beperkt door professionals, omdat zij hun macht niet uit handen willen geven (Arnstein 1969; Chondroleu et al. 2005; Fagence 1977). Het gaat hier dus meer om de ‘wil’ van de professionals voor het niet betrekken van bewoners, omdat zij bijvoorbeeld hun machtspositie niet willen verliezen. Zij kunnen hiermee de spanning het best beïnvloeden.

Bij legitimiteit gaat het dus om regelgeving waarbij ook een macht(positie) hoort. Bij deze macht(positie) kan ook meewegen de (machts)interpretatie van professionals. Het gaat hierbij om de zienswijze van professionals. Hierbij kan het gaan om het zien van bijvoorbeeld de bewoners als deskundige of als belanghebbende. Hier wordt in hoofdmotief twee en vier nog op ingegaan. Het kan bijvoorbeeld ook gaan om zienswijze over het proces zelf, waar het betrekken van bewoners het proces vertraagt of juist een extra kostenpost vormt. Hier wordt in hoofdmotief vier nader op ingegaan

Representativiteit

Bij dit hoofdmotief hoort ook de representativiteit, waarmee wordt bedoeld de vertegenwoordiging van de participerende bewoner met zijn of haar wijk. Het gaat er hierbij om of de participanten hun wijk weerspiegelen en op deze manier hebben voldaan aan de representativiteit van de bewoner in de wijk (Kulberg et. al, 2015). Het gaat hierbij om een relatief klein groep wat steeds interesse toon en het zijn veelal dezelfde mensen die gedurende vele jaren betrokken willen zijn bij een sociale ontwikkeling of activiteit (Kulberg et. al, 2015). Namelijk de vijftigplusser en de linksgeoriënteerde autochtone man (Kilic, 2008). Deze groep participanten vormen echter geen afspiegeling voor de achterban. Met name bij participatieprocessen zoals bij bewonerscommissies en huurderkoepels blijkt vaak een oververtegenwoordiging te zijn van deze groep, waardoor deze participatieprocessen niet representatief zijn en hiermee dus niet alle bewoners van de wijk vertegenwoordigen (Corpovenista, 2010). Volgens Fortuin en Ouwehand (2003) domineren ze de bewonersvergaderingen, sluiten regelmatig andere groepen en belangen uit en staan in de beleving van de professionals vaak een constructief proces in de weg. Ze kunnen volgens Fortuin en Ouwehand (2003) op deze manier worden

opgevat als een bedreiging van de representativiteit van de bewoners. Volgens Van Bergeijk et al. (2008) heeft het minder actief zijn van bewoners bij het participatieproces een aantal redenen, deze vallen gedeeltelijk samen met de eerdergenoemde motieven uit het hoofdmotief bewoners BCD en welke nader worden besproken in de volgende alinea.

2.3.1.2. Bewoners behoefte, capaciteit en deskundigheid (BCD)

Het tweede genoemde hoofdmotief heeft betrekking op de bewoners. Participatie kan bijdragen aan de tevredenheid van burgers: burgers die het gevoel hebben dat zij voldoende in te brengen hebben, zijn meer tevreden over het politieke besluitvormingsproces dan burgers die vinden dat zij weinig invloed hebben op dit proces. Onder dit hoofdmotief kan in dit onderzoek worden begrepen, motieven die meer kunnen worden toegeschreven aan de bewoners. Hierbij hoort de behoefte capaciteit en deskundigheid van bewoners.

Behoefte

In de tweede plaats kan het ook zijn dat bewoners wel of niet de behoefte hebben zich actief in te willen zetten om de buurt te verbeteren of om mee te denken over het huurbeleid van hun corporatie. Hieraan ten grondslag kan de tevreden of ontevredenheid liggen van bewoners, waardoor zij wel of niet willen participeren. Deze behoefte van bewoners kan echter wel worden beïnvloed door andere motieven. Zo kan bijvoorbeeld de lange tijdsduur van projecten, de behoefte verminderen. Ook kunnen de sociale doelen of de sociale cohesie een rol spelen, omdat deze invloed hebben op de behoefte van bewoners en zo kunnen meewegen in de afweging wel of niet participeren.

Capaciteit

Bij dit hoofdmotief gaat het hoofdzakelijk om de capaciteit van de bewoner. Hierbij vormt de capaciteit van de bewoner het motief om wel of niet te kunnen participeren. Hiermee wordt bedoeld het überhaupt in staat zijn om te kunnen reflecteren op hun omgeving. Het kan dus zijn dat bewoners wel willen participeren maar daar niet de capaciteit voor hebben. De lange tijdsduur van projecten, moeilijkheidsgraad van de planontwikkelingen voor inwoners met een migratie achtergrond, het onderwerp van de plannen dat niet iedereen aanstaat of tijdsgebrek van bewoners zijn hier in grote lijnen een verklaringen voor. Vooral de moeilijkheidsgraad blijkt met name een probleem te zijn in wijken met de kenmerken laag inkomen, etnische diversiteit en een laag opleidingsniveau. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat in deze wijken bewonersparticipatie stroever verloopt en blijkt er een relatie te zijn tussen de buurten en de individuele kenmerken van bewoners. Hoger opgeleiden participeren meer dan laagopgeleiden, inwoners zonder migratie achtergrond meer dan inwoners met een migratie achtergrond, eigenhuisbezitters meer dan huurders, mensen met veel contact en binding met de buurt participeren meer, vergeleken met mensen met weinig contact en binding (Engbersen et al., 2015).

Deskundigheid

Bewoners kunnen in de eerste plaats dus onvoldoende beschikken over de vereiste competenties (sociale netwerken, bureaucratische vaardigheden, enz.) om maatschappelijk actief te worden. Toch heeft het niet alleen te maken met bijvoorbeeld een taalachterstand of een laag opleidingsniveau van bewoners. Uit een onderzoek van De Paus (1998) is naar voren gekomen dat het ook te maken heeft met onbekendheid met het bestuur, het zien van de gemeente als bedreigend orgaan en het zich niet vertrouwd voelen binnen de formele overlegmomenten. Dit heeft dan te maken met dat bewoners zich niet deskundig genoeg voelen. Dit brengt ons bij het motief deskundigheid bewoners. Bewoners kunnen worden beschouwd als deskundigen over hun eigen wijk, omdat zij kennis hebben van hun wijk en de 'kunde' hebben om te kunnen sturen. De gemeente en marktpartijen kunnen dit benutten. Ze kunnen namelijk gezamenlijk invulling geven aan de plannen door gebruik te maken van deze lokale kennis van de wijk die bewoners bezitten. Zij kunnen vaak ook een goede bijdrage leveren aan het prioriteren stellen en het oplossen van de problemen in de wijk. Dit verhoogt de kwaliteit van oplossingen. Volgens Van Marissing (2008) kan via bewoners waardevolle informatie worden verkregen die niet altijd op voorhanden is op bijvoorbeeld een ministerie of een wijkbureau, waardoor de bewoners een belangrijke rol hebben. Toch gebeurt dit nog te weinig en moeten professionals meer in gesprek gaan met bewoners (Blanc & Beaumont, 2005).

Bewoners kunnen dus worden beschouwd als deskundigen die beleidsmakers kunnen voorzien van specifieke kennis van hun wijk. Volgens Van Marissing (2008) kan dankzij deze deskundigheid ook de kwaliteit van het beleid worden vergroot. Dit komt doordat bewoners dan het gevoel krijgen dat zij voldoende in te brengen hebben en op deze manier meer tevreden zijn over het politieke besluitvormingsproces dan zij die vinden dat ze weinig invloed hebben op dit proces. Op deze manier wordt er ook meer draagvlak gecreëerd en voelen bewoners zich ook meer serieus genomen. Deze deskundigheid van bewoners kan ook aanleiding vormen voor professionals om bewoners bijvoorbeeld niet te betrekken, omdat professionals dan twifelen aan de deskundigheid. Hiermee kan dit motief meer worden opgevat als een principiële ding welke de bewoners wel of niet kan worden toegekend. Dit heeft dan echter meer te maken met het eerder besproken interpretatie van professionals, waarbij het dan meer gaat om de zienswijze waarbij deskundigheid wel of niet wordt toegekend.

2.3.1.4. Netwerk

Het derde hoofdmotief is netwerk. Dit hoofdmotief kan zowel aan professionals als ook aan bewoners worden toegeschreven. In bepaalde gevallen zijn beide partijen nodig om een netwerk te hebben, waarbij het dan gaat om bijvoorbeeld de relatie overheid-bewoner.

Sociale cohesie

In de eerste plaats kan met dit hoofdmotief de bevordering van de sociale cohesie in de wijk als motief worden begrepen. Hierbij gaat het dan om de kracht van het netwerk of de kwaliteit (sociale effecten). In de literatuur komen verschillende definities voor dit begrip naar voren. Van Marissing (2008) citeert in zijn boek een aantal van deze definities, waaruit voornamelijk naar voren komt dat het begrip het basisprincipe vormt van de samenleving. Het gaat hier volgens hem dan om de mate waarin buurtbewoners zich met elkaar verbonden voelen, dit kan bijvoorbeeld als ze dezelfde normen en waarden hebben. Ook als deze niet hetzelfde zijn kan er volgens Van Marissing een unaniem gevoel van tolerantie aanwezig zijn. De spanning tussen de bewoners kan zelfs in een aantal gevallen volgens hem leiden tot correctief gedrag, waarbij de buurtbewoners elkaar aanspreken op hun gedrag. De bevordering van de sociale cohesie kan er ook voor zorgen dat het draagvlak wordt vergroot. Volgens Schuyt (1997, p. 18) kan sociale cohesie worden opgevat als: *“de interne bindingskracht van een systeem”* en wordt het vaak geassocieerd met *“positieve eigenschappen zoals belangeloze inzet voor anderen, empathie, altruïstische normen en saamhorigheidsgevoelens”* (De Hart, 2002, p.5). Toch kan het ook zijn dat de sociale cohesie dermate sterk is dat nieuwe participanten moeite hebben om zich aan te sluiten bij de participerende bewoners. Dit kan ook het geval zijn wanneer de participanten het gevoel hebben dat zij er niet bij horen. Volgens Fagotto en Fung (2006) kan in dit verband worden gesproken van *“cultural barriers to participation”*, waardoor er juist een barrière ontstaat om te participeren.

Sociale doelen

In de tweede plaats vallen onder dit hoofdmotief ook de sociale doelen die aanwezig kunnen zijn bij bewoners. Ondanks dat dit motief bepaalde behoeftes van bewoners kan beïnvloeden, valt het toch onder het hoofdmotief netwerk. Dit komt doordat bij het motief sociale doelen meer wordt gekeken vanuit een binding of sociale netwerk welke aanwezig is en op die manier leidt naar sociale effecten in een wijk. Bij dit motief betreft het de wens om bepaalde maatschappelijke problemen op te lossen, maar ook verbeteringen door te voeren. Hierbij valt ook een bijdrage willen leveren aan bestrijding van problemen in de buurt zoals vandalisme, hanggedrag, zwerfvuil en rommel, maar ook een gebrek aan saamhorigheid of contact. Dit vindt vaak plaats in groepsverband. Verder kan er ook sprake zijn van het oplossen van een particulier probleem of het opdoen van een bepaalde werkervaring. Het gaat hierbij dan om een persoonlijk belang en minder om een collectief belang. Denters et al. (2013) heeft een overzichtelijke indeling gemaakt van deze sociale doelen. Deze zijn ingedeeld in de volgende 5 categorieën:

- *Doelgericht*: Wens maatschappelijke problemen op te lossen/verbetering door te voeren.
- *Sociaal*: Geen concreet doel, maar meedoen omdat het 'leuk en 'interessant' is voor de bewoners.

- *Plicht gebonden*: Het wordt als plicht gezien om een bijdrage te leveren aan de buurt of samenleving.
- *Eigen belangen*: Het oplossen van een particulier probleem of opdoen van bepaalde werkervaring.
- *Groepsbelangen*: Het oplossen van een groepsprobleem/ in algemeen belang willen doen

Bij deze sociale doelen van bewoners, hierbij vooral de meer persoonlijke belangen, speelt volgens Berg (2009) en Van Bergeijk e. A., (2008) het: Not In My Back Yard effect (NIMBY-effect) ook mee. Hierbij nemen de bewoners beslissingen vooral in eigen belangen in plaats van te kijken wat voor iedereen het beste is. Zo kunnen plannen bijvoorbeeld goed zijn, als ze maar niet in hun eigen tuin plaats vinden.

Verticale cohesie

Zoals het begrip sociale cohesie hierboven is beschreven, heeft sociale cohesie voornamelijk te maken met een mate van binding tussen bewoners onderling. Terwijl verticale cohesie veel verder gaat en ook betrekking heeft op beleidsmakers, professionals en andere belanghebbenden. Beide motieven beschrijven echter een netwerk van actoren die samenwerken.

Volgens Van Marissing (2008) betreft verticale cohesie de cohesie tussen bewoners en beleidsmakers, professionals en andere belanghebbenden. Het is ook een methode om eventuele machtsongelijkheden te overbruggen. Hierbij hoeven volgens hem niet noodzakelijkerwijze financiële motieven ten grondslag te liggen, waardoor het niet noodzakelijk onder het hoofdmotief proces valt. Verticale cohesie kan positief uitwerken op bewonersparticipatie, omdat bewoners dan beter zijn geïnformeerd. Op deze manier kunnen zij andere buurtbewoners op een informatiebijeenkomst wijzen of hen van informatie voorzien over de mogelijkheid om met wijkwethouders of wijkmanagers te praten. Ook reflecteert een sterke cohesie tussen bewoners en professionals naar het al eerdergenoemde aspect vertrouwen. Van Marissing (2008) benoemt drie gevolgen van een sterke verticale cohesie.

In de eerste plaats is het voor een bewoner makkelijker (herhaaldelijk) contact te leggen met een professional en te onderhouden. Een specifiek op de wijk toegespitste professional, zoals de wijkwethouder en de wijkmanager, kan bewoners verleiden meer te participeren. Bij het tweede gevolg speelt vertrouwen een belangrijke rol. Volgens Bolt & Ter Maat (2005) is het aannemelijk dat bewoners eerder bereid zijn om te participeren als zij vertrouwen hebben in de professionals dan wanneer zij het gevoel hebben dat er een totaal verkeerd beleid wordt gevoerd om de buurt te verbeteren. Het laatste gevolg van verticale cohesie betreft het besef van bewoners dat zij meer invloed op het gevoerde beleid hebben dan zij dachten. Investeren in de onderlinge relaties, waarbij rekening wordt gehouden met elkaars belangen tijdens de uitvoering, zal zichzelf dus uitbetalen. Participatie verstevigt hierbij niet alleen de band met de actoren onderling, maar mogelijk ook de band met bewoners onderling. Dit heeft vervolgens een groot effect op de sociale cohesie in de wijk.

2.3.1.5. Het proces

Het vijfde hoofdmotief betreft het proces zelf. Het gaat hierbij om motieven die op het proces terugslaan, zoals geld en tijd of op kenmerken van een proces, zoals fasering en aanpak. Dit hoofdmotief geeft meer de procesmatige benadering weer van bewonersparticipatie.

Tijd en geld

Bij het vaststellen van omgevingsvisies- en plannen moeten de overheden aangeven hoe zij de bewoners en andere belanghebbenden hebben betrokken. Op deze manier is in de omgevingswet participatie een belangrijke voorwaarde voor snellere en beter plan- en besluitvorming. Waarbij gezamenlijk moet worden gekeken naar oplossing gevolgd door gedetailleerd onderzoek naar de beste alternatief (Ministerie van binnenlandse zaken en koninkrijksrelatie, 2017). Hoewel het betrekken van bewoners volgens een aantal het proces vertraagd en naar extra kosten leidt, kan door het betrekken juist ook minder snel leiden tot een bezwaar. Dit komt omdat het meer kostenbesparend is dan gerechtelijke procedures en bijstelling of zelfs herontwerp van de plannen.

Fasering

Verscheidene onderzoekers maken in de analyse van beleidsplannen een zeker onderscheid naar fases (Van Marissing, 2008). In een herstructureringsproces kunnen er verschillende fase indelingen worden gehanteerd (Fokkema & Krebber 1999; Fortuin & Ouwehand, 2003; Klaren 1999a; Mugnano et al. 2005; Van der Pennen et al. 1998; Vis & Van Arum 2003). Ondanks deze verschillende indelingen werkt het overzichtelijk wanneer deze gemaakt worden. Volgens Buys en Van Grinsven (1999) worden bewoners in de beginfase van beleidsprocessen eerder als deskundigen beschouwd, terwijl zij vooral als belanghebbenden worden beschouwd naarmate het proces vordert. In figuur 2.6 is hier een schematische weergave van gemaakt. Konisky en Beierle (2001, p.815) zijn erg pessimistisch over de fase waarin de bewoner wordt betrokken: *“Too often, public involvement in decision making is reactive in nature, occurring after a decision has been made.”* Volgens hen worden bewoners nog te vaak later in het proces betrokken, wanneer het besluit al is gevallen. Volgens Buys en Van Grinsven (1999) heeft dit dus te maken met dat bewoners nog veel te weinig als deskundige worden gezien.

FASEN: 1. Initiatief 2. Inventarisatie 3. Visievorming 4. Programmabepaling 5. Uitvoering 6. Herijking 7. Beheer

Figuur 2.6: Schematische weergave indeling bewoner in fasen. (Bron: gebaseerd op Buys en Van Grinsven, 1999)

Volgens Fortuin & Ouwehand (2003, p. 33) komt het nog veel voor dat belanghebbenden, met name bewoners, in een te laat stadium bij het proces worden betrokken. Dit heeft volgens hen te maken met het beeld wat een aantal professionals hebben over bewoners, namelijk dat *“bewoners niet goed in staat zijn om aan wijkontwikkeling op lange termijn een bijdrage te kunnen leveren”*. De deskundigheid van bewoners wordt hierbij dus onderschat door de professionals. Het gevolg hiervan is dat de plannen door de bewoners worden beleefd als een top-down proces. Hierdoor ontstaat er volgens Fortuin & Ouwehand (2003) een sfeer waarin bewoners zich defensief opstellen, omdat ze zich vooral afvragen welke van hun belangen geschaad zullen worden. Van Marissing (2008) voegt hieraan toe dat ongeacht de manier waarop beleidsmakers naar bewoners kijken of de fase waarin bewoners bij het beleidsproces worden betrokken, kan worden gezegd dat het betrekken van bewoners in de 21ste eeuw aan belang heeft gewonnen. Er is volgens hem een verschuiving te zien van een sterk gefragmenteerde, centraal georganiseerde aanpak naar een meer flexibele aanpak. Wat een belangrijke rol heeft gespeeld voor deze verschuiving is dat ook andere partijen worden geacht mee te doen. Van Marissing (2008) beschrijft deze verschuiving als de overgang van government naar governance. Deze valt volgens hem samen met de veranderende rol van de overheid welke eerder in paragraaf 2.1 is besproken. Hoewel dit motief ook gaat over een zienswijze van professionals en hiermee kan vallen onder de interpretatie, gaat het bij motief toch meer om de procesmatige benadering. Belangrijk in dit motief is namelijk die tweedeling van de fasering, waarbij verschillende benaderingen horen. Op deze manier kan het motief meer worden toegeschreven worden onder het hoofdmotief proces.

Aanpak

Bij de aanpak van een wijk zijn verschillende partijen betrokken, maar ook onderwerpen en tijdsschema's. Het is van belang dat de betrokken partijen vertrouwen hebben in elkaar. Toch blijft het een uitdaging om het proces zo te organiseren dat ieder zijn beste beentje voorzet, openstaat voor andere partijen en andere inzichten en de verschillende partijen met elkaar in staat zijn om het proces slagvaardig en daadkrachtig te laten verlopen (Fortuin & Ouwehand, 2003). Bouwman (2009) beschrijft een aantal van deze ergernissen bij bewoners, deze slaan grotendeels terug op het proces. Het gaat hierbij om uitsluiting van bewoners. Deze zijn uit een onderzoek van de Nationale Ombudsman naar voren gekomen. In tabel 2.5 is een overzicht te zien hiervan. Met name bij de eerste twee knelfactoren en deels ook de derde, speelt het hebben van invloed een grote rol. Bewoners ervaren hierbij dat zij weinig tot geen invloed hebben binnen het proces. In de formele zin is er wel inspraak, maar de momenten waarop het relevant is gaan onopgemerkt voorbij. Doorslaggevende beslissingen worden

genomen in een fase waarop de burger nog geen flauw benul heeft dat er iets ingrijpends in de directe woonomgeving gaat gebeuren. En wanneer dit wel duidelijk wordt, is het te laat om de beslissingen nog te beïnvloeden.

Knelfactoren bewoners	Kenmerken
Al besloten	Weinig/ geen inbreng (invloed) meer mogelijk
Te laat betrokken	Te laat betrokken om de beslissingen nog te beïnvloeden
Negeren	Gespreken over voorgenomen plannen weigeren.
Onzorgvuldigheid en lange procedures	Traagheid en slechte communicatie

Tabel 2.5: Indeling motieven voor wel participeren bewoners (bron: gebaseerd op Bouwman, 2009)

Een aanpak die in de ene wijk zeer succesvol was, garandeert helaas niet vanzelfsprekend hetzelfde resultaat in een andere wijk. Elke wijk heeft namelijk specifieke eigenschappen, dit zijn onder andere: verschillende samenstelling, schommelingen in de woningmarkt, dynamiek in beleidsdiscussies. Er bestaat dus geen blueprint voor de aanpak van een wijk. Volgens Fortuin & Ouwehand (2003) moeten de fysieke denkers het niet gieten in beton, maar juist de onverwachte ontwikkelingen inpassen in de voortgang van het project en benutten om de beweging te versnellen. Zij stellen openheid voor nieuwe partners, nieuwe belangen, nieuwe perspectieven daarvoor als eerste vereiste. Een element wat volgens hen sterk bijdraagt aan het onderlinge vertrouwen is communicatie.

In de literatuur is veel geschreven over communicatie bij herstructureringsopgaven. Het betreft hier voornamelijk de communicatie naar de bewoners toe. De communicatie met bewoners gaat over problemen in de wijk en de plannen die worden uitgevoerd. Ook Van Marissing (2008) gaat hierin mee: *“Communicatie is een belangrijk middel om het vertrouwen van bewoners te winnen en te behouden”*. Volgens hem kan communicatie het verschil maken tussen begrip en frustraties en daarmee tussen het wel of niet meedoen van bewoners alsook de andere betrokken partijen. Mede door het gebrek aan communicatie zijn bewoners zich niet bewust van wat de professionals willen en welke macht zij aan hen geven. Kenmerken voor een geïntegreerde fysieke en sociale aanpak is dat er wordt aangesloten op de leefwereld van de bewoners. Het moet door de professionals dan ook niet worden gezien als een product wat alleen maar verkocht moet worden aan een klant. Voor de communicatie geldt juist het luisteren en in gesprek gaan, samen zoeken naar de problemen en dan pas nadenken over de oplossingen. Ook moet hierbij ruimte zijn voor weerwoord van betrokken en buitenstaanders (Fortuin & Ouwehand, 2003). Bewoners zien vooral een gebrek aan vertrouwen als belemmering voor participatie. Met goede communicatie kan dit vertrouwen van bewoners worden verkregen. Onderdeel van communicatie is berichtgeving en de informatievoorziening. Het kan volgens Van Marissing (2008) bijdragen om het vertrouwen van bewoners positief te beïnvloeden en de kennis van bewoners over de wijk en de professionals die daarin opereren te vergoten. Helaas kan communicatie ook een keerzijde hebben, bewoners kunnen in eerste plaats door de informatie die zij verkrijgen van de gemeente en woningcorporaties juist tot de conclusie komen dat zij zelf weinig kunnen inbrengen en belangrijke beslissingen al zijn genomen (Van Marissing, 2008).

2.3.2. Conclusie

Bewonersparticipatie is een breed begrip alsook de benadering hiervan. In de literatuur zijn hier verschillende motieven voor te vinden. In dit afstudeeronderzoek zijn vier hoofdmotieven gebruikt om deze te ordenen. Middels literatuurstudie zijn de volgende vier hoofdmotieven gevormd: legitimiteit, bewoner behoefte, capaciteit en deskundigheid, netwerk en proces.

Het eerste hoofdmotief is legitimiteit, waarbij onderscheid wordt gemaakt in wetgeving en representativiteit. In de eerste plaats gaat het hierbij om een neutraal begrip vanwege de wetgeving. Toch heeft het ook betrekking op macht, waarbij het begrip minder neutraal is. Het gaat dan om de machtspositie van professionals en bewoners. Deze machtspositie valt in zijn geheel minder sterk terug te voeren naar de bewoners, omdat de keuze voor het betrekken meer bij professionals ligt. Hieronder valt ook de zienswijze van professionals, (machts-)interpretatie van professionals. Dit motief kan

bijvoorbeeld betrekking hebben op het zien van de bewoner als minder deskundig, waardoor de bewoner niet wordt betrokken. Echter kan het ook gaan om een zienswijze op het proces, waarbij bewonersparticipatie als extra kostenpost wordt gezien. In de tweede plaats gaat het bij dit hoofdmotief ook om de representativiteit, waarbij het meer gaat om de weerspiegeling van bewoners met hun wijk. Het tweede hoofdmotief, bewoner behoefte, capaciteit en deskundigheid heeft meer betrekking op de bewoners zelf. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de capaciteiten van de bewoner of hij/zij überhaupt in staat is te kunnen reflecteren op de omgeving. In de tweede plaats gaat het om de deskundigheid van bewoners, waarbij het dus niet gaat om de beschouwing van bewoner als deskundig door bijvoorbeeld een professional, maar meer persoonlijk/werkelijke deskundigheid van de bewoner zelf. Hierbij gaat het dus om de kennis van de bewoner van zijn wijk en de 'kunde' om dit te kunnen sturen. Bij dit tweede hoofdmotief valt ook het motief: behoefte. Het kan namelijk ook zijn dat bewoners wel of niet de behoefte hebben zich actief in te willen zetten in de wijk.

Het derde hoofdmotief, netwerk heeft betrekking op een netwerk van actoren die samenwerken. In de eerste plaats het motief sociale cohesie waarbij het gaat om een sociale relatie in de wijk en de sociale effecten welke het met zich mee brengt. Het netwerk vindt hierbij meer plaats tussen de bewoners onderling. Echter kan bij dit hoofdmotief ook sprake zijn van een netwerk waarbij beleidsmakers, professionals en andere belanghebbenden betrokken zijn. Dit valt onder het motief: verticale cohesie. Het kan worden gevat als een methode om eventuele machtsongelijkheden te overbruggen, waarbij niet noodzakelijkerwijze financiële motieven ten grondslag hoeven te liggen waardoor het niet noodzakelijk onder het hoofdmotief proces valt. Onder dit hoofdmotief vallen ook de sociale doelen van bewoners.

Het laatste hoofdmotief is: proces. De motieven hierbij slaan meer terug op het proces of kenmerken hiervan. In de eerste plaats gaat het hierbij om het tijd en kosten element. In de tweede plaats kan het ook gaan om meer de procesmatige benadering. Hierbij gaat het om het motief fasering waarmee, een tweedeling wordt bedoeld in de fasen. Hiermee wordt bedoeld dat de bewoners in de beginfase van beleidsprocessen eerder als deskundigen beschouwd, terwijl zij vooral als belanghebbenden worden beschouwd naarmate het proces vordert. Verder gaat het ook om het motief aanpak, waarmee bijvoorbeeld het aspect vertrouwen wordt bedoeld, welke heel belangrijk is bij het proces van bewonersparticipatie. Communicatie is hierbij een belangrijk middel om het vertrouwen van bewoners te winnen en te behouden.

Middels deze paragraaf is getracht hoofdmotieven te vormen om de benadering van bewonersparticipatie te kunnen structureren. Hieruit zijn vierhoofdmotieven naar voren gekomen, welke professionals en bewoners kunnen gebruiken bij bewonersparticipatie. De beschrijving en indeling van deze motieven zijn perspectief afhankelijk. Op deze manier kunnen ze verschillend worden ingedeeld naar motieven van professionals en bewoners. Verder kunnen de motieven ook niet geheel los van elkaar worden gezien en hebben ze soms ook een verbinding met elkaar. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de verschillende rollen van bewoners. Het is namelijk van belang om bij de benadering van bewonersparticipatie, de hoedanigheden van bewoners(rollen) te beschrijven. Hiervoor wordt in de volgende paragraaf gebruik gemaakt van het perspectief object-subject.

2.4 PERSPECTIEF: OBJECT EN SUBJECT

Bewoners worden in de eerste opvatting gezien als een bewoner van de wijk. In een diepere opvatting kunnen bewoners in een wijk een object of subject zijn, wat vrij algemeen klinkt. Echter zijn zij zelf in die wijk, waarmee zij onderdeel uitmaken van de wijk. Toch zijn zij niet alleen in de wijk, maar tegelijk zijn ze ook acterende partij in de wijk. Volgens Ouwehand (2017) zijn professionals veelal geïnteresseerd in de bewoners als object in zijn wijk, vanwege hun kennis en minder in bewoners als subject in zijn wijk vanwege hun machtsfactor. In de onderstaande paragraaf wordt ingegaan op deze benadering van bewoners in een wijk door middel van de vier verschillende hoedanigheden van bewoners in een wijk. In tabel 2.2 is een overzicht te zien van deze verschillende hoedanigheden alsook de eigenschappen ervan. In de volgende twee alinea's worden ze nader toegelicht.

<i>Benadering</i>	<i>Hoedanigheid bewoner</i>	<i>Eigenschappen</i>
Object	1.a Kenmerk 1.b Kenner van de wijk/ervaringsdeskundige	– Persoonlijke kenmerken – Kennisbron
Subject	2.a Belanghebbende collectief 2.b Belanghebbende individueel	– Vertegenwoordiger – Intermediair – Huurder – Eigenaar
	3. Groepslid/sociaal wezen	– Sociale cohesie
	4. Signalerend/ mede herkenkend	– Acterende partij
	5. Machtspositie	– Invloed (machtsfactor)

Tabel 2.2: Hoedanigheden van bewoners in een wijk (gebaseerd op Ouwehand, 2017, Ouwehand et al., 2008, Fortuin & Ouwehand, 2003).

2.4.1. Object

Bewoners weten bepaalde dingen over hun wijk en hebben zoals eerder gezegd kennis van de wijk. Deze kennis kunnen bewoners opbrengen, maar verder hebben deze bewoners ook eigenschappen, waarmee zij de wijk kenmerken. Bewoners kunnen hiermee worden opgevat als onderdeel van een wijk waarbinnen iets gebeurt, als object hier te verstaan. Professionals gebruiken de bewoners in de wijk, omdat zij hen kennis kunnen leveren over de wijk.

1.a Kenmerk

Bewoners bezitten ook persoonlijke kenmerken zoals leeftijd, woonwensen, eigen normen en waarden welke in de eerste plaats van invloed kunnen zijn op de beoordeling van de leefbaarheid in hun wijk. Daarnaast hebben deze kenmerken ook invloed op de identiteit van de wijk en hoe niet-bewoners de wijk beoordelen. Hiermee worden ze dus ook kenmerken van de wijk. De laatste jaren zijn de ogen voornamelijk gericht op de sociale wijkkenmerken, etniciteit (Ouwehand et al., 2008).

1.b Kennisbron

Naast de bewoner als kenmerk van zijn wijk, is deze bewoner ook kenner van zijn wijk. Hier kan hij als (ervarings-)deskundige worden gezien van zijn wijk, omdat hij specifieke kennis heeft van zijn wijk.

2.4.2. Subject

Bewoners in een wijk kunnen ook als subject worden beschouwd, omdat zij ook een actor zijn in het proces. De kenmerken van de bewoners hierbij zijn dat zij worden gezien als acterende partij (belanghebbende) binnen het proces, waarbij zij dus een zekere machtspositie “kunnen” bezitten en ook de wijk vertegenwoordigen. In de onderstaande tekst wordt ingegaan op de andere 4 hoedanigheden van de bewoners uit tabel 2.2.

2.a belanghebbende collectief (vertegenwoordiger)

Als bewoner van een wijk wordt men beschouwd als acterende partij in een participatieproces en heeft men een machtspositie. Als acterende partij is men hiermee ook een vertegenwoordiger van de wijk. De bewoner kan hierbij worden opgevat als intermediair en draagt bij aan het vergroten van het draagvlak.

2.b belanghebbende individueel (huurder/eigenaar)

Men kan ook een belanghebbende zijn, maar dan in de hoedanigheid als huurder of eigenaar in een wijk. Dit betreft echter meer de individuele belangen dan in collectief verband.

3. groepslid/sociaal wezen

Een proces wordt gedragen door een aantal personen die er met elkaar voor zorgen dat de vaart erin blijft, dat er ruimte is voor inspiratie, dat het daadwerkelijk een kwestie is van ‘passie en professionaliteit’. Persoonlijk inzet is volgens Fortuin & Ouwehand (2003) onmisbaar hierbij. Voor de professionaliteit moeten wel voorwaarden worden geschapen, waarbij het gaat om het leren van elkaar en constante verbetering. Onderlinge vertrouwen tussen de betrokken actoren is hierbij een essentiële randvoorwaarde vinden zij.

4. Signalerend/mede herkendend

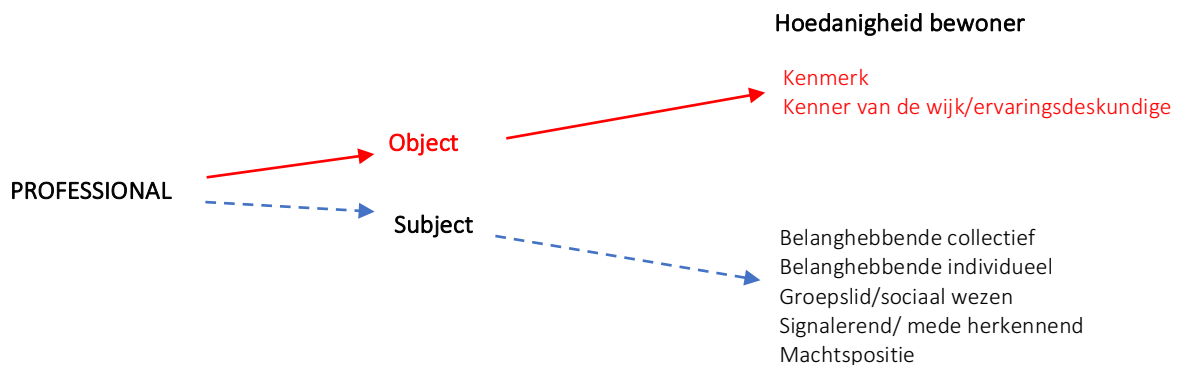
Bewoners van een wijk kunnen ook een acterende partij zijn, waarbij het gaat om het signaleren en herkennen van gebeurtenissen in de wijk. Het gaat hierbij om het voorkomen van bijvoorbeeld vandalisme, schoonhouden, controle.

5. Machtsfactor

Volgens Van Marissing (2008) geven de verschillende gradaties uit de eerder besproken ladder van Arnstein (1969) de mate van invloed van bewoners weer. Middels deze invloed van bewoners bezitten zij dus een machtspositie. Toch is dat niet de enige aanleiding voor deze machtspositie; bewoners wonen namelijk ook in de wijk waarmee zij het willen of niet, bij voorbaat al een machtspositie hebben. Het verschil met de eerstgenoemde aanleiding is dat deze positie ook los kan staan van een participatieproces. De mate van invloed wordt hiermee volgens Blanc en Beaumont (2005) dus niet alleen bepaald door beleidsmakers, maar ook door de verdiensten van de bewoner zelf. Volgens Van Marissing (2008) drukt het perspectief van professionals toch een stevige stempel op de keuze of bewoners überhaupt enige mate van invloed kunnen uitoefenen. In de volgende paragraaf zal worden ingegaan op de uitwerking hiervan.

2.4.3. Conclusie

Bewoners in de wijk hebben verschillende hoedanigheden. In zijn geheel kunnen zij worden benaderd als object in de wijk, hier te verstaan bewoner als kenmerk en kenner van zijn wijk. Bewoners kunnen ook subject zijn in de wijk, ze zijn dan een acterende partij (belanghebbende) binnen het proces, waarbij ze een zekere machtspositie kan bezitten en ook de wijk vertegenwoordigen. Bij deze benadering van bewoners hoort het object-subject perspectief. Vanuit het professional-bewoner perspectief kan worden gezegd dat professionals veelal geïnteresseerd zijn in de bewoners als object, vanwege hun kennis van de wijk en minder in bewoners als subject vanwege hun machtsfactor. In figuur 2.2 is hier een schematische weergave van te zien.

Figuur 2.2: Illustratie object-subject perspectief (gebaseerd op paragraaf 2.2)

2.5 THEORETISCHE KADER

In deze paragraaf worden in de eerste plaats de bevindingen uit het literatuuronderzoek van dit hoofdstuk besproken middels een reflectie. Vervolgens wordt in paragraaf twee het raamwerk beschreven welke wordt gebruikt in het praktijkonderzoek van dit afstudeeronderzoek. Voordat de beschrijving van de benadering van bewonersparticipatie heeft plaatsgevonden, is de definitie van bewonersparticipatie geformuleerd. De definitie van bewonersparticipatie het afstudeeronderzoek is als volgt: *De mate waarin bewoners betrokken zijn, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan veranderingen in hun woonomgeving en hun mate van invloed hierin.* Hierbij is het belangrijk dat de 3 elementen: betrokkenheid, deelname en invloed de definitie vertegenwoordigd zijn.

2.5.1 Reflectie op de benadering

In onderstaand deel van de paragraaf wordt getracht enkele verbindingen te maken met de resultaten uit dit hoofdstuk. Het doel hierbij is middels het gebruik van de perspectieven: professional-bewoner, object-subject en pro-contra meer inzicht te vergaren in de benadering van bewonersparticipatie. Hierbij moet worden gezegd dat voor de hieronder beschreven toeschrijving en beoordeling van de motieven geen harde indeling kan worden gemaakt, omdat deze per betrokken partij verschillen. Hierbij speelt bijvoorbeeld mee dat er in de praktijk wordt gekeken welk motief het zwaarst weegt voor de betrokken partijen. De indeling is hiermee heel sterk afhankelijk van de actor die aan zet is.

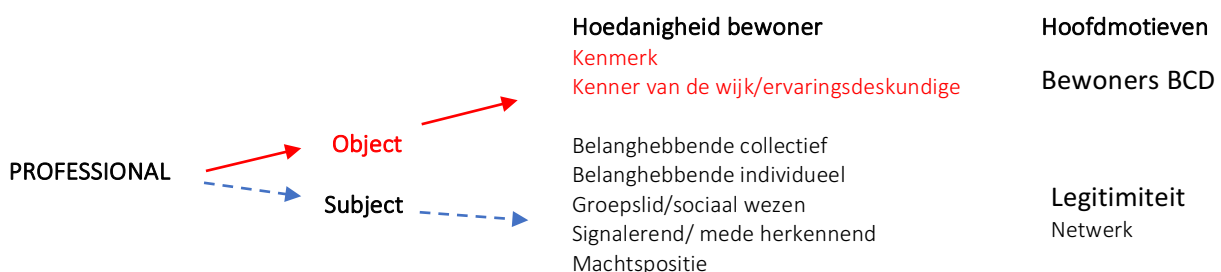
Motieven

Bewonersparticipatie is een breed begrip. Om de benadering van dit begrip overzichtelijk te kunnen beschrijven zijn hoofdmotieven gevormd. Uit de literatuurstudie zijn verschillende motieven naar voren gekomen. Hier zijn eerst families van gemaakt en dat heeft geresulteerd in de vier hoofdmotieven: legitimiteit, bewoner behoefte, capaciteit en deskundigheid, netwerk en proces. In de literatuur kunnen het ook meer of minder zijn, maar om de structuur en latere classificatie van de motieven overzichtelijk te houden is de keuze gevallen voor vier hoofdmotieven. Bij deze keuze is in acht genomen het perspectief professionals - bewoner welke in dit onderzoek de belangrijkste betrokken actoren illustreert bij bewonersparticipatie. Met deze keuze kunnen de hoofdmotieven meer worden toegeschreven aan professionals, bewoners, beiden of geen. Toch blijkt hier geen vaste indeling voor te zijn, omdat het per professionals en per bewoner nog heel erg verschilt. Zowel professionals als ook de bewoners hebben hier verschillende rollen in.

Perspectief: object-subject

Door het hierboven beschreven verschil werd het van belang om naast het perspectief professional – bewoner in dit onderzoek, een tweede perspectief te introduceren om de benadering van bewonersparticipatie inzichtelijker te maken. Dit perspectief beschrijft de hoedanigheden van bewoners in wijk en biedt meer inzicht in de zienswijze van professionals. Waarbij onderscheid wordt gemaakt in de bewoner als kenmerk en deskundige van zijn wijk, de bewoner is dan object van zijn wijk. En de bewoner als belanghebbende, groepslid met een machtspositie, waarbij de benadering van bewoner als subject van zijn wijk hoort. Professionals blijken hierbij meer geïnteresseerd te zijn in de object benadering van bewoners.

Hoewel de indeling van motieven slechts een simplificatie is kan wel worden gesteld dat de object benadering van bewoners in de wijk meer past onder het hoofdmotief bewoners BCD. Dit heeft te maken met het motief deskundigheid van bewoners welke valt onder dit hoofdmotief. De subject benadering van bewoners valt minder goed onder een hoofdmotief in te passen, omdat het onder de twee hoofdmotieven: legitimiteit en sociaal past. Dit heeft te maken met het motief machtspositie van bewoner onder het hoofdmotief legitimiteit en bij het hoofdmotief sociaal vanwege het motief de bewoner als groepslid/sociale. In figuur 2.3 is hier een illustratie van gemaakt.

Figuur 2.3: Illustratie object-subject perspectief met hoofdmotieven (gebaseerd op paragraaf 2.2)

Perspectief: pro en contra

Participatie heeft middels wetgeving al een heel specifiek plekje gekregen. Hoewel professionals hiermee bij wet verplicht zijn iets met participatie te doen, kan de lokale democratie worden vergroot door te luisteren naar bewoners en 'empowerment' van bewoners te stimuleren (Font 2003 & Friedmann 1992). Bewoners zijn op deze manier ook sneller tevreden, omdat ze inbreng hebben gehad in het proces. Hiermee kan het motief legitimiteit worden opgevat als een motief pro bewonersparticipatie. De keerzijde hiervan is echter wel dat participatie kan plaatsvinden, omdat professionals hiertoe gedwongen zijn. Een nadere keerzijde van dit motief, wat een contra vormt, heeft te maken met een tweede opvatting van het begrip, welke minder neutraal is. Het gaat hierbij om de machtspositie welke ook aanwezig is in het begrip. Hoewel de motieven onnodig vertraging en oplopende kosten een contra motief vormen voor bewonersparticipatie, kan ook de machtspositie een grote rol bij het niet betrekken van bewoners. Zoals in paragraaf 2.3 is beschreven vinden met name professionals het moeilijk hun machtspositie te moeten afstaan. Dit terwijl deze machtspositie voor bewoners juist een pro motief kan vormen, omdat de bewoner zichzelf ziet als vertegenwoordiger, waardoor hij/zij zich meer zal inzetten in de wijk. Dit motief gaat nauw samen met de sociale doelen van bewoners. Deze doelen kunnen namelijk van invloed zijn bij de overweging om deel te nemen aan participatie. Bewoners willen zich dan (meer) gaan inzetten voor hun wijk. Middels deze inzet wordt bijvoorbeeld ook de sociale cohesie in de wijk verbeterd, bewoners zetten zich middels een sociale relatie, samen in voor hun wijk. Dit heeft, zoals in paragraaf 2.3 is besproken, enkele positieve uitkomsten voor zowel bewoner als professional. De motieven welke betrekking hebben op de machtspositie, het proces of de sociale relatie kunnen dus pro of contra bewonersparticipatie werken. Hierbij is ook te zien dat deze motieven niet geheel los van elkaar kunnen worden gezien en samen bijdragen aan de beoordeling van de motieven. Een ander andere goed voorbeeld hiervan is het motief representativiteit. Waarbij de slechte weerspiegeling van de participant met zijn of haar wijk aanleiding vormt om bewoner niet te betrekken en hiermee een contra motief is voor bewonersparticipatie. Toch kunnen enkele andere motieven hieraan ten grondslag liggen. Deze motieven verklaren vooral waarom de bewoners niet participeren. Deze hebben bijvoorbeeld betrekking op het eerdergenoemde hoofdmotief proces, waarbij de lange tijdsduur van projecten aanleiding vormt om niet deel te nemen aan participatie. Echter kunnen hier ook motieven ten grondslag liggen die meer te maken hebben met de capaciteit van de bewoner zelf, zoals de moeilijkheidsgraad van de planontwikkelingen voor inwoners met een migratie achtergrond, het onderwerp van de plannen dat niet iedereen aanstaat of tijdsgebrek van bewoners.

2.5.2. Conclusie

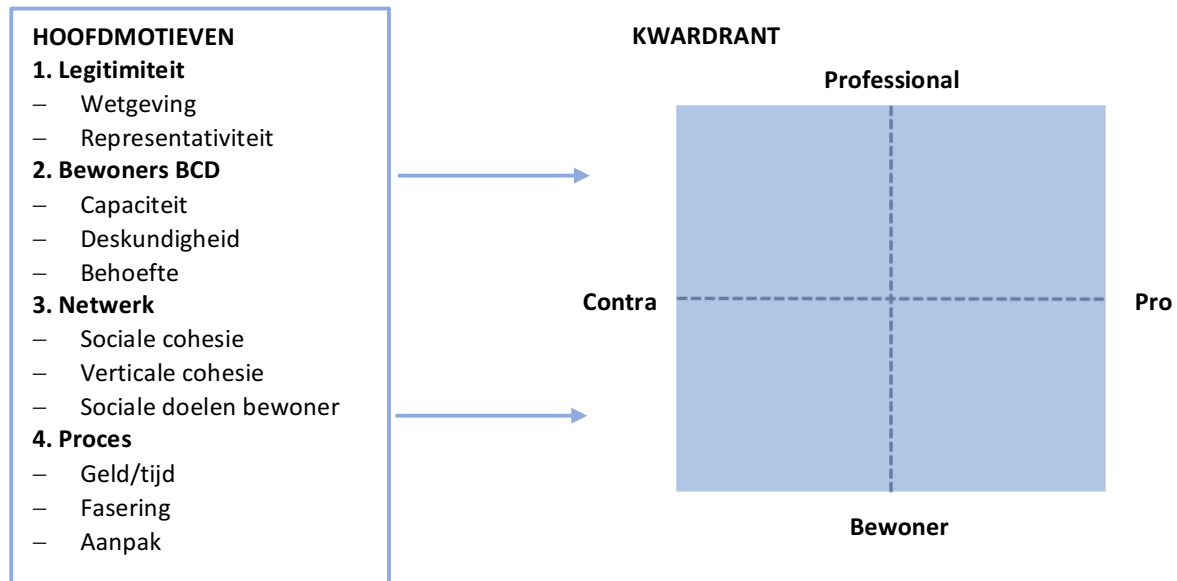
Uit bovenstaande kan de conclusie worden getrokken dat bewonersparticipatie verschillend kan worden benaderd. De in dit hoofdstuk beschreven motieven welke zijn ingedeeld in de hoofdmotieven: legitimiteit, bewoners behoefte, capaciteit en deskundigheid, netwerk en proces, bieden meer structuur voor deze benadering. Middels het gebruik van de verschillende perspectieven hierbij is vervolgens meer inzicht geboden in de toeschrijving en beoordeling hierbij door professionals en bewoners. Hierover kan worden gezegd dat professionals meer geïnteresseerd zijn in de bewoner als object, vanwege zijn kennis en minder in de bewoner als subject, vanwege zijn machtspositie. Toch is er geen vaste indeling en toeschrijving van de motieven mogelijk.

2.5.3. Raamwerk

Middels de literatuurstudie in dit hoofdstuk is getracht in beeld te brengen hoe bewonersparticipatie wordt benaderd door professionals in de literatuur. De resultaten hieruit zijn schematische weergegeven in figuur 2.8. Hier zijn de motieven te zien, welke zijn ondergebracht in vier hoofdmotieven. Deze motieven blijken dichterbij elkaar te staan en hebben meer met elkaar te maken. Op deze manier kan de indeling in hoofdmotieven slechts worden begrepen als globale indeling. Zoals uit de reflectie blijkt kunnen de motieven afhankelijk professionals en bewoners verschillend worden toegeschreven en beoordeeld. Ondanks dat enkele motieven meer aan professionals of bewoners kunnen worden toegeschreven, is het kwadrant uit figuur 2.8 boven - beneden niet ingedeeld met de

motieven. Dit geldt ook voor de beoordeling, welke links – rechts niet is ingedeeld met de motieven. Door deze verschillen kan de indeling geen onderdeel vormen van het raamwerk in de rest van het onderzoek.

Het raamwerk is als volgt gevormd: links is een neutrale indeling te zien van de motieven onder hoofdmotieven. Deze motieven kunnen in de eerste plaats worden toegeschreven aan bewoner of professionals, boven of beneden in het kwadrant. In de tweede plaats kunnen ze ook verschillend worden beoordeeld en hiermee als pro-motief, links of contra-motief, rechts in het kwadrant worden geplaatst. Middels het neutraal en openhouden van het raamwerk wordt getracht in het praktijkonderzoek dit raamwerk te kunnen inzetten om meer inzicht te krijgen in de benadering van bewonersparticipatie in de praktijk.

Figuur 2.4: Schematische weergave theoretische kader (Raamwerk)

HOOFDSTUK 3: BENADERING BEWONERSPARTICIPATIE DOOR PROFESSIONALS IN ROTTERDAM

*In dit hoofdstuk wordt deelvraag 2 beantwoord: **Hoe wordt bewonersparticipatie benaderd door professionals in Rotterdam?** Dit betekent in de eerste plaats dat ook dit hoofdstuk vanuit het professional – bewoner perspectief wordt beschreven.*

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal er in het eerste deel van dit hoofdstuk, een documentenonderzoek gedaan worden naar de invulling van bewonersparticipatie in Rotterdam. Hierbij zal worden ingegaan op de Rotterdamse participatie aanpak, de fasering en participatie in de Rotterdamse focuswijken.

In het tweede deel van dit hoofdstuk zal er een praktijkstudie plaatsvinden, waar de gesprekken met professionals wordt besproken. Dit zijn voornamelijk professionals van de gemeente Rotterdam en van de woningcorporatie, Woonstad. Middels deze gesprekken wordt gekeken naar de benadering van bewonersparticipatie door deze professionals. Er wordt gekeken naar de motieven die zij aanvoeren voor het wel of niet betrekken van bewoners. Deze worden vervolgens vergeleken met de eerder besproken motieven uit het raamwerk van figuur 2.8 uit het vorige hoofdstuk.

DEEL 1: DOCUMENTENONDERZOEK

3.1 BEWONERSPARTICIPATIE BIJ DE GEMEENTE ROTTERDAM

In deze paragraaf zal specifiek worden ingegaan op de invulling van bewonersparticipatie in Rotterdam. De gemeente Rotterdam heeft voor de invulling van bewonersparticipatie, de 'Toolkit participatie bij fysieke projecten' en de 'handleiding Rotterdamse Standaard voor Projectmatig werken' geschreven (Gemeente Rotterdam, n.d. 1a&1b; Gemeente Rotterdam, 2014). Deze zijn beiden opgesteld door de gemeente Rotterdam. Daarom zal deze paragraaf zich voornamelijk richten op het in beeld brengen van wat de aanpak inhoudt. Tevens ontstaat er ook een overzicht van de fasen, de uitgangspunten en de instrumenten die worden gebruikt bij de aanpak. Tot slot wordt er ook ingegaan op participatie in de krachtwijken.

3.1.1 invulling bewonersparticipatie

Nieuwbouw, sloop en herstructureringsopgaven, hebben gevolgen voor de bewoners, omwonenden, ondernemers en andere mensen in de buurt. Partijen gaan hier verschillend mee om. Dit kan vervolgens het project versoepelen of bemoeilijken (Gemeente Rotterdam, 2014). De beschrijving van de van bewonersparticipatie in Rotterdam wordt grotendeels gebaseerd op de documenten van de gemeente Rotterdam.

Toepassing

Bij de realisatie van fysieke projecten in Rotterdam is enige jaren geleden de politieke wens ontstaan om de samenwerking tussen de partijen: overheid, marktpartijen en bewoners te verbeteren. Deze zijn op te vatten als de gouden driehoek (in tabel 3.1 is een overzicht te zien). Op deze manier is de Rotterdamse participatie-aanpak ontwikkeld die wordt ingezet bij nieuwbouw, herstructurering en inrichting van de buitenruimte (Gemeente Rotterdam, 2009). Zoals eerder besproken wordt in dit onderzoek het professionals-bewoner perspectief gebruikt, waarbij de professionals en bewoners vallen te onderscheiden. Hiermee wordt de gouden driehoek in dit onderzoek vereenvoudigd. De overheid en marktpartijen zijn op te vatten als de professionals. In de rest van het onderzoek zal middels voorverkenningsgesprekken en een casestudie hier meer inzicht in worden verkregen.

	Rol	Belangen	Niveau
Overheid (Professionals)	Gemeente Deelgemeente Vaak initiatiefnemer	Politiek-bestuurlijke Sociaal- maatschappelijke Economische	Alle niveaus: Stad, wijk, complex en individueel.
Marktpartijen (Professionals)	Woningcorporaties Projectontwikkelaars Soms initiatiefnemer	Bedrijfseconomische Sociaal- maatschappelijke	3 niveaus: - Wijk - Complex - Individueel
Bewoners	Bewoner Bewonersgroepen/organisaties Verenigingen van eigenaren Huur comités Gevestigde winkeliers Ondernemers en instellingen	Persoonlijke Sociale Financiële	Alle niveaus aanwezig: Stad, wijk, complex en individueel.

Tabel 3.1: Specificatie van de 3 partijen in de Goude driehoek (gebaseerd op Gemeente Rotterdam, 2014).

Bij toepassing van de Rotterdamse participatie aanpak maakt de gemeente gebruik van de Rotterdamse Standaard voor Projectmatig Werken (RSPW). Deze dient als basis en goede start voor de aanpak van fysieke projecten in Rotterdam. De RSPW bevat werkwijzen en methodieken die in de praktijk kunnen worden gebruikt door projectmanagers en projectleiders van de gemeente Rotterdam. Volgens de gemeente heeft de RSPW al uitgewezen op succes. In tabel 3.2 is een overzicht te zien van de methoden voor de projectmanagers en projectleiders van de gemeente Rotterdam. De tabel geeft inzicht in de managementtechnieken en stappen die gebruikt kunnen worden. Hieruit komt naar voren dat de projectmanagers en projectleiders 6 belangrijke (pijlars, resultaat bepalen, faseren, beslissen en beheren) moeten hanteren bij fysieke projecten om de Rotterdamse participatie aanpak te kunnen toepassen.

Management techniek	
Resultaat bepalen	<ul style="list-style-type: none"> – Het eindresultaat dient zoveel mogelijk in SMART- termen (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Resultaatgericht, Tijdspecifiek) geformuleerd te worden. – De opdrachtgever een heldere opdracht verstrekt aan de projectmanager
Faseren	<ul style="list-style-type: none"> – Bedenken van de projectinhoud en indelen van het werk in logische stappen – Beschrijving van het totale traject dat een project doorloopt, met alle benoemde tussenstappen, vanaf het eerste idee tot en met de oplevering
Beslissen	<ul style="list-style-type: none"> – Keuzes laten maken en vastleggen in beslisdocument. – De (standaard) projectfasering onderscheidt de bestuurlijke en ambtelijke beslismomenten.
Beheren	<ul style="list-style-type: none"> – Managen van het werk op de zeven beheeraspecten (GROTICK) – Projectbeheersing betekent verantwoord omgaan met, en dus sturen op de GROTICK- aspecten. <p>*GROTICK: Geld, Risico's, Organisatie, Tijd, Informatie, Communicatie en Kwaliteit</p>

Tabel 3.2: Overzicht managementtechniek van RSPW (gebaseerd op Gemeente Rotterdam, 2016B).

Volgens de gemeente Rotterdam past de projectaanpak bij het realiseren van unieke en concrete resultaten die vooraf duidelijk dienen te zijn. Ook moet de manier om de resultaten te bereiken voorspelbaar worden gemaakt. De projectmanager is verantwoordelijk voor het realiseren van afgesproken resultaat. Om dit te kunnen organiseren wordt gewerkt in Project Start-Up waarin het beoogde projectteam, samen met de opdrachtgever, de projectdefinitie formuleert. Als dit duidelijk is vastgelegd in het projectplan en de opdrachtgever hiermee akkoord gaat kan het project starten. De Rotterdamse praktijk realiseert verschillende soorten projecten. Volgens de gemeente biedt de RSPW hierbij hulp, omdat deze een gemeenschappelijke werkwijze bezit met een uniform. Tevens biedt het een begrippenkader aan bestuurlijke en ambtelijke opdrachtgevers, projectmanagers en projectmedewerkers. Voor de projectleider is het dus de uitdaging een balans zien te vinden tussen de eisen vanuit de omgeving, de beschikbare methoden en technieken voor projectmanagement, zijn eigen werkstijl en het project specifieke (Gemeente Rotterdam, 2016B).

Uitgangspunten

De Rotterdamse participatieaanpak heeft als doel voor de start van een project heldere procesafspraken met elkaar te maken. Deze nieuwe aanpak is een leidraad voor het participatieproces op wijkniveau. Voor het vastleggen van bepaalde stappen in het proces volgens de gemeente Rotterdam (2014), een waarborg voor een transparant proces waarin de belangen van de betrokkenen voorop staan. In de bijlage is een uitwerking te vinden van deze uitgangspunten.

Instrumenten

Deze aanpak bestaat door een samenwerking tussen de verschillende partijen. Om de bovengenoemde uitgangspunten te kunnen nastreven worden instrumenten gebruikt. Hierbij worden de volgende 4 stappen uit tabel 3.3 doorlopen (Gemeente Rotterdam 2009 en 2014):

1. Project- en procesverkenning
2. Sociale kaart
3. Wenskaart
4. Participatieplan

Hoofdzak hierbij is dat de beschrijving plaatsvindt en dat de afspraken in een schriftelijke vorm gegoten worden.

	Doel
1. Project- en procesverkenning	Zorg te dragen dat het startbesluit of de opdrachtverlening ook betrekking heeft op het organiseren van het participatieproces
2. Sociale kaart	Inzicht te verkrijgen in het speelveld van een bepaald project. Hierin staat de initiatiefnemer voorop in het samenstellen van het projectteam, met een vertegenwoordiging van de bewoners, ondernemers en andere direct belanghebbende.
3. Wenskaart	In kaart brengen wat de wensen en voorkeuren zijn over het voorgenomen project van de bewoners, belanghebbende en betrokken partijen uit de gouden driehoek.
4. Participatieplan	Inzicht bieden in de procesafspraken. <i>*Zie paragraaf hieronder voor een verdere toelichting</i>

Tabel 3.3: Overzicht 4 stappenplan voor aanpak uitgangspunten. (Bron: Gebaseerd op Gemeente Rotterdam, 2014)

Bij het participatieplan wordt veel aandacht besteed aan de wensen van de partijen. De participatievorm kan per participatieproces verschillen, soms verschillen deze zelfs per projectfase. Tussen de betrokken partijen wordt daarom vastgelegd welke participatievormen in het proces zullen worden gebruikt. Op deze manier wordt het inzichtelijk wanneer er in het proces wordt geparticipeerd. Ook wordt hierbij vastgelegd welke vorm van participatie wordt toegepast uit de participatieladder. Het participatieplan gaat meer over de vormgeving van het proces en minder over de inhoud. De gemeente Rotterdam heeft een inhoudsopgave opgesteld met onderwerpen welke gebruikt kan

worden als checklist om procesafspraken te maken. In de Toolkit participatie bij fysieke projecten wordt de volgende inhoudsopgave benoemd. De procesafspraken in het participatieplan worden samen opgesteld en vastgesteld door de betrokken partijen, professionals en bewoners. Deze is echter vormvrij om op deze manier maatwerk op maat per project te kunnen toepassen. De betrokken partijen bepalen het referentiekader voor de bewonersparticipatie binnen het project. Een integraal onderdeel in het participatieplan is een gedegen communicatieplan welke het onderlinge vertrouwen ten goede komt. Dit kan volgens de gemeente worden bereikt door het standaardiseren van de verslaglegging in het project. Verder kunnen de houding en het gedrag van de betrokken partijen hieraan bijdragen waarbij met openheid en transparantie naar elkaar toe wordt gewerkt. De verantwoordelijkheid voor het opstellen van het plan wordt gedragen door de opdrachtgever/initiatiefnemer. Deze bestaat uit het inzetten van samenwerking tussen de betrokken partijen. Dit participatieplan wordt aan het dagelijkse bestuur voorgelegd waarop een advies volgt. Zij letten erop dat bewoners en andere belanghebbenden voldoende zijn vertegenwoordigd. Dit heeft echter rechtsgevolgen, omdat het bevoegde bestuur bij besluitvorming het advies kan meenemen in de belangenafweging (Gemeente Rotterdam, 2009 & 2014).

3.1.2 Fasen

In paragraaf 2.6 is ingegaan op de fase indelingen bij herstructureringsopgaven. De overheid en marktpartijen hanteren voor de totstandkoming van fysieke projecten een lange reeks besluiten. Deze is gebaseerd op een faseaanpak. In Rotterdam wordt hiervoor gebruik gemaakt van ‘Rotterdamse Standaard voor Projectmatig werken’. Hier zal in deze paragraaf op worden ingegaan.

Fasen aanpak

In tabel 3.4 is een overzicht te zien per fase. Voor het overgrote deel zijn de spelregels voor bewonersinspraak geregeld bij de wet, zoals een bestemmingsplan. Voor de meeste grote fysieke projecten begint het besluitvormingsproces echter met een gebiedsvisie, wat niet verplicht is volgens de wet. Deze wordt vastgesteld door de gemeenteraad of deelraad.

Fasen	Processtappen
Initiatieffase	Gebiedsvisie Masterplan Stedenbouwkundige plan
Vorbereidingsfase	Gebiedsbestemming plan Projectbestemmingsplan Exploitatie plan
Besluitvormingsfase	Besluit over concreet ruimtelijke plan Onttrekkingsvergunning sloop Bouwvergunning Sloopvergunning
Uitvoeringsfase	Vergunning voor tijdelijk verhuur Sociale statuut Start actieve herhuisvesting Toekenning verhuiskostenvergoeding en andere financiële regeling voor huurders Facilitering van sociale proces Toekenning terugkeergarantie
Beheerfase	Huurrecht Eigendomsrecht Appartementsrecht

Tabel 3.4: Fasering van de aanpak (gebaseerd op Gemeente Rotterdam, 2014)

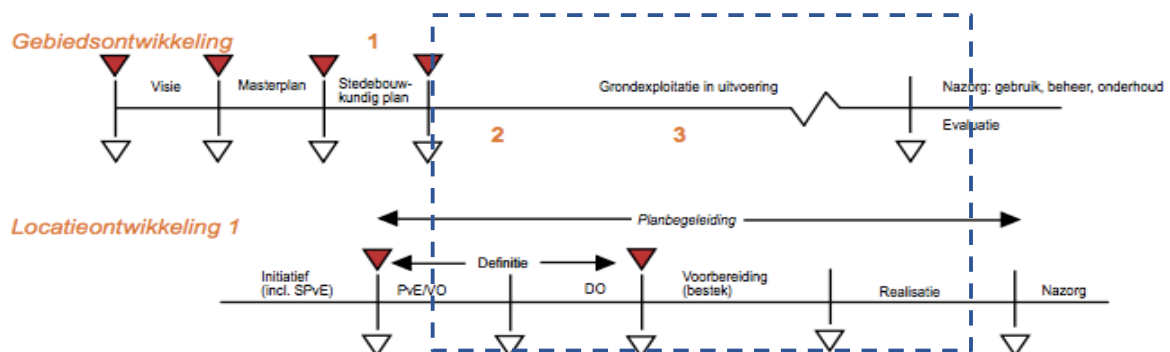
De fasering dient als leidraad, waarbij het noodzakelijk is dat de daadwerkelijke fasering in kaart wordt gebracht en afgestemd tussen de professionals en bewoners. Zo wordt elke fase afgesloten met een beslismoment, welke gedocumenteerd dient te worden in een voortgangsverslag (zie figuur 3.1 voor een weergave). Dit is tevens ook het moment wanneer het participatieplan, welke later in de paragraaf zal worden toegelicht, kan worden geëvalueerd. Dan kan worden gekeken of het nog klopt wat erin staat of dat er aanpassingen nodig zijn. Het voortgangsverslag wordt als uitgangspunt gebruikt voor de volgende fase. Op deze manier werkt het participatieproces toe naar een beslissingsmoment. Informatie en kennis per fase worden gebruikt om de beslissingen te onderbouwen. Ook is het mogelijk binnen de fase een beslissingsmoment in te bouwen, wat uiteraard dient te worden vastgesteld in het verslag (Gemeente Rotterdam, 2014).

Figuur 3.1: Weergave fasering met beslissingsmomenten (Bron: gebaseerd op Gemeente Rotterdam, 2014)

3.1.2 Faseren van vier basistypen fysieke projecten.

De gemeente Rotterdam hanteert, zoals besproken in de voorgaande alinea, een fase indeling. Zij gaan hier echter nog verder op in, waarbij voor zowel de fasering als de besluitvorming over projecten een eenduidige fase indeling wordt gemaakt voor de vier basistypen van fysieke projecten. Te weten gebiedsontwikkeling, vastgoedontwikkeling, buitenruimteproject en infrastructureel project. Deze basistypen projecten hebben een eigen eenduidige, standaardfasering met ambtelijke en bestuurlijke beslismomenten. Echter worden voor de grotere projecten vaak een combinatie van de vier basistypen gebruikt (Gemeente Rotterdam, n.d. 1a). Gebiedsontwikkelingen vormen hierbij vaak een combinatie van de vier basistypen projecten, omdat er verschillende projecten onder vallen.

Figuur 3.2: Schematisch overzicht van de inpassing de basistypen in gebiedsontwikkeling (bron: Gemeente Rotterdam, n.d. 1a).

De basistypen vastgoedontwikkeling, buitenruimteprojecten en infrastructurele projecten worden ontwikkeld binnen de randvoorwaarden die zijn vervat in de eerste fases van de basistype gebiedsontwikkeling en die worden gemanaged in de grondexploitatie in uitvoering. Aan de hand van de randvoorwaarden worden de projecten gemanaged conform hun eigen, specifieke projectfaseringen (Gemeente Rotterdam, n.d. 1a). Binnen de ontwikkeling van fysieke projecten in Rotterdam kunnen eigenlijk twee niveaus worden onderscheiden, de eerste en breedste is het gebiedsvisieniveau, ofwel de gebiedsontwikkeling. Het tweede niveau betreft meer een uitvoeringsniveau. Hieronder kunnen de overige 3 basistypen worden begrepen, namelijk vastgoedontwikkeling, buitenruimteprojecten en infrastructurele projecten. In figuur 3.2 kan locatieontwikkeling dus worden opgevat als het uitvoeringsniveau. In paragraaf 3.2 zal hier middels het perspectief object-subject verder op worden ingegaan.

3.1.3 Participatie in de Rotterdamse focuswijken

Achterstandswijken, probleemwijken, aandachtwijken, krachtwijken en misschien nog beter bekend als de Vogelaar wijken. In deze scriptie zal worden gekozen voor de term krachtwijken. In 2007 heeft minister Ella Vogelaar van Wonen, Wijken en Integratie (WWI) 40 krachtwijken in Nederland bekend gemaakt. Op deze manier werd een startsein gegeven aan de wijkaanpak, gericht op het wegwerken van de maatschappelijke achterstanden en verbetering van de leefomgeving aan de 18 gemeentes waarin de 40 krachtwijken zich bevonden (Ministerie van VROM, 2007). Rotterdam telt ook een aantal van deze krachtwijken. Binnen de krachtwijken in Rotterdam heeft de gemeente Rotterdam zeven focuswijken benoemd. Dit zijn de wijken die het laagst scoren op het niveau van wijkprofiel.

Ten aanzien van de krachtwijken heeft de overheid actie ondernomen. Volgens Kulberg et. al (2015) heeft het veranderende beleid er echter niet toe geleid dat de participatie in deze wijken een slag heeft gemaakt. De betrokkenheid van bewoners bij hun buurt is hiermee juist afgenomen; bewoners bemoeien zich veel minder met wat er in hun wijk gebeurt. Dit, terwijl juist het bevorderen van de buurtparticipatie een van de kerndoelen was van het beleid. Hiertegenover staat volgens hen wel dat bewoners die op de hoogte zijn van de actieplannen in hun wijk wel vaker actief zijn. Dit leidt nog wel naar een kleine groep bewoners in de Vogelaarwijken die actief is in buurt.

Focuswijken in Rotterdam

Rotterdam maakte ook deel uit van het 'Actieplan Krachtwijken' van het kabinet. De stad heeft namelijk de volgende krachtwijken: Overschie, Nieuwland, Rotterdam West, Bergpolder, Rotterdam Noord, Oud-zuid, Vreewijk en Zuidelijke Tuinsteden (Pendrecht en Zuidwijk) (Haar et al., 2008). De gemeente zag het 'Actieplan Krachtwijken' van het kabinet als onderdeel van de hardnekkige aanpak van de achterstanden in de stad. Hiermee beoogde Rotterdam om een verbetering van de woon-, werk-, leer- en leefomgeving, waar mensen betrokken zijn bij de samenleving, meedoen en werk hebben. Het 'Actieplan Krachtwijken' welke inmiddels is beëindigd, moest een proces worden van samenwerking van het rijk, corporaties, andere maatschappelijke organisaties en bewoners de zeven door het rijk geselecteerde Rotterdamse Krachtwijken aan te pakken (Gemeente Rotterdam, 2008).

De gemeente Rotterdam voert inspanningen voor de focuswijken, omdat ze meer aandacht behoeven op de punten: veiligheidsbeleving, inbraken, overlast, geweld en schoon en heel (Krimpen et al., 2015). De zeven focuswijken zijn: Feijenoord, Afrikaanderwijk, Carnisse, Oud-Charlois, Hillesluis, Tarwewijk en Bloemhof (CBS, 2015). In het kader van deze focuswijken werd in 2013 door het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) een plan opgezet. Centraal in dit plan stond het benutten van de kansen. Nog belangrijker in het plan was de gezamenlijke aanpak van de betrokken partijen, de professionals en bewoners. Dit was binnen de aanpak een speerpunt omdat bij alle partijen afzonderlijk weliswaar eigen visies bestonden en er geen gezamenlijke toekomstvisie was (Gemeente Rotterdam, 2016a).

Het NPRZ is een langjarig programma voor de gebieden Feijenoord, Charlois en IJsselmonde ("Rotterdam Zuid") welke zich richt op het wegwerken van achterstanden op het gebied van wonen, werk en scholing. Het uitgangspunt van het NPRZ is dat school en werk de beste garanties zijn voor een beter leven. Voor de participatie van bewoners in de wijken wordt in het plan gebruik gemaakt van gebiedscommissies. Zij kunnen de bewoners en andere betrokken partijen een rol geven bij het signaleren van gebreken in de uitvoering, maar ook bij het opstellen van het gebiedsplan. De gebiedscommissie heeft hierbij een adviserende rol, en kan gevraagd en ongevraagd adviezen uitbrengen. De gebiedscommissies kunnen worden gezien als een partner voor het NPRZ, al dan niet indirect via de gemeente waarmee het NPRZ nauw samenwerkt. Als aanvulling hier is er ook BoZ! (Bewoners op Zuid!) welke bestaat uit de bewonersadviesraad en een groep bewoners uit de eerste burgertop. Leden van de BoZ!, kunnen worden gezien als de extra ogen en oren op Zuid. Zij wonen of werken immers op Zuid waardoor ze weten wat er in de speelt in de wijken. Verder is BoZ! ook bezig met activiteiten in de wijk, welke in het verlengde werken van het NPRZ (Krimpen et al., 2015).

3.1.4 Conclusie

Gemeente Rotterdam heeft een Toolkit opgezet waarin uitgangspunten, instrumenten en stappen beschreven zijn die zij inzetten om participatie in gang te brengen in Rotterdam. Deze toolkit vormt geen vaste blueprint voor de aanpak van participatie, omdat elke praktijk ander is. Volgens de gemeente is het uiteindelijk maatwerk.

De gemeente Rotterdam maakt gebruik van een fase indeling. Hierbij vormt het basistype gebiedsontwikkeling de hoofdindeling en kunnen de andere drie basistypen hierin worden ingepast (zie figuur 3.2 voor een schematische weergave hiervan). De gebiedsvisie vormt het geheel en een fysiek deelplan is onderdeel ervan, waarbij het ook een eigen fase indeling heeft. Op deze manier is er in dit onderzoek een onderscheid gekomen in de gehele fasering. Het gaat hier om het gebiedsvisieniveau (het gehele proces van de herstructurering) en het uitvoeringsniveau (een fysiek deelplan).

Het veranderende beleid naar aanleiding van de 40 aangewezen krachtwijken heeft er niet toe geleid dat de participatie in deze wijken een slag heeft gemaakt. De betrokkenheid van bewoners bij hun buurt is hiermee juist afgenomen; bewoners bemoeien zich veel minder met wat er in hun wijk gebeurt. Het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) is opgezet voor de aanpak van de focuswijken op Rotterdam Zuid. Voor de participatie met bewoners hierbij, maakt het NPRZ gebruik van gebiedscommissies.

In het volgende deel van dit hoofdstuk wordt gekeken hoe bewonersparticipatie zich uitwerkt in de Rotterdamse praktijk. Wordt er voor de invulling van bewonersparticipatie gebruik gemaakt van de in deze paragraaf beschreven aanpak of elementen hiervan? Middels voorverkenningssprekken met professionals in de Rotterdamse praktijk wordt hier meer inzicht in verkregen. Vervolgens wordt ook gekeken welke motieven zij hiervoor aanvoeren. Zijn dit de eerder in hoofdstuk twee beschreven motieven of zijn er juist nieuwe motieven bijgekomen?

3.2 VOORVERKENNING

Voor de invulling van bewonersparticipatie in Rotterdam zijn instrumenten ontwikkeld. Het lijkt erop dat alles goed is geregeld, maar toch blijft de vraag: wat is nu de praktijk? Voordat het praktijkonderzoek wordt gedaan, vindt er nog een verkennend onderzoek plaats met een aantal sleutelfiguren om een oriënterend beeld te krijgen van de benadering van bewonersparticipatie door professionals in Rotterdam.

Eerst wordt de onderzoeksopzet voor de voorverkenningssgesprekken besproken. Vervolgens vindt er een driedeling plaats in de beschrijving van de argumenten uit deze voorverkenningssgesprekken. In de eerste plaats worden alle argumenten beschreven, vervolgens worden deze geanalyseerd en gerangschikt middels de in hoofdstuk 2 beschreven hoofdmotieven en dan vindt conclusie plaats hiervan, middels een reflectie. In het laatste deel van deze paragraaf wordt ingegaan op besluitvorming- en benaderingsniveau, omdat uit de analyse van de resultaten duidelijk is gebleken dat er een onderscheid wordt gemaakt door professionals in moment van betrekken. Het gaat hierbij om de gebiedsvisie- en uitvoeringsniveau.

3.2.1 Onderzoeksaanpak voorverkenningssgesprekken

Om meer grip te krijgen op hoe de aanpak wordt gehanteerd en wat de motieven zijn hierbij, hebben er 13 interviews plaatsgevonden met sleutelfiguren van verschillende instanties. In tabel 3.5 is hier een overzicht van te zien. Het is belangrijk om de geïnterviewde te introduceren naar hun positie omdat dit invloed kan hebben op de benadering van bewonersparticipatie.

Instantie	Naam	Functie	Datum
1. Gemeente Rotterdam	Anne Mollema	Teammanager projectmanagement bureau	05-01-2017
2. Gemeente Rotterdam	Lode Messenmaker	Projectmanager	22-02-2017
3. Gemeente Rotterdam	Raymond Praag	Teammanager projectmanagement bureau	02-03-2017
4. Gemeente Rotterdam (Hart van Zuid)	Wim Reijnierse	Adviseur bestuursdienst	02-03-2017 & 29-03-2017
5. Gemeente Rotterdam	Okach Bouchtaoui	Wijkmanager	03-04-2017
6. Gemeente Rotterdam	Anne Boomsluiters	Adviseur inspraak & participatie	03-03-2017
1. Woonstad Rotterdam	Bianca Tol	Projectleider wijken	24-02-2017
2. Woonstad Rotterdam	Lonneke Zuidwijk	Ontwikkelingsmanager	20-03-2017
3. Woonstad Rotterdam	Mariette van Heuvelen	Projectleider wijken	07-03-2017
4. Woonstad Rotterdam	Edwin Dortland	Procesmanager	07-03-2017
1. NPRZ	Karin Fraai	Pijler werk, communicatie en participatie	21-02-2017
2. Cultureel denkwerk	Erik Dullaert	Eigenaar bij cultureel denkwerk	01-03-2017
3. Bureau Els Desmet	Els Desmet	Participatie adviseur	07-03-2017

Tabel 3.5: Overzichtslijst van geïnterviewde voorverkenningssgesprekken.

Voor deze gesprekken wordt gebruik gemaakt van een semi-structured interview. Bij dit type interview heeft de onderzoeker een structuuropzet voor het interview. Dit stelt de onderzoeker in staat om door te vragen of andere vragen te stellen (Bryman, 2012). De bevindingen uit de literatuurstudie, hiermee wordt bedoeld de motieven, hebben aanleiding gegeven voor de structuur van de interviews. Deze motieven kunnen echter niet direct worden ingezet als itemlijst voor de interviews, omdat de interviews anders te veel werden gestuurd door de genoemde motieven en invloed zouden hebben

op de uitkomsten. Er is gezocht naar een itemlijst welke kan worden gebruikt om toch de benodigde informatie uit de gesprekken te krijgen. De keuze is gevallen voor de zeven spanningsvelden van bewonersparticipatie welke in 2004 door Engbersen en Lodewijks zijn beschreven. Uit een praktijkonderzoek concluderen zij dat zich nog wat dilemma's voordoen zodat de inbreng van bewoners daadwerkelijk de kwaliteit van de plannenmakerij en uitvoering kunnen vergroten. In de bijlage is een beschrijving van deze zeven spanningsvelden te vinden. Door het gebruik van deze spanningsvelden kwamen de motieven van professionals uit de resultaten naar voren.

Om een goed beeld te krijgen van de aanpak en invulling van bewonersparticipatie in Rotterdam hebben er zes gesprekken plaatsgevonden met sleutelfiguren van de gemeente Rotterdam en vier gesprekken met sleutelfiguren van Woonstad Rotterdam. Verder hebben er ook drie gesprekken plaatsgevonden met sleutelfiguren vanuit een andere hoek van bewonersparticipatie. In de rest van deze paragraaf zal worden ingegaan op de resultaten welke uit deze gesprekken naar voren zijn gekomen. Deze worden ingedeeld naar de eerder beschreven hoofdmotieven uit het raamwerk. Dit is echter een globale indeling omdat uit hoofdstuk twee al naar voren is gekomen dat motieven uit de verschillende hoofdmotieven niet geheel los staan van elkaar.

3.2.2 Beschrijving van de motieven

In het volgende deel van de paragraaf worden de gesprekken van de professionals gefilterd op de motieven van de in hoofdstuk twee opgezette raamwerk. De resultaten van de gesprekken worden dus beschrijven vanuit de vier hoofdmotieven.

Legitimiteit

“Vanuit de woningwet heeft participatie toch al een hele specifieke plek gekregen”, aldus ontwikkelingsmanager Lonneke Zuidewijk (2017). Op deze manier is Woonstad volgens haar al gedwongen iets met participatie te doen, maar blijft het lastig er handen en voeten aan te geven. Volgens Woonstad is het improvisatietoneel, de vrije ruimte om participatie zelf in te richten, wegbezuinigd uit de corporaties, ook al is die wil er wel. In de overlegwet staat wat er moet gebeuren, waardoor de structuur voor participatie al is bepaald en er niet zoveel ruimte is om participatie zelf vorm te geven (van Heuvelen, 2017; Dortland, 2017). Participatie heeft voor corporaties al een heel specifieke plek gekregen, omdat het moet van de nieuwe woningwet. Echter is het omgekeerde ook gaande, namelijk dat professionals aanvoeren minder of niet te participeren, omdat ze vanuit kaders zijn beperkt. De woonvisie kan hierbij als gedeeltelijke kader worden aangevoerd, welke zegt dat het in bepaalde wijken anders moet om op die manier meer hogere opgeleiden te binden aan de stad. Op deze manier is er dus al besloten dat bepaalde bewoners weg moeten, want het kan niet zo worden gelaten (Fraai, 2017). Het is van bovenaf al bepaald in stedelijke kaders, waardoor het financieel is ingegeven en de uitdaging groter is volgens Bianca Tol (2017), maar, vindt zij, dat men kan kijken waar wel de ruimte zit voor de bewoners. Men moet alleen heel goed aangeven waar de ruimte nog zit om wel te participeren. Volgens haar gaat het hierbij meer om het proces en de verdraagzaamheid van elkaar.

De woonvisie maakt voor Els Desmet (2017) alles helder en moet worden gezien als politieke beslissing. Toch maakt het vormgeven van het proces in de uitvoering hierin heel veel uit. Als men namelijk als professional liever heeft dat de bewoners vertrekken, dan voelen de bewoners dat ook echt. Het is daarom belangrijk het vak te verstaan als professional vindt zij. Volgens Wim Reijnierse (2017) van gemeente Rotterdam, worden er aan de voorkant een aantal spelregels opgezet, waar zij door de landelijke wetgeving bij worden geholpen in de vormgeving hiervan. Ook voor de corporaties zijn richtlijnen opgeschreven hoe zij hiermee moeten omgaan. Op deze manier zijn dus ook zij gebonden aan regels en wordt dus door de professionals gewerkt vanuit een systeemwereld. Toch vindt Reijnierse (2017) dat de toepassing hiervan nog verschillend kan zijn en de professionals daar verschillend mee kunnen omgaan. Het verschillend omgaan gaat hierbij ook om de zienswijze van de professionals, hun interpretatie waardoor de invulling anders kan zijn.

De nieuwe woningwet geeft aan dat woningcorporaties bewoners meer moeten laten participeren. De woningcorporaties zijn daarom nu veel aan het nadenken hoe zij dit moeten aanpakken. Volgens

Lonneke Zuidewijk (2017) van Woonstad Rotterdam moeten de bewoners betrokken worden bij de plannen als er ook echt wat wordt gedaan met de uitkomsten van hun inzet: *“Je moet niet participeren voor de bühne”*. Er moet dus als professional heel goed nagedacht worden welke inbreng er verwacht wordt uit het participatieproces. Edwin Dortland van Woonstad vindt dat men niet alleen moet participeren omdat het een verplichting is. Het moet voor beide partijen ook echt iets opleveren, ook al is er wetgeving over participatie waaraan gehouden moet worden. Volgens hem zijn er ‘de geest van de wet’ en ‘de letter van de wet’, waarbij Woonstad voornamelijk in ‘de geest van de wet’ handelt. Reijnierse, (2017) voegt hieraan toe dat het participatieproces meer moet zijn dan alleen een symbolisch ritueel, doordat men er volgens hem ideeën, suggesties maar ook problemen uithaalt die zich in de wijken voordoen. Wel moet men er volgens Desmet (2017) als professional interesse in hebben en ook echt geloven dat de plannen er beter van worden als met bewoners wordt gepraat. Als dit niet het geval is, dan hoeft er volgens haar ook niet aan begonnen te worden. Er is zeker een wil vanuit Woonstad om bewoners te betrekken, echter blijft het nog best ingewikkeld om het te doen. Woonstad zoekt nog steeds hoe participatie het best een plekje kan worden gegeven. Participatie adviseur Els Desmet (2017) vindt dat moeilijke bewoners te betrekken niet altijd klopt: *“Dat bewoners niet te lang willen wachten voor het eindproduct is gewoon te algemeen”*. *“Je moet er gewoon wat op verzinnen”*: vindt zij. Tevens geeft ze aan dat het belangrijk is het vak te verstaan, doordat participeren dan wel lukt.

Bewoners behoefte, capaciteit en deskundigheid

Binnen een gebiedsvisie wordt vaak een algemene uitspraak gedaan over wat er komt in een gebied over 10-20 jaar. Hierbij worden de bewoners vaak niet betrokken (Dortland, 2017). Volgens Van Heuvelen (2017) is het lastig bewoners te betrekken bij een visievorming. *“In de dagelijkse praktijk heeft niet iedereen het vermogen om in termen van 10 jaar verder te denken. Dat is moeilijk en ook heel wijkbreed, mensen kunnen nog wel een op een kleinere schaal meedenken, maar het is gewoon heel lastig om een visie voor zo lang vast te zetten”* (interview Van Heuvelen, 2017). Volgens Edwin Dortland (2017), van de afdeling wijkverbetering Woonstad, leert de ervaring dat de welbekende radius van 50 meter rondom de eigen voordeur zeker ook opgaat in praktijk: *“Bewoners denken echt niet verder dan wat er in hun straat gebeurt, maar je kunt het ze ook niet kwalijk nemen”*. Volgens hem kan nog zoveel geparticipeerd worden, maar is het pas effectief als men het houdt binnen de 50 meter tot misschien 100 meter. Er zijn hierbij ook bewoners die zich zorgen maken over de wijk, maar dat zijn professionele bewoners waar dan ook wel contact mee wordt gehouden, geeft Dortland (2017) aan. Volgens Zuidewijk (2017) heeft dit beeld van participatie ook te maken met de doelgroep van Woonstad. Dit zijn voornamelijk de laagopgeleiden uit de focuswijken, welke druk bezig zijn met het hoofd boven water te houden. Zij zijn bezig met het *“letterlijk overleven”* en gaan volgens haar niet nog *“tijd stoppen in een theoretisch kader van wat er moet gaan komen en wat zij daarvan moeten vinden”*. Het heeft hiermee dus meer te maken met de behoefte van de bewoners om niet deel te nemen aan participatie.

Inspraak kan worden beschreven als institutie en is niet in elk land als vanzelfsprekend. Toch maakt niet elke bewoner van Nederland er dus gebruik van inspraak en wil actief meedoen aan participatieprocessen (Reijnierse, 2017). Het feit dat men mee kan denken wil volgens Dortland (2017) niet zeggen dat men kan verwachten dat het ook gebeurt en iedereen het leuk vindt en er tijd voor heeft. Het kan namelijk voorkomen dat bewoners juist uit tevredenheid niet deelnemen aan participatie of minder mee bezig zijn met participeren. Vooral in de focuswijken is de ervaring dat mensen daar met hele andere dingen bezig zijn dan met de inrichting van bijvoorbeeld het buitenterrein. Die zijn, vindt hij, vaak bezig met overleven, dat de kinderen naar school kunnen en ze het einde van de maand halen.

Netwerk

Rotterdam is een grote stad waar ook veel gaande is. Er zijn bewoners die zich graag actief zijn en zich samen inzetten voor hun stad of wijk. Echter zijn er ook bewoners die andere zorgen aan hun hoofd hebben en op deze manier zich niet interesseren voor participatieprocessen (Reijnierse, 2017). Als

bewoners er niet open voor staan en het, met welke reden dan ook, niet willen, moet men het als professional ook echt niet doen (van Heuvelen, 2017). Dortland (2017) voegt hieraan toe: *“Ik moet wel zeggen dat na 12 jaar in de stad werken en Mariette 30 jaar dat je beeld er wel heel genuanceerd in wordt: wat je echt kan bereiken met participatie en hoe. Het zijn vooral kleine succesjes. Kijk als er bewoners zijn die echt hun zinnen hebben gezet op iets, die weet je dan ook op een goede manier te betrekken. Dat zijn dan ook echt mooie momenten, dat je het ook echt terugziet in het eindproduct: dat is nou echt eigenaarschap”*.

Proces

(Geld) Het betrekken van bewoners is lastig, want in de meeste gevallen doen partijen mee in een proces, omdat ze een relatie hebben met de gemeente, ook een financiële relatie (Zuidewijk, 2017). Dat maakt volgens Reijnierse (2017) ook het verschil met bewoners, er is geen directe financiële relatie met bewoners. Men moet volgens hem dus ook extra zijn best doen om bewoners op te trommelen als er iets in die wijk gaat gebeuren.

(Fasering) Ook moet men nadenken over het moment waarop men de participatie inzet. Hiermee worden momenten als in de eerste plaats de eerder besproken niveaus, gebiedsvisie en uitvoering bedoeld. Met name op gebiedsvisieniveau stellen de professionals van Woonstad dat bewonersparticipatie niet veel zal opleveren (Dortland, 2017; Zuidewijk, 2017; Van Heuvelen, 2017). Bij het betrekken van bewoners op gebiedsvisieniveau is het lastig input te halen uit de bewoner. Volgens Bianca Tol (2017) moet men hierbij vanaf het begin af aan heel duidelijk zijn naar de bewoners toe, waar zij over kunnen meepraten. Het zal consequenties hebben voor het project als men bewoners negeert, op deze manier raakt men namelijk het draagvlak voor het project kwijt (Reijnierse, 2017).

(Aanpak) Volgens Wim Reijnierse (2017) moet de overheid goed omgaan met de informatie op macroniveau en weten wat er speelt in de wijken anders is men kansloos. Je kan het volgens hem wel op het stadhuis wel bedenken wat er komt, richting a of b, maar als men niet weet wat er speelt, gaat het nooit lukken. Bij de aanpak van bewonersparticipatie moet men volgens hem dus situationeel handelen en per casus bekijken, om op die manier een uitspraak te doen wat er nodig is en hoe participatie moet plaatsvinden (Praag, 2017). Er is hier geen vaste regel voor (Reijnierse, 2017). Bij de start van iedere project moet men kijken wat mag en moet en wat men wil en dan pas kiest men welke participatievorm er wordt toegepast. Volgens Van Heuvelen (2017), moet men die afweging steeds maken en dat is afhankelijk van de ingreep die men doet. Verder speelt het type en aantal bewoners en doelgroep ook heel erg mee in de afweging. Vaak wordt gebruik gemaakt van sleutelfiguren in de wijk (Dortland, 2017). Bewonersparticipatie moet men voor elke plek anders bekijken, vindt projectmanager van gemeente Rotterdam, Lode Messenmaker (2017), want als men gaat kijken wat gedaan moet worden om een plek te snappen, dan kan het niet anders dan dat het per plek verschilt. Het is belangrijk van tevoren na te denken welke kant men op moet gaan met participatie en welke vorm er ingezet wordt. Toch komt het ook regelmatig voor dat een professional maar wat doet. Dit zijn allemaal inschattingen en onderbuikgevoelens, waarbij men aanvoelt wat de situatie is en op die manier de keuze neemt (Messenmaker, 2017). Volgens Reijnierse (2017) kan men heel intuïtief te werk gaan, maar wordt er eigenlijk toch wel met een referentiekader gewerkt van wat goed is. *“Je hebt dan nog steeds een set van normen in je achterhoofd waar je naar refereert.”* Hij is van mening dat men hierbij een kompas gebruikt die steeds toegepast wordt voor het verantwoorden van inspraak en wanneer het goed genoeg is. Zo kan bijvoorbeeld de conditie van een wijk of woning aanleiding vormen voor sloop en nieuwbouw. Slopen komt volgens Edwin Dortland (2017) niet uit de lucht vallen en bewoners zien dit vaak aankomen, want men gaat niet slopen omdat een woning goed is, vindt hij. Volgens hem is dit echter moeilijk om over te brengen en te accepteren door bewoners. Volgens Tol (2017) wordt er vaak niet zomaar gesloopt. *“Er is bijna altijd wel een technische aanleiding, bijvoorbeeld fundering dat herstel ervan niet meer opweegt tegenover sloop en nieuwbouw. Binnen Woonstad is er een speciaal protocol voor het slopen, zij noemen dat proces maar daar is redelijk al wat beschreven over wat er dan gaat gebeuren en wat de opties zijn.”* (Dortland, 2017).

3.2.3 Analyseren van de motieven

In paragraaf 3.2.2 zijn resultaten van de voorverkenningssprekken beschreven. Hiervoor is gebruik gemaakt van het raamwerk uit hoofdstuk twee, waarbij een indeling is gemaakt naar hoofdmotieven. Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar de positie van professionals. In de beschrijving van deze analyses is een driedeling gemaakt, naar professionals van de gemeente Rotterdam, Woonstad en andere instanties.

Gemeente Rotterdam

In tabel 3.5 is een indeling te zien naar functie van de professionals. Twee van de geïnterviewde professionals van de gemeente Rotterdam hadden dezelfde functie. Anne Mollema en Raymond Praag vinden dat er niet alleen van bovenaf moet worden bepaald wat er komt. Wanneer dit wel het geval is dan vinden zij dat het belangrijk is om dit uit te leggen. Okach Bouchtaoui, ook werkzaam bij de gemeente Rotterdam, voegt hier als wijkmanager nog aan toe dat het belangrijk is om ten alle tijden eerlijk te zijn over de plannen. Het maakt volgens hem niet uit of men er dan voor heeft gekozen bewoners wel of niet te betrekken, als hier maar eerlijk over is. Wim Reijnierse, werkzaam bij de gemeente Rotterdam als adviseur bestuursdienst, deelt ook deels deze mening. Hij heeft met zijn functie een andere invalshoek hierbij. Zijn benadering hierbij is dat men bewoners niet moet vragen of het kan, maar meer moet uitleggen waarom het gekozen is. De juiste regel bij participatie is volgens hem gebruik maken van de kennis die er al is en buiten dat *“moet je participatie situationeel bekijken”*, het is volgens hem voor elke plek anders. Lode Messenmaker kan er met zijn functie als projectmanager binnen de gemeente Rotterdam wat concreter in zijn. Zijn ervaring met diverse projecten is dat geen plek hetzelfde is, waardoor het verschilt wat men per plek kan doen. Volgens hem kan men het natuurlijk generiek bedenken, en zijn er elementen die geldend zijn voor elke project, maar *“de invulling is per geval specifiek”*. Hiermee wordt de toolkit, opgezet door de gemeente, kritisch bekeken door hem. Abtenaren moeten namelijk volgens hem niet een soort algemene aanpak gebruiken, omdat het niet gaat werken. Verder voegt hij eraan toe in zijn ervaring soms *“ook maar gewoon wat te doen”*, omdat men het niet altijd kan weten en inschattingen gebaseerd zijn op onderbuikgevoelens.

Een professional binnen de gemeente die er anders over denkt is adviseur inspraak & participatie, Anne Boomsluiters. *“Ik hoop en denk dat de toolkit in de praktijk wordt gebruikt”*. Niet geheel verbazend dat zij deze uitspraak doet, gezien zij op dit moment bezig is om een soort toolkit voor participatie op te zetten. Dit, echter wel in bredere zin, dus ook rondom beleidstrajecten. Zij benadert participatie anders, omdat zij hier vorm aan moet geven. Volgens haar is bijvoorbeeld de deskundigheid van bewoners geen excuus bewoners niet te betrekken. *“Je moet als professional het visionaire meegeven aan de bewoners en het concreter maken”*. Vanuit haar functie wordt haar, in tegenstelling tot haar andere collega's bij de gemeente Rotterdam, meer gevraagd om ook vanuit de bewoners te denken. Als het perspectief professional-bewoner hierop wordt losgelaten, dan denkt Anne Boomsluiters meer vanuit het perspectief van de bewoners.

Woonstad

Ook vanuit Woonstad zijn er twee geïnterviewde welke dezelfde functie bezitten. Bianca Tol en Mariette van Heuvelen hebben beiden de functie van wijkmanager. Zij delen in de eerste plaats heel sterk de mening dat men participatie heel situationeel moet bekijken. Volgens Bianca Tol, komt dit doordat het afhankelijk is van de wijk en het type bewoner. *“Wij proberen als wijkverbetering de kansen te zien, daar waar het wel kan de bewoners mee te nemen”*. Als het volgens haar dan toch niet lukt bewoners mee te nemen, dan moet men als professionals er wel eerlijk in zijn en aangeven dat er niet wordt geparticipeerd. Mariette van Heuvelen heeft al wat langer ervaring bij wijkverbetering, waardoor zij toch nog verschilt van mening met Bianca Tol. Met haar 30 jaar ervaring is zij van mening dat men participatie niet moet forceren bij bewoners. Volgens Van Heuvelen heeft in de dagelijkse praktijk niet elke bewoner het vermogen om in termen van 10 jaar vooruit te denken. *“Het is moeilijk en ook heel wijkbreed, bewoners kunnen nog wel op een kleinere schaal meedenken”*.

Procesmanager Edwin Dortland heeft dan wel een andere functie bij Woonstad dan Van Heuvelen, maar ook hij deelt de mening dat het moeilijk is voor bewoners wijkbreed te denken. Volgens hem leert zijn 12 jaar ervaring uit de praktijk dat bewoners niet verder kijken dan hun eigen voordeur of straat. Er zullen volgens hem wel enkele bewoners zijn die dit wel doen, maar die zijn ook bekend bij Woonstad. *“Dat zijn een soort professionele bewoners en daar ben je altijd wel mee in gesprek”*.

Bewonersparticipatie bij professionals van Woonstad, heeft in vergelijking met de professionals van gemeente Rotterdam, meer een specifieke plek gekregen. Volgens ontwikkelingsmanager bij Woonstad, Lonneke Zuiddwijk, zijn ze gedwongen bij de wet iets te doen met participatie. De woningwet heeft er volgens haar toe geleid dat participatie een specifieke plek heeft gekregen, *“het blijft alleen voor ons nog steeds lastig hier handen en voeten aan te geven”*. Zuiddwijk geeft aan dat ze vanuit Woonstad er zelfs over nadenken een afvaardiging te geven aan hun klantenraad, om op die manier toch te participeren. Volgens Dortland heeft deze specifieke plek van participatie, het lastig gemaakt en *“wij (Woonstad) hebben niet meer zoveel ruimte om participatie heel erg goed vorm te geven”*.

Als het gaat om de uitkomsten van participatie dan delen Dortland en Zuiddwijk dezelfde mening. Zij vinden dat men alleen bewoners moet betrekken als men ook daadwerkelijk wat met de uitkomsten ervan doet. Wat het betrekken van bewoners voor Woonstad ook moeilijk maakt, heeft volgens Dortland, Van Heuvelen en Zuiddwijk te maken met hun doelgroep. Een overgroot deel van hun doelgroep is druk bezig met het hoofd boven water te houden en die stoppen volgens hen nauwelijks tijd in een theoretisch kader van wat er moet gaan komen en wat zij ervan vinden. Dit is volgens Zuiddwijk ook de reden waarom de laagopgeleiden minder participeren dan de hoger opgeleiden. De benadering van bewonersparticipatie bij professionals van Woonstad blijft nog ingewikkeld. Wetgeving heeft participatie voor de geïnterviewde professionals van Woonstad een specifiek plekje gekregen. Hun benadering kan hiermee vanwege hun functie meer worden opgevat vanuit het perspectief professionals.

Andere instanties

Voor de voorverkenningsgespreken zijn er ook 3 sleutelfiguren geïnterviewd buiten Woonstad en gemeente Rotterdam. Dit waren sleutelfiguren die vanwege hun functie meer moeten denken vanuit het perspectief van de bewoners. Zo is Els Desmet, als participatie deskundige niet alleen een uitvoerder van het corporatiebeleid, maar wordt haar ook gevraagd de bewoners in beweging brengen. Zij denkt op deze manier meer vanuit de bewoners, wat zich vertaalt in een benadering van bewonersparticipatie dan de gemeente Rotterdam en Woonstad. Het eerdergenoemde betrekken van bewoners is moeilijk, klopt volgens haar niet altijd. Bewoners zijn op lange termijn minder geneigd iets te vinden, maar als de sloop termijn nadert en de hanger erdoorheen gaat willen ze er iets over zeggen en er wat vinden. Juist over de lange termijn, dus in de verre toekomst wanneer die bewoners meer invloed kunnen hebben denken ze nog minder makkelijk dat het over hun gaat. Toch is dit volgens haar geen excuses bewoner niet te betrekken. *“Je kunt als professionals de bewoners op een interessante manier verleiden en toch laten mee denken over de toekomst”*.

Ook geïnterviewde eigenaar van cultureel denkwerk Erik Dullaert heeft nauwe contacten met de bewoners, hij leidt ze door het transformatieproces welke de Tarwewijk in Rotterdam ondergaat. Op deze manier denkt hij voornamelijk vanuit hun perspectief. Ook hij deelt de mening van Els Desmet en vindt het belangrijk dat professionals meer moeten gaan participeren met bewoners. Volgens Dullaert is het juist belangrijk heel belangrijk bewoners te betrekken omdat dit zorgt voor een positieve identificatie met die wijk en hiermee hebben die bewoners ook een troste wijkgevoel. Hierbij moet volgens hem het verleden met het heden worden gecombineerd, waarbij bewoners als professionals met elkaar in verbinding moeten zijn.

Ditzelfde geldt minder voor Karin Fraai, pijler werk, communicatie en participatie voor het NPRZ. Volgens haar kan men bij een aantal projecten bewoners niet vroegtijdig betrekken, omdat bewoners het vaak snel in vorm zichtbaar willen hebben. Haar benadering van bewonersparticipatie is ondanks haar functie, meer vanuit het perspectief van de professionals. Zij deelt net als eerdergenoemde professionals van Woonstad het motief, dat voor bewoners nog te ingewikkeld is om mee te beslissen,

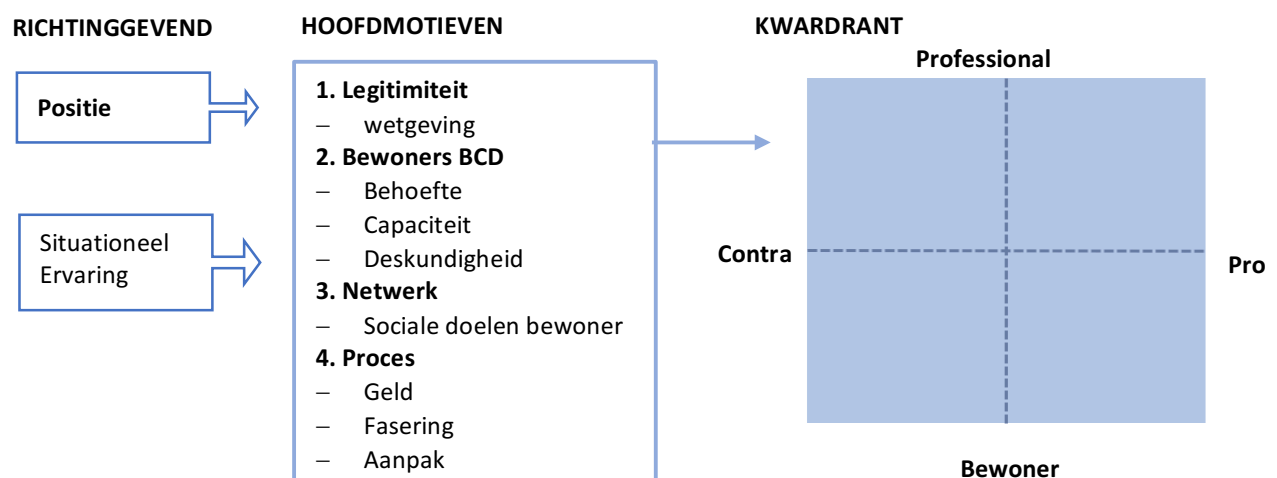
“Laat het aan professionals over, want die kunnen zichzelf tillen boven het hier en nu”. Hierbij maakt zij een verwijzing naar de behoefte piramide van Maslow: “als jij je eigen basis niet op orde hebt dan kun je niet van ze vragen over iets anders als straat wijk na te denken, soms moet je een specialist inschakelen die je helpt”.

3.2.4 Reflectie van de motieven

In deze paragraaf is getracht de resultaten van de voorverkenningssprekken te structureren naar motieven uit het raamwerk van hoofdstuk twee. Hiervoor heeft in de eerste plaats een beschrijving plaatsgevonden van de motieven uit deze voorverkenningssprekken, met indeling onder hoofdmotieven. De professionals hadden verschillende motieven bij bewonersparticipatie. Om hier meer inzicht in te krijgen heeft er vervolgens een analyse hiervan plaatsgevonden per instantie (gemeente Rotterdam, Woonstad en andere).

Bij de diverse professionals onderling bleek ook dat er verschillende motieven worden aangedragen, in figuur 3.3 is hier een weergave van te zien. Hierover kan in de eerste plaats worden gezegd dat de positie van professionals van invloed is hierop. Professionals moeten en kunnen vanuit hun functie bewonersparticipatie op een bepaalde manier benaderen. Hierbij kan veelal het legitimizeitsmotief bij worden herkend. Professionals hebben de macht om bepaalde beslissingen te nemen of worden vanuit regelgeving gestuurd hierin. Participatie heeft tenslotte middels de wet al een specifiek plekje kregen voor de professionals. Bij dit legitimizeitsmotief speelt ook de interpretatie een rol, waarbij zienswijze van professionals ook verschilt onderling. Zo vinden enkele professionals dat je bewoners meer moet betrekken en participatie meer moet benaderen op niveau van bewoners.

In de tweede plaats komen uit de analyse van de motieven ook enkele aspecten naar voren welke minder goed zijn in te delen onder hoofdmotieven. Deze aspecten zijn echter wel van invloed en geven richting aan bepaalde motieven die worden gebruikt door professionals. Overkoepeld zijn dit situationeel en ervaring. Uit de resultaten is namelijk te zien dat professionals enkele motieven uit het raamwerk toeschrijven aan bijvoorbeeld specifieke plekken. Zo benaderen zij bewonersparticipatie steeds door bepaalde specifieke kenmerken van de wijken. Deze aspecten kunnen richting geven aan het hoofdmotief legitimizeit, omdat bijvoorbeeld voor een specifieke plek concrete plannen zijn (Woonvisie). Echter komt uit de resultaten ook duidelijk naar voren dat de kenmerken van doelgroep van een wijk aanleiding vormen. Professionals gebruiken dan de motieven beperkte capaciteit en deskundigheid of geen behoefte van bewoners als motief. Hierbij weegt natuurlijk ook het tweede aspect, ervaring mee. Professionals geven veelal aan dat ze middels ervaring met bijvoorbeeld bepaalde doelgroepen, bewonersparticipatie verschillend benaderen. Ook dit kan bijvoorbeeld terugslaan op de motieven onder bewoners BCD

Figuur 3.3: schematische weergave uitkomsten motieven professionals voorverkenningssprekken.

In figuur 3.3 zijn de uitkomsten van deze paragraaf schematisch weergegeven. Concluderend voor deze paragraaf kan worden gezegd dat deze uitkomsten in de eerste plaats terug kunnen worden herleid naar de hoofdmotieven van het raamwerk uit hoofdstuk twee. Hierbij bleek dat afhankelijk van de positie van professionals bepaalde motieven voorkwamen. Vooral het motief legitimiteit speelt een belangrijke rol hierbij. In tweede plaats spelen de aspecten situationeel en ervaring ook veel sturing aan de motieven. Deze aspecten kunnen minder goed aan bepaalde motieven worden toegeschreven, maar geven wel sturing aan veel motieven. Afgaand op de resultaten hebben deze vooral richting geven aan het hoofdmotief bewoners behoefte, capaciteit en deskundigheid

Bij het analyseren van de motieven van professionals is echter nog iets opmerkelijks te zien. Dit heeft voornamelijk betrekking op het hoofdmotief proces. Uit de analyse is duidelijk gebleken dat er een onderscheid wordt gemaakt door professionals in het moment van betrekken. Het gaat hierbij om de gebiedsvisie- en uitvoeringsniveau. Professionals gebruiken hier het hoofdmotief bewoners BCD bij. Om wat meer inzicht te krijgen hierin wordt hier in de volgende paragraaf nader op ingegaan.

3.2.5 Besluitvorming -en benaderingsniveau

Een belangrijk aspect binnen bewonersparticipatie is de verhouding tussen de collectief te maken keuzes en de keuzes die elke bewoner individueel kan maken. In de beschrijving van herstructureringsopgaves wordt enerzijds het belang van de individuele benadering benadrukt terwijl vanuit de bewoners deze individuele benadering nogal wordt gezien als een 'verdeelt en heerst'-tactiek van de verhuurder of overheid (Van Marissing, 2008). Naar aanleiding hiervan worden in deze paragraaf twee niveaus besproken, het niveau waarop besluitvorming betrekking heeft en het benaderingsniveau. Het eerstgenoemde kan betrekking hebben op macroniveau, hierbij wordt gedacht aan het gebiedsvisieniveau en uitvoeringsniveau. Voorbeelden hiervan zijn het vormen van een programma voor de hele wijk, randvoorwaarden voor dit proces enzovoorts. In deze paragraaf zal worden ingegaan op het niveau waarop besluitvorming betrekking, in dit onderzoek op te vatten als: het gebiedsvisieniveau en uitvoeringsniveau. Voor het tweede genoemde, benaderingsniveau kan het gaan om microniveau, bijvoorbeeld de individuele keuze van de bewoners of zij/hij wel een andere woning wil en in wat voor soort woning zij/hij wil terugkomen.

3.2.5.1 Besluitvormingsniveau

De indeling van bewoners als deskundige en bewoners als belanghebbende in figuur 3.4 is het resultaat geweest van de uitkomsten van de literatuurstudie. De tweedeling naar niveaus is gebaseerd op de gesprekken die zijn gevoerd met sleutelfiguren van de gemeente Rotterdam, Woonstad en participatie deskundigen. Zij hebben daarbij verschillende argumenten aangedragen voor het wel of niet participeren met bewoners. Hierbij is veelal een onderscheid te zien op beide niveaus voor het wel of niet betrekken van bewoners, omdat bewoners vaak als minder deskundig worden gezien en vooral op uitvoeringsniveau bewoners betrokken moeten worden waar zij als belanghebbende worden gezien.

Figuur 3.4: Relatie deskundigheid-belanghebbende met de twee niveaus (bron: eigen illustratie).

Gebiedsvisieniveau

Van de vier eerdergenoemde basistypen projecten van de gemeente Rotterdam kan gebiedsontwikkeling het best worden ingedeeld onder de gebiedsvisie, omdat gebiedsontwikkelingen vaak een combinatie zijn van de vier basistypen projecten waar de ruimtelijke ordening, stedenbouwkundige, programmatische en financiële randvoorwaarden vastgelegd worden voor alle projecten die in het betreffende gebied gerealiseerd worden.

Volgens Lonneke Zuidwijk (2017), manager ontwikkeling voor Woonstad Rotterdam, moet men het ontwikkelen van een (gebieds-)visie over wat er moet komen in stad of gebied meer overlaten aan professionals, zoals de gemeente, woningcorporaties en stedenbouwers. Met name op gebiedsvisie niveau worden motieven aangevoerd dat het een te ingewikkeld en lang proces is voor bewoners om hen in mee te nemen.

Het zijn ook andere typen mensen die in een breder perspectief kunnen denken en over beide niveaus kunnen meepraten, vindt Wim Reijnierse (2017) van de gemeente Rotterdam: *“Als je een info avond houdt over iets ver in de tijd, dus gebiedsvisieniveau dan heb je andere soort mensen dan wanneer je het de volgende dag hebt over iets concreets in de straat”*. Volgens hem hangt het op wijkniveau af van de voorziening waarop je beroep wilt doen, bijvoorbeeld een basisschool, de huisarts of een supermarkt. Ook heeft dit veel te maken met de leefstijlen van bewoners, zoals wie je bent, en hoe het leven eruitziet. Alle kennis hierover zit bij professionals als de stedenbouwkundige en ontwikkelaars. Het vraagt zorgvuldigheid om op die manier een woonomgeving te creëren. Bewoners kunnen op dit niveau, welke boven hun eigen straat reikt worden geraadpleegd als het gaat om bijvoorbeeld koopzondag of terrassenbeleid en andere voorzieningen. *“Het zou zonde zijn dit niet te doen en alles vanaf de Coolsingel te bepalen. Het is hierbij wel van belang welke vorm je gebruikt, hoe je iets organiseert en welk middel je inzet om jouw doelgroep te bereiken, want deze zijn niet altijd hetzelfde.”* (Interview Reijnierse, 2017).

Ook projectleider wijken voor Woonstad Rotterdam, Mariette van Heuvelen (2017) deelt de mening dat het inderdaad voor elk project niet hetzelfde is en men daarom gebruik moet maken van verschillende middelen. Zo hebben zij binnen Woonstad de afgelopen jaren bewoners meegenomen in het voortraject van de totstandkoming van de gebiedsvisie door een analyse te doen. Deze bestaat onder ander uit gesprekken met bewoners over hoe zij de wijk beleven, wat zij ervaren als goed en slecht, maar ook hoe zij lopen in de wijk (Interview Dortland, 2017). De bewoners krijgen soms een gps mee om te traceren hoe zij lopen door de wijk. Op deze manier wordt inzicht verkregen in de bekende plekken in de wijk, maar ook waarom bepaalde plekken worden vermeden. Verder worden ook andere middelen ingezet, zoals: theaters, eetbijeenkomsten en info-marktjes. Ook de kinderen in wijk worden betrokken, door bijvoorbeeld sport en spel. Er worden dus allerlei middelen ingezet om die bewoners te betrekken, maar ondertussen ook direct de vragen stellen. Dit is dan niet alleen vanuit Woonstad, maar tevens ook een samenspel tussen de gemeente en corporaties. Het ligt eraan hoe men dit samen heeft afgesproken (Interview Van Heuvelen, 2017). Volgens de geïnterviewde van Woonstad blijkt het in de dagelijks praktijk nog regelmatig wel lastig te zijn bewoners te betrekken. Dit heeft volgens hen te maken met het feit dat niet elke bewoner het vermogen heeft om in termen van 10 jaar (gebiedsvisie) verder te denken. Het is volgens hen moeilijk voor bewoners wijkbreed te denken. Bewoners kunnen sneller op kleinere schaal meedenken en daarom is het lastig zo’n gebiedsvisie voor lang met bewoners vast te zetten. De ervaring leert dat de welbekende radius van 50 meter rondom de eigenvoordeur echt ook in praktijk opgaat (Interview Edwin, 2017; Interview Van Heuvelen, 2017).

Uitvoeringsniveau

Zoals eerder gezegd vormt de gebiedsontwikkeling de kapstok voor de overige 3 basistypen projecten. Het uitvoeringsniveau kan in tegenstelling tot het gebiedsvisieniveau het best worden ingedeeld onder de overige 3 basistypen, welke meestal kleiner van omvang is en ook specifieker. Deze worden ontwikkeld binnen de randvoorwaarden die zijn vervat in de eerste fases van de gebiedsontwikkeling en die worden gemanaged in de grondexploitatie. Volgens geïnterviewde Els Desmet (2017) is het uitvoeringsniveau vooral gericht op het uitverhuistraject, welke zij veel heeft moeten doen voor Woonstad. Met name in de gebieden waar de Woonvisie inslaat zal dit vaak het geval zijn. Het kan op uitvoeringsniveau bijvoorbeeld gaan over gedwongen verhuizingen. Wanneer eenmaal besloten is dat tot sloop zal worden overgaan, rest slechts het afhandelen van deze beslissing. Bewoners van de te slopen woningen zullen op zoek moeten gaan naar vervangende woonruimte en komen in aanmerking voor een verhuisvergoeding. Hun deskundigheid met betrekking tot eventuele bouwkundige gebreken van de woningen, sociale problemen die met de eenzijdige woningvoorraad samenhangen, of andere specifieke kennis is dan niet relevant meer (Van Marissing, 2008).

Geïnterviewde Lonneke Zuïdewijk vindt dat bewonersparticipatie niet alleen betrekking heeft op de afweging of er wel of niet gesloopt wordt, maar meer in het programma. Men moet volgens haar goed gaan nadenken, *“Wat zijn nou dingen waar bewoners ons goed in kunnen helpen of toekomstige bewoners, om het product beter te krijgen?”*. Hierbij moet men het volgens haar hebben over het product, welke tastbaar is. De ervaring leert volgens haar dat het voor de niet-professionals, niet makkelijk is om vrij analytisch na te denken over iets wat er nog niet is en of gaat komen, omdat zij daar nog helemaal geen plaatje van hebben. Op deze manier is het daarom ook moeilijk om hen een voorwaarde of keuze voor te leggen. Zij vindt dat het in participatie heel erg de kunst is om het zodanig af te kaderen dat men de mensen wel serieus kan nemen en daar het goed (vragen) uit kan halen en vervolgens ook wat mee kan doen: *“Als je dat heel erg openlaat dan haal je daar gewoon niet de goede informatie uit, wij worstelen ook heel erg met hoe kunnen wij het op een goede manier doen.”* In het interview met Anne Boomsluiters (2017) is bijvoorbeeld het gebruik van niveaus van participatie aanbevolen. Men kan op deze manier als professional kiezen om de bewoners meer een informanten rol te geven op gebiedsvisieniveau. Boomsluiters (2017) gaf in het interview aan dat men op basis van de informatie over de bewoners het oordeel neemt om ze wel of niet iets te zeggen hebben over slopen en nieuwbouw, want men niet kan verwachten dat bewoners zelf dat oordeel nemen. Hiermee bekijkt men participatie dus heel situationeel. Verder voegt ze eraan toe dat welke niveau ook is gekozen, het belangrijkste is dat men hier eerlijk over moet zijn tegen de bewoners.

3.2.5.2 Benaderingsniveau

In deze paragraaf zal worden ingegaan op het benaderingsniveau van bewoners. Hierbij kan worden verstaan hoe de bewoners bij bewonersparticipatie moet worden benaderd. Richtlijnen voor deze beschrijving van het niveau zijn terug te herleiden naar de treden van de participatieladder. Volgens Lode Messenmaker (2017) kunnen de burgerstijlen ook helpen in selecteren van de bewoners in een participatieproces. Ze kunnen namelijk helpen op welk niveau men bewoners moet betrekken. Zo zal je als blauwe doelgroep, dus de sociale categorie een abstracte mening hebben over de sloop van woningblokken in het zuiden, terwijl de rode doelgroep volgens hem dat wel snapt en er wat van vindt. Op die manier kunnen de verschillende stijlen volgens hem een uitkomst bieden.

Men kan er als professional voor kiezen bewoners op verschillende niveaus te benaderen, hiermee wordt bedoeld de treden in de participatieladder. Het komt geregeld voor dat professionals ervoor kiezen bewoners slecht te informeren. Alleen verschilt het hierin wanneer zij de bewoners benaderen in het proces. Volgens Okach Bouchtouai (2017), gebiedsmanager op Feijenoord is belangrijk dit zo vroeg mogelijk te doen, ook als alles dan al vaststaat en de bewoners alleen nog geïnformeerd kunnen worden. Hij vindt dat het belangrijk is als professional eerlijk te zijn tegen de bewoners. Ook Anne Boomsluiters (2017) gaat hierin mee en vindt dat men het best zoveel mogelijk eerlijk moet zijn tegen bewoners waar mogelijk. Zelfs als men dingen niet helemaal kan zeggen, moet men dit volgens haar toch doen, omdat men het anders vroeg of laat toch zal terugkrijgen. Men kan er soms ook voor kiezen om niet te participeren en alleen te informeren, maar dan is dat volgens haar wel een hele bewuste keuze en moet men dat ook zeggen tegen de bewoners. *“Als gekozen is voor het informeren van bewoners bijvoorbeeld, moet je dus niet uitsluiten bewoners later te betrekken. Je kunt daar al rekening bij houden in de brieven en een communicatieadviseur inzetten. In de brief kan al worden gezegd dat op voorhand de plannen al zijn vastgelegd, maar je de bewoners wel graag uitlegt wat er gaat gebeuren hoe tot de keuze is gekomen”*. Volgens Bianca Tol (2017) geeft men in ieder geval nog een beetje ruimte voor een gesprek en kijkt men ook waar de gaten zijn om de bewoners tegemoet te komen.

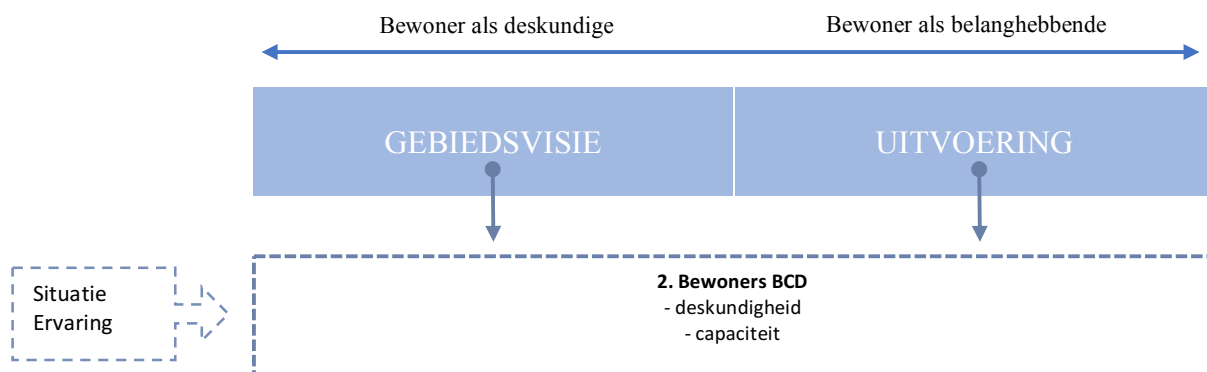
De woonvisie verklaart in grote lijnen de sloop en nieuwbouw beslissingen in Rotterdam, welke kan worden opgevat als een politieke beslissing (Interview Desmet, 2017). Slopen blijft een vervelende boodschap om te brengen, maar ook volgens Wim Reijnierse (2017) heeft men hier de professionals voor. Alleen vindt hij dat men meer de gevoelens moet opvangen en begrip moet tonen voor de boosheid en op die manier moet kijken waar men de helpende hand kan bieden. Men kan bijvoorbeeld pleiten voor een goede dagvoorzitter, waardoor men dan als projectmanager niet direct zelf de beslissingen hoeft te brengen. Men heeft volgens Anne Boomsluiters (2017) een aantal professionals

die daar goed in zijn, op deze manier kunnen zij tijdens bewonersavonden dan meer het gesprek leiden. Ze vindt dat daar als stad op kan worden ingezet. Ook geeft ze aan dat het beter zal werken, omdat men de bewoners beter op een goede manier kan uitleggen waarom het niet kan dan dat ze het voor elkaar hebben gekregen door duwen en pushen. Op die manier wordt het volgens haar een wij-zij strijd en dat win element moet eruit.

3.2.5.3 conclusie besluitvorming en benaderingsniveau

Uit de literatuurstudie van het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat bewoners in de beginfase van beleidsprocessen meer als deskundigen worden beschouwd en vooral als belanghebbenden worden beschouwd naarmate het proces vordert. Met de uitkomsten van dit hoofdstuk hierbij een toelichting op worden gedaan, waarbij de beginfase van beleidsprocessen meer het gebiedsvisieniveau is en naarmate het proces vordert meer het uitvoeringsniveau betreft. Uit de gesprekken met professionals komt naar voren dat bewoners meer worden betrokken bij de uitvoering en minder op gebiedsvisieniveau. De motieven die zij hiervoor aanvoeren zijn volgens hen hoofdzakelijk toe te schrijven aan het hoofdmotief bewoners BCD Waarbij zij voornamelijk de bewoners niet deskundig genoeg achten voor de gebiedsvisie, ook hun capaciteit speelt hierin mee.

Zoals al is gezegd zijn de aspecten situationeel en ervaring uit de vorige paragraaf richtinggevend hierin. Volgens professionals verschilt het per wijk wat men kan bereiken met participatie, waardoor de benadering steeds verschilt. In figuur 3.5 is een schematische weergave te zien van de gesprekken met professionals. Hierbij zijn hun motieven ingedeeld naar de twee niveaus.

Figuur 3.5: Overzicht indeling motieven op gebiedsvisie -en uitvoeringsniveau.

Het tweede gedeelte van deze paragraaf ging over het benaderingsniveau. Bij het benaderingsniveau van de bewoner kan worden verstaan hoe de bewoners bij participatieprocessen moet worden benaderd. Richtlijnen voor deze beschrijving van het niveau zijn terug te herleiden naar de treden van de participatieladder. Binnen het participatieproces geven de geïnterviewde professionals vaak aan dat het nog lastig is een goede afspiegeling te hebben van alle bewoners in de wijk. Men ziet dat er toch een bepaalde type bewoner op participatie afkomt. In het literatuuronderzoek bleek dat hoger opgeleiden participeren meer dan laagopgeleiden, inwoners zonder migratieachtergrond meer dan inwoners met migratieachtergrond, eigenhuisbezitters meer dan huurders, mensen met veel contact en binding met de buurt participeren meer, vergeleken met mensen met weinig contact en binding (Engbersen et al., 2015). Volgens gemeente Rotterdam kan men beter spreken van burgerschap stijlen (Interview Boomsluit, 2017). Toch blijft hiermee de vraag of de burgerschap stijlen iets zeggen over of bewoners wel of niet willen participeren. Het kan de gemeente Rotterdam misschien wel helpen in de keuze welke participatievorm kan worden ingezet bij de bewoners.

3.3 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk is getracht antwoord te geven op deelvraag 2: *Hoe wordt bewonersparticipatie benaderd door professionals in Rotterdam?* Hiervoor is gebruikt gemaakt van zowel documenten van de gemeente Rotterdam als ook praktijk gesprekken met professionals in Rotterdam.

Uit de documenten van de gemeente Rotterdam is naar voren gekomen dat de gemeente de 'Toolkit' voor participatie heeft opgezet. Hierin zijn uitgangspunten, instrumenten en stappen beschreven die zij inzetten om participatie in gang te brengen in Rotterdam. Deze 'Toolkit' vormt geen vaste blueprint voor de aanpak van participatie, omdat elke praktijk anders is. Volgens de gemeente is het uiteindelijk maatwerk.

Om deze praktijk te verkennen hebben er 13 interviews plaatsgevonden met professionals in Rotterdam. Er hebben 6 interviews plaatsgevonden met professionals van de gemeente Rotterdam. Verder hebben er 4 interviews plaatsgevonden met professionals van Woonstad en 3 interviews met professionals van andere instanties in Rotterdam. Uit deze gesprekken zijn motieven naar voren gekomen voor het wel of niet betrekken van bewoners. Het overgrote deel van de motieven uit de gesprekken met professionals kan worden herleid naar de motieven van het raamwerk uit hoofdstuk twee. Bij de analyse van de motieven kwam naar voren dat bij de diverse professionals onderling verschillende motieven worden aangedragen. Hierover kan in de eerste plaats worden gezegd dat de (machts)positie van professionals van invloed is hierop. Professionals moeten en kunnen vanuit hun functie bewonersparticipatie op een bepaalde manier benaderen. Hierbij kan veelal het legitimiteitsmotief bij worden herkend. Professionals hebben de macht om bepaalde beslissingen te nemen of worden vanuit regelgeving gestuurd hierin. Hierbij speelt ook de (machts-)interpretatie van professionals een rol, hun zienswijze verschilt onderling. In de tweede plaats komen uit de analyse van de motieven ook enkele aspecten naar voren welke minder goed zijn in te delen onder een specifiek hoofdmotief, maar richting geven aan bepaalde motieven. Overkoepeld zijn dit situationeel en ervaring. Uit de resultaten ziet men namelijk dat professionals enkele motieven uit het raamwerk toeschrijven aan bijvoorbeeld specifieke plekken. Ook geven ze veelal aan dat ze middels ervaring met bijvoorbeeld bepaalde doelgroepen, bewonersparticipatie verschillend benaderen. Hierbij kunnen bijvoorbeeld de motieven capaciteit, deskundigheid en behoefte van bewoners horen.

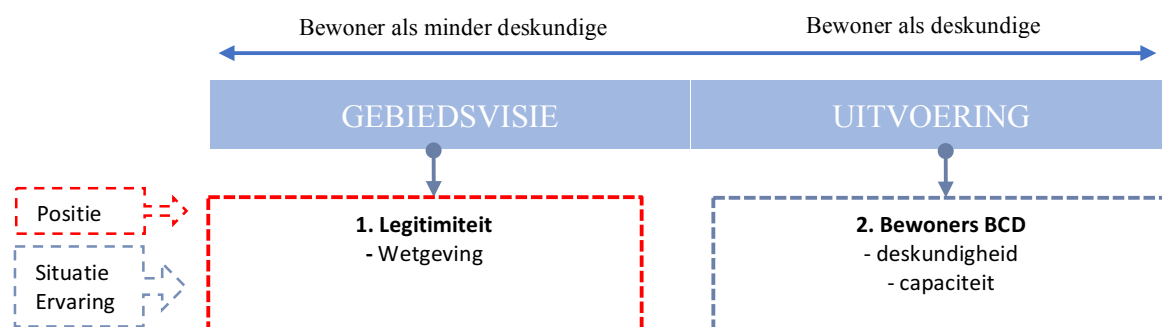
Literatuurstudie heeft laten zien dat bewoners in de beginfase(gebiedsvisie) van beleidsprocessen meer als deskundigen worden beschouwd en vooral als belanghebbenden worden beschouwd naarmate het proces vordert(uitvoering). Met de uitkomsten van de voorverkenningsgesprekken komt echter naar voren dat bewoners niet tot minder worden betrokken bij de gebiedsvisie en meer bij de uitvoering. Zij schrijven dit vooral toe aan minder deskundig zijn van bewoners voor de gebiedsvisie en wel deskundig genoeg voor het uitvoeringsniveau. Het zien van de bewoners als deskundig hoort zoals in hoofdstuk twee is beschreven bij de bewoner als object van zijn wijk. Professionals zetten deze dus graag in, echter blijkt uit dit hoofdstuk dat ze dit vooral doen op uitvoeringsniveau. De bewoner heeft dan echter niet veel invloed om het proces nog te beïnvloeden. Juist meer op gebiedsvisie-niveau bleken de bewoners invloed te hebben, dit hoort meer bij de bewoner als subject.

Daarnaast geven de geïnterviewde professionals nog aan dat het benaderingsniveau van de bewoner lastig is. Dit heeft te maken met het feit dat de participerende bewoner geen goede afspiegeling vormt voor alle bewoners in de wijk. Men ziet dat er toch een bepaalde type bewoner op participatie afkomt. Volgens gemeente Rotterdam kan men beter spreken van burgerschap stijlen. Toch blijft hiermee de vraag of de burgerschap stijlen iets zeggen over of bewoners wel of niet willen participeren. Het kan de gemeente Rotterdam misschien wel helpen in de keuze welke participatievorm kan worden ingezet bij de bewoners

Concluderend kan in de eerste plaats worden gezegd dat de Toolkit opgezet door de gemeente Rotterdam om bewonersparticipatie vorm te geven, nauwelijks wordt herkend in de resultaten van de interviews. Professionals geven namelijk aan dat de Toolkit niet wordt gebruikt of misschien wel onderdelen ervan maar dan wordt het niet herkend als de Toolkit. De meeste professionals schrijven het niet inzetten van de Toolkit toe aan dat het aspect situatie hier hoofdzakelijk richtinggevend voor is.

In de tweede plaats komt er uit de resultaten naar voren dat professionals enkele motieven hanteren bij bewonersparticipatie. Hierover kan met name worden gezegd dat de (machts)positie hierbij richtinggevend voor is. Als de resultaten nader worden bekeken kan worden gezegd dat professionals het meer betrekken van bewoners op uitvoeringsniveau, toeschrijven aan het hoofdmotief bewoners BCD en dan voornamelijk het motief deskundigheid en deels aan hun capaciteit, hiermee hanteren de professionals het motief verschillend. Het vormt namelijk volgens hun een pro voor professionals op uitvoeringsniveau en een contra motief vormt op gebiedsvisieniveau. De aspecten situationeel en ervaring zijn volgens hun richtinggevend hierbij. Uit de literatuurstudie van hoofdstuk twee komen ook twee niveaus naar voren. Deze zijn altijd gevolgtijdig en hiermee dus meer een procesmatig motief, wat te maken heeft met fasen. Zowel in dit hoofdstuk als in het vorige hoofdstuk zijn deze twee niveaus te herkennen en wordt het betrekken van bewoners binnen de niveaus toegeschreven aan het hoofdmotief bewoners BCD. Echter blijkt uit de resultaten van professionals dat het aspect positie professionals en hierbij het motief legitimiteit een hele belangrijke rol te spelen. Hiermee kan de toeschrijving van het hoofdmotief bewoners BCD minder sterk dan in hoofdstuk twee worden toegeschreven aan de twee niveaus. Er kan dus in twijfel worden genomen of het legitimiteitsmotief niet een meer doorslaggevende rol speelt dan het deskundigheidsmotief. In figuur 3.6 is een schematisch overzicht te zien van de reflectie van de uitkomsten van dit hoofdstuk. Waarbij dus sterk naar voren komt dat het legitimiteitsmotief door professionals wordt gebruikt op gebiedsvisieniveau en hierbij de positie het meest richtinggevend is. Het komt er hiermee ook op neer dat op momenten wanneer de bewoner veel invloed kan hebben (gebiedsvisie), professionals ze niet betrekken. Hiermee kan in twijfel worden genomen of de twee niveaus wel betrekking hebben op het proces(fasen) of juist meer betrekking hebben op macht.

Om hier een beter beeld te hebben van bovenstaande wordt er middels casusstudies gekeken hoe dit in de Rotterdamse praktijk gaat.

Figuur 3.7: Schematische overzicht van resultaten op de twee niveaus.

HOOFDSTUK 4

DE UITWERKING VAN BEWONERSPARTICIPATIE IN ROTTERDAM

*In hoofdstuk 3 is ingegaan op de motieven welke uit de praktijkgesprekken met professionals naar voren zijn gekomen. De beschrijving hiervan is geprobeerd te doen middels het perspectief professionals-bewoner. Voor deze voorverkenningsgesprekken zijn alleen professionals geïnterviewd, dit is dus meer gedaan vanuit het perspectief: professionals. Dit hoofdstuk moet antwoord geven op de laatste deelvraag: **Wat is de praktijk van bewonersparticipatie in Rotterdam en hoe wordt dat gewaardeerd door bewoners?** Om deze deelvraag te beantwoorden wordt gekeken hoe er in de praktijk invulling wordt gegeven aan bewonersparticipatie en hoe wordt dat gewaardeerd. In dit hoofdstuk wordt ook hetzelfde perspectief gebruikt, echter wordt er gekeken naar zowel de professionals als de bewoners. De praktijk wordt geanalyseerd middels een casestudie waarvoor eisen zijn opgesteld. De verkenning van de praktijk zal op twee niveaus plaatsvinden, namelijk gebiedsvisie en uitvoering. In de eerste plaats zullen de casestudies meer inzicht bieden in de betrokkenheid van bewoners en de motieven van professionals hiervoor. Deze motieven worden vervolgens met het raamwerk van hoofdstuk twee. In de tweede plaats zullen er ook gesprekken plaatsvinden met bewoners. Hiermee wordt inzicht geboden in de betrokkenheid van bewoners en hun waardering hierbij. Vervolgens wordt gekeken of de motieven van professionals en bewoners overeenkomen met elkaar. Het hoofdstuk zal eerst beginnen met een toelichting op de onderzoeks aanpak van de praktijkgesprekken. Vervolgens vindt er een beschrijving plaats met achtergrondinformatie van de casestudies. Dan worden de resultaten van de casestudies beschreven, geanalyseerd en vindt er in de conclusie een reflectie hierop plaats.*

4.1 ONDERZOEKSAANPAK CASESTUDIES

4.1.1 Selectie casestudies

Voor het praktijkonderzoek zal gebruik worden gemaakt van casestudies. Hiervoor moeten projecten worden geselecteerd. De voorverkenningfase die hieraan is voorafgegaan heeft een beeld geschetst van mogelijke projecten voor de casestudies. Op deze manier zijn mogelijke projectleiders en projecten naar voren gekomen, maar ook andere betrokken als de bewoners en bewonersvertegenwoordigers. Hiervoor hebben er gesprekken plaatsgevonden met de projectmanagers van de wijken om te kijken naar de mogelijkheden. Zo ontstaat er ook nog een beeld van de projecten. In deze gesprekken is kort gekeken naar welke projecten aan de in het onderzoek opgestelde criteria voor de casestudies voldoen en daarom relevant zijn voor het onderzoek. Vervolgens ontstaat er een overzicht van de aard van de projecten en kan worden gekeken hoe de aanpak is uitgevoerd. De methodiek welke is gebruik om de projecten te kunnen selecteren is eerder besproken in paragraaf 1.5.

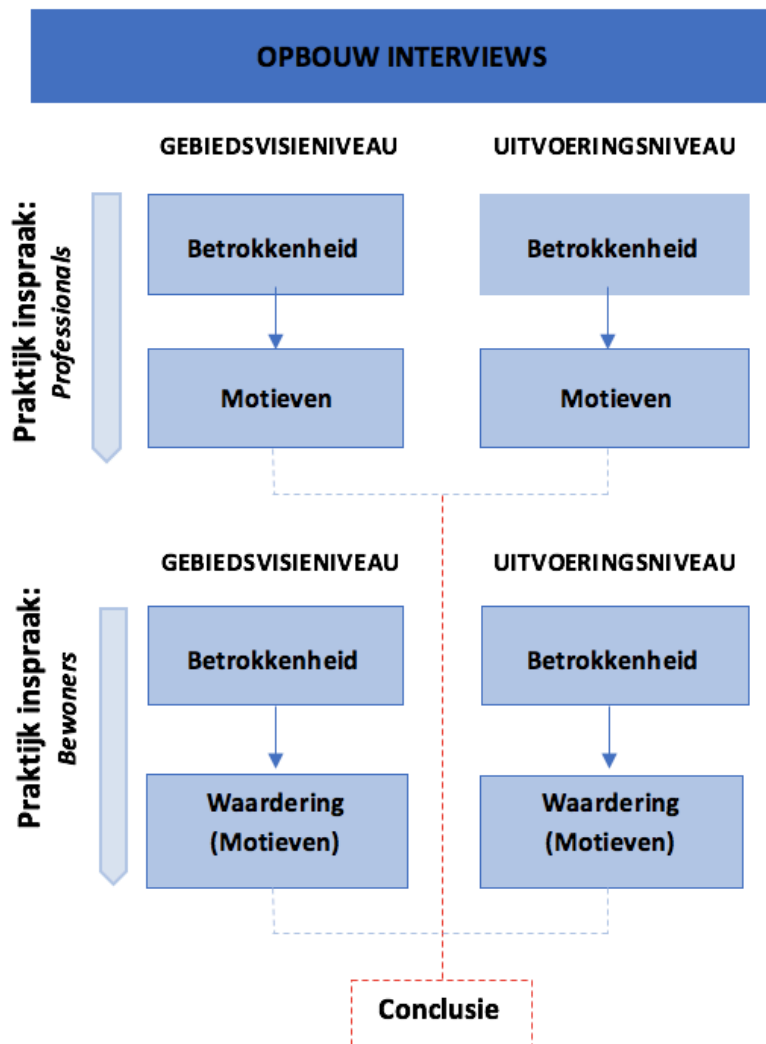
4.1.2 Selectiecriteria casestudies

De criteria voor de casestudies zijn in de eerste plaats voortgekomen uit paragraaf 1.1, de probleembeschrijving voor dit onderzoek. Hieruit kwam naar voren dat er een tegenstrijdigheid aanwezig is als het gaat om bewonersparticipatie bij de overheid en dit met de komst van de woonvisie in Rotterdam nog interessanter wordt. Deze woonvisie slaat natuurlijk op met name de wijken met sociale huurwoningen, lage inkomens en laagopgeleiden, dus vaak ook probleemwijken. Verder is uit de literatuurstudie alsook uit de voorverkenningsgesprekken gebleken dat er een verschil is wat betreft het moment van betrekken van bewoners door professionals. Hiermee wordt als moment onderscheid gemaakt naar twee niveaus, gebiedsvisie en uitvoering. Gegeven de bovenstaande informatie zijn de volgende criteria opgesteld voor de casestudies:

- Sociale huurwoningen alsook particulier bezit
- Sloop en nieuwbouwproject
- Project 1 dient zich af te spelen op gebiedsvisieniveau en project dient zich meer op uitvoeringsniveau af te spelen, dus meer een deelproject
- Een ontwikkeling van een fysiek project dient gaande te zijn gericht op de huidige bewoners.

4.1.3 Opbouw van de interviews

Hoofdzakelijk is het doel van hoofdstuk 4 de praktijk van bewonersparticipatie en de waardering daarvan door bewoners in beeld te brengen. Uit de literatuurstudie is voortgekomen dat er een verschil is in de betrokkenheid van bewoners op twee niveaus, gebiedsvisie en uitvoering. Op deze manier is in de eerste plaats het onderscheid gekomen van de twee casestudies. Voor de interviews van beide casestudies worden dezelfde onderwerpen ondervraagd zodat de resultaten optimaal kunnen worden vergeleken en worden verwerkt. De eerste fase van de interviews is de praktijk inspraak professionals. Hiervoor vinden er interviews plaats met projectleiders, wijkmanagers en andere betrokken professionals van beide niveaus. In de eerste plaats moeten deze interviews inzicht geven in de betrokkenheid van bewoners, het feitelijke proces. In de tweede plaats moeten deze interviews inzicht geven in de motieven die professionals hiervoor aanvoeren. Vervolgens vinden de twee fase interviews plaats in de praktijk inspraak bewoners van beide niveaus. Hierbij worden zij ondervraagd op betrokkenheid en hun waardering hiervan. De resultaten van beide niveaus worden vervolgens vergeleken op betrokkenheid en waardering. Dit gebeurt eerst voor de twee niveaus (vergelijking 1: blauwe gestippeld) en vervolgens worden de motieven van professionals en bewoners met elkaar vergeleken (vergelijking 2: rood gestippeld). In de figuur hieronder is een overzicht hiervan te zien.

Figuur 4.1: Overzicht opbouw interviews. (Bron: eigen illustratie)

4.2 PROCESOVERZICHT CASESTUDIES

In deze paragraaf zal een procesoverzicht worden beschreven. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de interviews met betrokken professionals en documenten beschreven door gemeente Rotterdam. Allereerst wordt een beeld geschetst van de Tarwewijk en de Mijntbuurt middels de geschiedenis en de ontwikkelingen gaandeweg. Hierbij worden de gebiedsvisie, de WAP en de uitvoeringsplannen beschreven. Deze beschrijving is grotendeels gebaseerd op gemeente Rotterdam (2016c; 2014b). Vervolgens vindt er een beschrijving plaats van de praktijk inspraak van professionals, waarbij ook inzicht wordt gegeven in betrokkenheid van bewoners en de motieven die de professionals hiervoor aanvoeren.

4.2.1 Gebiedsvisie: Tarwewijk

De Tarwewijk behoort tot een van de wijken van het gebied Charlois. Dit is een gebied met een oppervlakte van circa 1.200 hectare, gelegen op de linkerkant van Maasoever en is onderdeel van Rotterdam-Zuid. Het heeft veel potentie als een geliefde plek om te wonen, met name voor jonge gezinnen. De gemeente heeft daarom in samenwerking met woningcorporaties en Verenigingen van Eigenaren, veel energie gestoken in een goed woningaanbod. Echter blijft het gebied op de Sociale Index en de Veiligheidsindex wel achter bij het stedelijk gemiddelde, daarom worden andere partners zoals politie en onderwijsinstellingen ingezet voor een verbetering van het leefklimaat (gemeente Rotterdam, 2014b). Dit verschilt echter wel per wijk. In dit onderzoek wordt alleen gekeken naar de Tarwewijk, omdat dit het onderzoeksveld beslaat van de casestudies. Voor deze wijk is de Veiligheidsindex (2013) 4,4 uitgegeven, waarmee de wijk valt in de categorie onveilige wijk (gemeente Rotterdam, 2014b)

4.2.1.1 Ontwikkelingen en beleid

Tot eind jaren 70 van de vorige eeuw stond de Tarwewijk bekend als een nette middenstandsbuurt. Bewoners die zich het konden permitteren verlieten vervolgens de wijk en vaak ook de stad. De Tarwewijk raakte vervolgens in een negatieve spiraal door het uitblijven van grootschalige stadsvernieuwing. De lage huren trokken kansarme mensen aan, waarop vervolgens verpaupering, leegstand en veel (druggerelateerde) overlast kenmerkend werden voor de wijk (gemeente Rotterdam 2016c). Eind jaren '90 startte de toenmalige (deel)gemeente met de vernieuwing van de wijk. De Millinxbuurt werd hierbij als eerste vernieuwd en later volgden andere delen, zoals de Dordtselaan en de Bas Jungeriusstraat. Hierop volgend is veel geïnvesteerd in verbetering van de veiligheid en de leefbaarheid van de wijk. Op 27 november 2007 werd door de gemeenteraad van Rotterdam, de Stadsvisie Rotterdam 2030 vastgesteld. Deze hield een ontwikkelingsstrategie in voor de periode tot 2030 en heeft als missie te komen tot een sterke economie en een aantrekkelijke woonstad, op gebied van economie maar ook wonen. Binnen dit plangebied behoort 'Oud Zuid' en dus de Tarwewijk tot de wijken met een wankel evenwicht tot een aanzet tot gentrificatie en dreigend verval. Het beleid is er dan ook op gericht de bestaande woningvoorraad te verbeteren.

Gebiedsvisie

In 2008 is er een gebiedsvisie voor de Tarwewijk vastgesteld. Deze geeft een van de ambities voor de Tarwewijk voor 2020 en verbindt de bestaande plannen met elkaar. De visie bestaat uit twee delen: deel 1 gaat in op de problemen en analyse van de wijk en sluit af met een aantal ambities voor de periode tot 2020. Het tweede deel betreft een uitvoeringsprogramma, zodat de gewenste ambities ook worden bereikt (gemeente Rotterdam 2016c). In deze gebiedsvisie zijn er ook voor de Mijntbuurt enkele punten beschreven, omdat een grootschalige aanpak noodzakelijk is. In de eerste plaats moet de woningen en de buitenruimtes worden aangepakt. Ook moeten woningen worden vergroot door samenvoeging van woningen (gemeente Rotterdam 2016c). In zijn geheel kan worden gezegd dat deze gebiedsvisie zo is opgesteld dat mensen in de Tarwewijk een woon carrière moeten kunnen maken binnen de wijk (gemeente Rotterdam 2016c).

WAP

Naast de gebiedsvisie is er ook een gebiedsplan voor de Tarwewijk, tegenwoordig beter bekend als de wijkagenda. Deze bevat voor een periode van 4 jaar, de vijf hoofddoelen voor de wijk. Deze doelen vallen binnen vastgestelde financiële en beleidskaders van de raad en het college. Deze is opgesteld

door verschillende gemeentelijke clusters en leden van de gebiedscommissie. De 5 doelen van de wijkagenda worden vervolgens verder opgepakt en uitgewerkt in een WAP (wijk actieplan), welke jaarlijks wordt opgesteld. In het wijkactieplan voor de Tarwewijk staan 5 prioriteiten beschreven welke moeten worden aangepakt in de wijk.

Prioriteiten Tarwewijk	Beschrijving
Prioriteit 1	Aanpak overlast en verbeteren uitstraling Mijnsherenplein en Verschoorplein
Prioriteit 2	Positieve impuls Verschoorbuurt
Prioriteit 3	Reactiveren vrijwilligers/ wijkwinkel realiseren
Prioriteit 4	Speeltuin Polslanstraat en omgeving; minder hondenpoep, meer groen
Prioriteit 5	Leefbaarheid Mijnkintbuurt behouden/ illegale verhuur aanpakken

Tabel 4.1: Overzicht prioriteiten Tarwewijk uit de WAP

Een WAP is een wijk actieplan, welke elk jaar per wijk wordt gemaakt. Voor het gebied waarin de Tarwewijk zit wordt er volgend jaar weer een gebiedsvisie gemaakt en een WAP geeft hierin meer sturing. Geïnterviewde Raymond van Altena is wijkmanager van de Tarwewijk en tevens ook verantwoordelijk voor de WAP. Volgens hem wordt een WAP gebruikt bij de gebiedsvisie om te kijken of punten zijn aangepakt en wat er nog verder moet worden gedaan, *“Een gebiedsvisie is overkoepeld en daar valt een WAP onder”*. Bij een WAP wordt er echter meer gewerkt vanuit een gebiedsorganisatie.

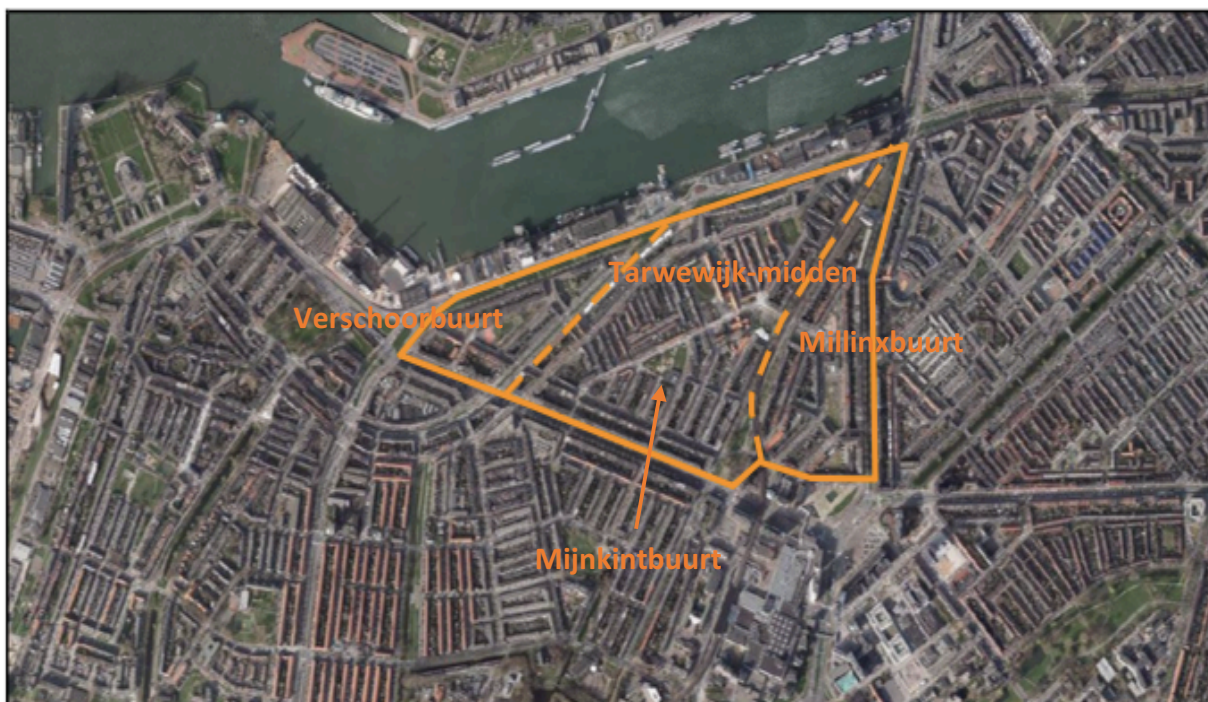
Volgens Gert Jan Nuts zijn de plannen voor de Mijnkintbuurt niet ontstaan vanuit de WAP. Bij het NPRZ zijn er handelingsperspectieven gemaakt en vandaar uit komen de projecten als in de Mijnkintbuurt. Wat een gebiedsorganisatie doet, dat staat een beetje los daarvan volgens hem. Zij hebben voor blokken 1, 2 en 3 een business case gemaakt. Hierbij is gerekend hoeveel het kost en gekeken hoe het haalbaar kan worden gemaakt. Hiervoor wordt gekeken naar de gemeentelijke subsidies en de korting op de verhuurderheffing, die de corporaties krijgen in dit soort gevallen. Dit idee vloeit volgens hem meer uit de gebiedsvisie, wat meer afstaat van de bewoners *“De stadsontwikkeling is meer van de grote lijnen, waar moeten we met de stad naartoe. En een gebiedsorganisatie is weer meer waar moeten we met het gebied naartoe. Die zijn weer dicht op de bewoners, waar moeten we naartoe met de bewoners. Dus ook meer bewonersparticipatie”*. Hiermee staat volgens hem een WAP staat dus heel dicht bij bewoners en wat zij doen staat daar soms veel ver vanaf, omdat zij concrete ingrepen doen vanuit die stad. *“Om het toekomstbestendig te maken. Laten wij ons niet veel gelegen van wat die individuele bewoner vindt”*.

NPRZ

Verder is er in 2011 speciaal voor Rotterdam-Zuid het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid (NPRZ) opgezet door de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties tezamen met de gemeente Rotterdam en andere partners (corporaties, kennis-/zorginstellingen en ondernemers). Zoals al eerder in hoofdstuk 3 besproken, staat hier de ambitie in beschreven hoe Rotterdam-Zuid er in 2030 moet uitzien. Voor de fysieke pijler houdt dit in dat de ambitie om de wijk meer divers te maken: qua woningaanbod, bevolkingssamenstelling, voorzieningen en inkomensniveau (gemeente Rotterdam, 2016c).

4.2.1.2 Ligging

In figuur 4.2 is een plattegrond te zien waarin de Tarwewijk oranje is omcirkeld en uiteenvalt in een aantal aparte buurten. Links van de stippellijn ligt de Verschoorbuurt in het westen, rechts van de stippellijn ligt de opgeknapte Millinxbuurt in het oosten. Tot slot Tarwewijk-midden tussen Katendrechtse Lagedijk, Brielselaan, Mijnsherenlaan en Pleinweg. Dit middengebied kan ook worden opgesplitst in de Mijnkintbuurt, de Tarwebuurt en de Gaesvlietbuurt (gemeente Rotterdam 2016c).

Figuur 4.2: Ligging van de Tarwewijk en haar deelgebieden (bron: gemeente Rotterdam, 2016c).

4.2.1.3 Woningtypes

Momenteel bestaat het woningaanbod in de Tarwewijk uit 5.800 woningen. Het totale woningaanbod in Tarwewijk is eenzijdig van samenstelling. Een overgrote deel is gestapelde woningbouw, veelal kleine appartementen in lange blokken van drie tot vier woonlagen hoog, zonder lift. Deze woningen zijn vooral te vinden aan de randen en in de Mijnkintbuurt (gemeente Rotterdam 2016c; 2014b). Verder zijn er ook duplex- en eengezinswoningen. In de Tarwewijk is een derde van de woningvoorraad corporatiebezit. Winkels zijn vooral te vinden aan de randen van de wijk: Dordtselaan, Pleinweg en Hellevoetstraat. Hierbij komt ook het winkelcentrum Zuidplein bij, welke zich op loopafstand bevindt (gemeente Rotterdam 2016c; 2014b). In figuur 4.3 is hier een impressie van te zien. In de wijk zijn er verder ook voorzieningen te vinden als: basisscholen, een gezondheidscentrum, kerken, een moskee en een speeltuin. Tussen de verschillende buurten liggen pleinen en kleine parken (gemeente Rotterdam 2016c; 2014b).

Figuur 4.3: Aanwezige bebouwing Tarwewijk (bron: eigen illustraties)

4.2.1.4 Bewoners

In Tarwewijk wonen ruim 12.000 mensen. Vergeleken met de andere stadswijken op Zuid is de bevolking er jong (34% t/m 23 jaar), er is een hoog aandeel niet-westerse allochtonen (19% t/m 14 jaar) in de wijk en de wijk is zeer kinderrijk. Van de inwoners heeft 15% geen startkwalificatie en één op de vier heeft moeite met de Nederlandse taal (Gemeente Rotterdam, 2014b). In de wijk kunnen twee typen bewoners worden onderscheiden, de bewoner kan namelijk eigenaar zijn en huurder. In de beschrijving van de resultaten van de interviews met de bewoners is het volgens geïnterviewde Hanke Haagsma belangrijk gebruik te maken van deze tweedeling, van eigenaar-bewoner en huurder-bewoner. *“Een eigenaar-bewoner heeft de woning gekocht, wat in de meeste gevallen behoorlijk duur was, omdat hij geen weet heeft van markt. Deze zitten bij een vereniging van eigenaren. Dan heb je hier een huurder-bewoner, die te veel betaalt voor huur, want die weten niet beter. Je hebt ook huurder die niet veel betaalt, maar het ligt ook weer welke typen verhuurder heb je en hoe gaat die om met de woning”*. Bij de huurder kan het ook zo zijn dat deze niet van Woonstad huurt, maar via een eigenaar in de wijk.

In de Tarwewijk is de Rotterdamwet, artikel 8 van de wet van toepassing. Deze is opgezet in bepaalde probleemwijken in Rotterdam als een tijdelijke en uitzonderlijke maatregel om de leefbaarheid in bepaalde buurten te verbeteren. Op deze manier worden niet-werkenden (geen inkomen uit werk, pensioen of studiefinanciering) geweerd uit bepaalde wijken (Hochstenbach et al., 2016). Volgens geïnterviewde Ben Heezen is deze wet vooral ingezet om de uitkeringstrekkers te weren uit de wijk, doordat de wijk anders helemaal inzakt. Wat ook veel voorkomt in de wijk zijn volgens Heezen, de dubbele huurcontracten. Dit zijn bijvoorbeeld mensen die niet meer in aanmerking komen voor een sociale huurwoning. Die gaan dan bij eigenaren goedkoper onder de grens huren. Volgens Heezen is dit vooral goed voor de eigenaren in de wijk want anders krijgen zij hun woningen niet verhuurd.

Volgens Hanke Haagsma zijn er drie soorten eigenaar-bewoners te onderscheiden. De bewoners die wit wonen, dan is alles prima op orde en woont bewoner in een goede woning, die goed is onderhouden voor een redelijke prijs. De bewoners die zwart wonen, dat zijn de huisjesmelkers die veel geld vragen voor een hele slechte woning. En dan zijn er volgens haar de bewoners die grijs wonen, dat is het segment ertussenin. In de wijk zitten er veel in dat tussensegment, wat volgens haar voor een deel komt doordat er veel verhuurders zijn die niet zo goed weten hoeveel het allemaal kost en het niet helemaal snappen. *“Die hebben bijvoorbeeld een paar woningen uit een erfenis of denken ik kan goedkoop wat woningen verhuren en er geld mee verdienen. Die hebben er ook geen verstand van en denken aan het onderhoud van de woningen. Die verhogen ieder jaar bijvoorbeeld ook de huur”*. Tot slot zijn er ook bewoners in de wijk die niet staan ingeschreven in de wijk, maar er wel wonen. Men komt dus nog veel fraude tegen in de wijk wat betreft de woningen (interview Ben Heezen & Hanke Haagsma, 2017).

4.2.2 Uitvoeringsplan: Mijnkintbuurt

4.2.2.1 Ontwikkelingen en beleid

Zoals eerder besproken heeft de Tarwewijk een zwak imago, dit wordt onder andere bepaald door de Mijnkintbuurt. De woningvoorraad bestaat hier namelijk voor het grootste gedeelte uit kleine, verouderde en gestapelde woningen. In figuur 4.4 zijn hier foto's van te zien. Ook de concentratie van de type woningen en haar bewoners brengt sociale problemen met zich mee. Verder kent de buurt ook een hoge omloopsnelheid, waardoor de sociale binding met de wijk ontbreekt. In de gebiedsvisie met betrekking tot de Mijnkintbuurt is gesteld dat het een gebied betreft waar een grootschalige aanpak noodzakelijk is. Deze aanpak is gericht op het verbeteren van woningen en de buitenruimte. Volgens het NPRZ is een van de oplossingen hiervoor het creëren van aantrekkelijke woonmilieus. Op deze manier blijven de mensen die het sociaal en economisch beter krijgen en nu vaak vertrekken juist meer in de wijk. Volgens het NPRZ kan dit worden gerealiseerd door meer diversiteit aan woningtypen aan te brengen in combinatie met een aantrekkelijke woonomgeving

Figuur 4.4: Aanwezige kleine, verouderde en gestapelde woningen Mijnkintbuurt (bron: eigen illustratie) en blokkenindeling Mijnkintbuurt (bron: gemeente Rotterdam, 2016c).

Hiertoe is vervolgens een ontwikkelvisie opgesteld voor de Mijnkintbuurt. In figuur 4.4 is de blokkenindeling te zien van de buurt. Blokken 1 en 2 dienen volgens de ontwikkelvisie geherstructureerd te worden naar grondgebonden woonmilieus, met op termijn ook de blokken herontwikkeling van de blokken 3 t/m 5. Voor de blokken 0 en 6 t/m 8 geldt een gecombineerde aanpak van beheer en stimulering van samenvoegen van de woningen.

De herontwikkeling van de buurt wordt gefaseerd uitgevoerd. In de eerste fase vindt de sloop-nieuwbouw plaats van blok 1 en 2. Hierbij worden 170 portiekwoningen gesloopt en komen hiervoor 80 aaneengesloten grondgebonden woningen voor terug. Ook is de gemeente op 14 februari 2017 is gestart met de aankoop van de woningen die in particulier bezit zijn. Volgens projectleider van de wijk, Gert Jan Nuts, is de doelstelling de nieuwe woningen in 2022 op te leveren.

4.2.2.2 Ligging

In figuur 4.5 is de ligging te zien van de Mijnkintbuurt. De buurt ligt in het middengebied van de Tarwewijk. Het gebied omvat globaal het gebied tussen Pleinweg, Mijnsherenlaan en Blankenburgstraat. In het midden van de buurt ligt langs de Blankenburgstraat een groen buurtplein met speeltuin. Ten noorden van de buurt bevindt zich een schoolgebouw, enkele gemeenschapsgebouwen en een gezondheidscentrum. Verder vormt de bebouwing langs de Pleinweg en Mijnsherenlaan de grens met de doorgaande verkeersstromen van auto en metro (gemeente Rotterdam, 2016c).

Figuur 4.5: Ligging van de Mijnkintbuurt (bron: gemeente Rotterdam, 2016c).

4.2.2.3 Woningtypen

Ook in de Mijnkintbuurt bestaat de woningvoorraad uit kleine gestapelde woningen. Slechts een deel hiervan is duurzaam gerenoveerd. De huidige bebouwing bestaat uit drie bouwlagen tellende complexen gebouwd in 1940. De woningen hebben een oppervlakte van circa 38 tot z'n 50 m². Verder bevindt zich aan de zijde van de Bas Jungeriusstraat op de koppen van de wooncomplexen nog een éénlaags gebouw, waarin horeca of detailhandel is gevestigd (gemeente Rotterdam, 2016c).

4.2.3 Praktijk inspraak (professionals)

In de paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 zijn beide cases beschreven. Hiervoor is hoofdzakelijk gebruik gemaakt van documenten, zoals beleidsplannen gebiedsplannen en het bestemmingsplan. In deze paragraaf vindt de praktijk-inspraak beschrijving plaats vanuit het perspectief van de professionals. Hierbij wordt beschreven wat de betrokkenheid is geweest van bewoners en de motieven van de professionals hierbij. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van interviews met betrokken professionals van de gemeente Rotterdam, bij de Tarwewijk (Mijnkintbuurt). In tabel 4.2 is een overzicht te zien van de professionals met hun functie. Alle vier de interviews hebben minstens een uur geduurd. Hierbij zijn de professionals, zoals in figuur 4.1 te zien is, ondervraagd op twee hoofdonderwerpen. Ten eerste is gevraagd naar de betrokkenheid van de bewoners bij de gebiedsvisie alsook bij andere (uitvoerings)plannen. Vervolgens is gevraagd naar hun motieven voor het wel of niet betrekken van bewoners en hoe zij dat hebben gedaan. In de bijlage is een overzicht te zien van de opbouw van deze interviews.

Middels de voorverkenningsgesprekken zijn deze professionals naar voren gekomen. Het eerste interview in deze fase heeft plaatsgevonden met Hanke Haagsma, manager woon en bouwtoezicht. Zij heeft hiermee een overkoepeld beeld van de plannen en betrokkenen voor de Tarwewijk en

Mijnkintbuurt. Raymond van Altena is wijkmanager van de gehele Tarwewijk en tevens ook verantwoordelijk voor de WAP, met hem hebben twee gesprekken plaatsgevonden. Het eerste gesprek was een verkennend gesprek en het tweede gesprek ging specifiek over de WAP. Gert Jan Nuts is projectleider van de Mijnkintbuurt en is verantwoordelijk voor de uitvoering van het project Mijnkintbuurt 1 en 2. Tot slot Ben Heezen, Inspecteur bouw en toezicht voor de Tarwewijk. Ook hij is betrokken geweest bij de totstandkoming van de WAP en houdt verder nauwe contacten met bewoners.

Instantie	Naam	Functie	Datum
Gemeente Rotterdam	Hanke Haagsma	Manger woon en bouwtoezicht	29-09-2017
Gemeente Rotterdam	Raymond van Altena	Wijkmanager Tarwewijk	10-07-2017 16-11-2017
Gemeente Rotterdam	Gert Jan Nuts	Projectleider Mijnkinbuurt	10-07-2017
Gemeente Rotterdam	Ben Heezen	Inspecteur bouw en toezicht Tarwewijk	14-11-2017

Tabel 4.2: Overzicht van geïnterviewde professionals voor de casestudies

4.2.3.1 Gebiedsvisie: Tarwewijk

Betrokkenheid

Uit de interviews met de projectleider van de Mijnkintbuurt, Gert Jan Nuts, wijkmanager van de Tarwewijk, Raymond van Altena en inspecteur woon- en bouwtoezicht van de Tarwewijk Ben Heezen is naar voren gekomen dat bewoners de afgelopen jaren niet zijn betrokken bij de totstandkoming van de gebiedsvisie alsook voor de concrete plannen in de Tarwewijk. Met name de gemeentelijke clusters zijn betrokken geweest en ook de politie heeft erbij gezeten.

Volgens geïnterviewde Ben Heezen, zijn bewoners wel indirect betrokken, doordat professionals als hij wel in de wijken lopen en spreken met bewoners, waardoor ze wel een beeld hebben van hoe en wat er in de wijk speelt. Verder zijn er volgens hem ook gebiedscommissies betrokken, welke gekozen zijn door bewoners. Gebiedscommissies hebben korte lijntjes met de gemeente en de bewoners. *“Die lopen dagelijks door de wijk en die horen van alles en moeten dat weer met de gemeente bespreken”*. Volgens hem is er al een vorm van participatie middels de gebiedscommissies, *“alleen is het op een breed niveau wat ze ook kleinschalig willen hebben in de wijken. Wel moet je hier de ruimte voor hebben”*. Verder is er volgens geïnterviewde, Ben Heezen momenteel ook betrokkenheid van bewoners. Dit zijn ongeveer 15 mensen van Burgerblauw. Hier zitten bewoners bij en mensen van de handhaving. Deze lopen elke vrijdag door de wijk en melden als er dingen niet kloppen in de wijk. Wel geeft hij aan dat deze er meer zijn voor de veiligheid van de wijk en bewoners niet direct aanspreken. Verder lopen er volgens Heezen ook jongeren Burgerblauw in de wijk. Dit zijn jongeren van Bulgaarse afkomst. Deze jongeren zijn ingezet omdat ze meer op het niveau zitten van de bewoners in de wijk en op deze manier bewoners sneller dingen aannemen. Hijzelf loopt ook wekelijks door de wijk en probeert korte lijntjes te houden met bewoners. Dit is volgens hem ook goed, omdat op deze manier de overheid zicht ook laat zien.

Motieven voor de betrokkenheid

Voor het niet betrekken van de bewoners hebben de professionals motieven. Enkele van deze motieven zijn al reeds beschreven in de voorgaande twee hoofdstukken, echter kunnen deze nu worden aangevuld. In onderstaande stukje tekst wordt ingegaan op deze motieven. Ze worden besproken middels de hoofdmotieven van de voorgaande twee hoofdstukken.

Legitimiteit

(Wetgeving) De plannen voor de Tarwewijk, en specifiek voor de Mijnkintbuurt, zijn vooral aangestuurd vanuit het NPRZ. De gemeente heeft hierin vanuit stadsontwikkeling (bouw- en woningtoezicht) samen met Woonstad plannen gemaakt voor de stad. Hierbij is er gekeken naar de slechte plekken in Rotterdam, waaruit de eerder besproken focuswijken benoemd zijn. Volgens Gert Jan Nuts gebeuren er in de Tarwewijk veel vreemde dingen, vandaar dat er weleens invallen worden

gedaan in de woningen. In de jaren tachtig is er volgens hem veel gedaan in het noorden van de Tarwewijk, veel gesloopt en gerenoveerd. *“Millinxbuurt, was het putje van Rotterdam en nu helemaal aangepakt en de Mijnkintbuurt is hierbij achtergebleven”*. De Tarwewijk behoorde ook tot een van de focuswijken van Rotterdam, waarbij volgens hem de Mijnkintbuurt wordt gezien als de ‘rotte appel’. De plannen die zijn gemaakt bevatten een andere doelgroep en hiermee ook andere woningtypen. Er komen woningen voor mensen met een groot gezin, grondgebonden woningen zodat gezinnen ook blijven. Dit valt ook samen met het hele verhaal van het NPRZ, namelijk het aantrekken van een andere doelgroep wat hun fysieke kant is. Dit verhaal kan verder ook worden herkend in de woonvisie, waarbij goedkope (sociale huur) woningen worden gesloopt zodat er duurere woningen komen voor een ander type mens. Zodat ook mensen met een middel inkomen in de stad blijven. Volgens Gert Jan Nuts liepen de plannen voor de Tarwewijk al eerder dan de woonvisie, maar zijn ze nu alleen maar sterker geworden. Middels deze plannen is de ruimte voor een professional om nog de inbreng van bewoners mee te nemen heel beperkt is. Dit heeft te maken met dat veel al is bepaald en concrete plannen moeten worden uitgevoerd. Voor de Tarwewijk is er vanuit het NPRZ en bijvoorbeeld de woonvisie 2015 al in grote lijnen bepaald wat er met de wijk gebeurt. Volgens Ben Heezen is het ook dan belangrijk de plannen naar buiten toe uit te dragen. *“Wees eerlijk en zeg wij willen de kwaliteiten van de woningen verbeteren en mogelijk worden er hiervoor woningen gesloopt. Netjes zeggen welke blokken je gaat slopen en zeggen je wilt gezinnen in de wijk vasthouden. Dus mogelijk worden woningen samengevoegd”*. Dat gebeurt volgens hem nu helemaal niet waardoor er veel weerstand komt wanneer het in een keer komt. Volgens hem zijn de bewoners moe van alle plannen die er komen voor de wijk, maar hebben zij ook niet meer zoveel vertrouwen in de gemeente en voelen zij zich niet gehoord.

Volgens Hanke Haagsma is het belangrijk te benoemen dat dit geen ‘normaal’ project is. Er worden volgens haar vanuit de gemeente veel participatietrajecten gedaan als het gaat om inrichting van de buitenruimtes-gebieden-pleintjes. *“Je kijkt dan wat willen ze heel graag en hoe kan je dan het best inrichten. Corporaties doen het heel veel met huurders als zij een complex willen, ze doen het dan samen om te kijken hoe kunnen we hier samen een aanpak op verzinnen. En ze willen zich zoveel mogelijk toespitsen op wat willen die mensen zelf en het is natuurlijk heel slim, want het moet opgeknapt worden en je wilt zoveel mogelijk mensen meekrijgen. Dat zijn 1 op 1 relaties, de normale wijze dus”*. Volgens haar is er bij een project als in de Mijnkintbuurt een samenspel van allerlei partijen die er elk op een andere manier een rol in hebben. Het NPRZ heeft voor de wijk al vrij concreet uitgeschreven wat er moet komen. Ook Gert Jan Nuts haakt hierop aan; volgens hem moet men participatie haalbaar maken, om meer te kunnen van wat de bewoners willen. Dat kan volgens hem meer bij het inrichten van pleinen. Zo hebben zij voor elk plan die gemaakt is voor de buitenruimte inspraak georganiseerd. *“Wat je meestal ziet is dat de ruimte die je hebt in het bestaande heel beperkt is, denk hierbij aan bijvoorbeeld de Rotterdamse stijl bomen”*. Het is volgens hem allemaal heel beperkt mogelijk maar toch wil men iedereen informeren. *“Je moet alleen goed onderscheid maken in wat je aan het doen bent. Ben je mensen aan het laten zien wat je doet of zijn er ook mogelijkheden waar je wat met ze kunt doen. Je hebt gewoon verschillende gradaties van participatie die je kunt aanbieden”*. Participatie is hiermee volgens hem heel er afhankelijk van wat men te doen heeft.

Volgens Ben Heezen is het ook dan belangrijk de plannen naar buiten toe uit te dragen. *“Wees eerlijk en zeg wij willen de kwaliteiten van de woningen verbeteren en mogelijk worden er hiervoor woningen gesloopt. Netjes zeggen welke blokken je gaat slopen en zeggen je wilt gezinnen in de wijk vasthouden. Dus mogelijk worden woningen samengevoegd”*. Dat gebeurt volgens hem nu helemaal niet waardoor er veel weerstand komt wanneer het in een keer komt. Volgens hem zijn de bewoners moe van alle plannen die er komen voor de wijk, maar hebben zij ook niet meer zoveel vertrouwen in de gemeente en voelen zij zich niet gehoord. Verder moet men volgens hem participatie per situatie bekijken. *“Wat in de ene wijk werkt, wil niet per se in de andere wijk werken, men moet hiermee blijven experimenteren”*. Het komt volgens hem dus nog veel voor dat men aftast wat men moet doen. Raymond voegt hieraan toe dat het ook vaak aftasten is wat de bewoners willen doen. Het is hiermee voor professionals vaak intuïtief keuzes maken.

(Representativiteit) Volgens Raymond van Altena is de Tarwewijk een heel ander gebied. *“Er zitten veel jongeren, maar als ik zie wat er gebeurt door jongeren, dus wat ze zelf oppakken, is het somber, bijna schandalig. Dat ze vanuit hunzelf iets voor de wijk doen. En wie het wel doen, die blanke oude grijze kerels die de wijk helemaal niet representeren”*. Men moet volgens hem echt wat van participatie willen maken, hij ziet het daarom als een uitdaging om hier de komende tijd verandering in te brengen middels de WAP. *“Daar heb ik dus de WAP voor, daar schrijf ik dingen in zodat andere dat lezen en gaan doen”*. Volgens Hanke Haagsma speelt het probleem van representativiteit al veel langer. *“Grijze mannen, bewonersorganisaties waren in het verleden niet heel erg representatief voor de wijk. Het waren vooral de bewoners die gepensioneerd waren, die zaten dan gezellig bij zo’n avond”*. Volgens haar is hiermee participatie lastig in deze wijk omdat 80% van de actieve bewoners de wijk niet weerspiegeld. Dit ziet men volgens haar ook terug bij de huurdersverenigingen van corporaties. *“Die zijn nu zo groot geworden en daar is nu ook de uitdaging hoe krijg je een goede representatieve groep bij elkaar”*. Men moet volgens haar gewoon heel goed kijken wie nou echt de sleutelfiguren zijn. *“Dit zijn niet de personen die het hardst praten”*.

Bewoners BCD

(Behoefte) Volgens Wijkmanager Raymond van Altena moet het betrekken van bewoners inderdaad situationeel worden bekeken. *“Kijk, op het moment dat je nauwelijks eten en drinken hebt, dan ga je niet praten over een boom die in wijk zit, en of hij groen moet zijn of links rechts moet staan. Je hebt een aantal primaire basisbehoeftes, en voor veel van die doelgroepen zijn die anders dan wat wij verstaan onder participatie”*. Men moet volgens hem heel goed aftasten op welk niveau men de bewoners wil betrekken, *“Bewoners willen best wat doen voor hun wijk. Dat is vaak eenmalig of twee drie keer. En dan niet elke dag en steeds vergaderen”*. Een ander argument waarom participatie situationeel moet worden bekeken, heeft volgens Heezen te maken met de grote doorstroming van bewoners in de wijk. Ook Hanke Haagsma, Gert Jan Nuts en Raymond van Altena gaan hiermee. Met name in de Mijnkintbuurt speelt dit nog meer, daarom wordt later in de paragraaf hier verder op ingegaan.

Proces

(Aanpak & geld) Volgens Raymond van Altena is het lastig om bewoners serieus te nemen, omdat het niet altijd mogelijk is bewoners gelijk te geven en ondanks dat men ze tegemoetkomt in bepaalde dingen heeft men toch niet het vertrouwen van alle bewoners. Dit heeft volgens hem ook te maken met de politiek, welke een onbetrouwbare partner is. *“Bewoners trekken hiermee de politiek als democratische systeem. En dan kom jij weer als ambtenaar bij die bewoners, die denken dan ja dag komen ze weer. Negatieve dingen blijven haken bij bewoners en niet de positieve dingen. Dit is ook een deel van het speelveld waarin je opereert”*. Volgens Van Altena merkt men ook dat het systeem hier nog niet klaar voor is en ook niet op is ingericht. *“En als er dan geld vrijkomt voor kunst en cultuur dan willen de grote jongens uit Rotterdam-noord iets in Rotterdam-zuid doen”*.

Volgens geïnterviewde Ben Heezen moet men inderdaad de ruimte hebben voor participatie met bewoners. *“Je kunt wel met die bewoner aan tafel gaan zitten maar je moet kijken wat er mogelijk is. Ze kunnen heel veel willen maar je moet er ook de financiële middelen voor hebben en die zijn er 9 van de 10 niet”*. Men moet volgens hem van tevoren al weten of er een potje met geld beschikbaar is.

4.2.3.2 Wap: Tarwewijk

Betrokkenheid

Uit het gesprek met wijkmanager Raymond van Altena, die verantwoordelijk is voor de WAP van de Tarwewijk, is vrij snel duidelijk geworden dat bewoners het afgelopen jaar niet betrokken zijn geweest bij de totstandkoming van de WAP van 2017. Dit, terwijl Gert Jan Nuts eerder aangaf dat de WAP dicht bij bewoners staat. De reden hiervoor was volgens Van Altena de snelheid waarmee de WAP er moest zijn. Toch zijn bewoners volgens hem wel indirect betrokken bij de WAP, middels bijvoorbeeld de wijkbewoners waaruit informatie wordt verkregen. Voor 2017 ging het ook snel met de WAP, want de wethouder wilde per direct een WAP hebben waardoor het heel snel ging. Volgend jaar heeft de gemeente echter wel de intentie bewoners meer te betrekken bij de WAP. *“Voor 2017 ging het ook snel met de WAP, want de wethouder zei dat hij snel een WAP hebben wilde hebben, dus het ging het allemaal heel snel”*. Volgens Gert Jan Nuts zijn de plannen voor de Mijnkintbuurt niet ontstaan vanuit

de WAP. Bij het NPRZ zijn er handelingsperspectieven gemaakt en vandaar uit komen de projecten als in de Mijnkintbuurt. Wat een gebiedsorganisatie doet, dat staat een beetje los daarvan volgens hem. Zij hebben voor blokken 1, 2 en 3 een business case gemaakt. Hierbij is gerekend hoeveel het kost en gekeken hoe het haalbaar kan worden gemaakt. Hiervoor wordt gekeken naar de gemeentelijke subsidies en de subsidie op der verhuurderskorting, die de corporaties krijgen in dit soort gevallen. Dit idee vloeit volgens hem meer uit de gebiedsvisie, van bovenaf. *“De stadsontwikkeling is meer van de grote lijnen, waar moeten we met de stad naartoe. En een gebiedsorganisatie is weer meer waar moeten we met het gebied naartoe. Die zijn weer meer van onderaf, waar moeten we naartoe met de bewoners. Dus ook meer bewonersparticipatie”*. Hiermee staat volgens hem een WAP dus heel dicht bij bewoners en wat zij doen staat daar soms veel verder vanaf, omdat zij concrete ingrepen doen vanuit die stad. *“Om het toekomstbestendig te maken. Laten wij ons niet veel gelegen van wat die individuele bewoner vindt”*.

Totstandkoming

Het eerste idee voor een WAP was vorig jaar en is dit jaar voor het eerst ingevoerd. Het is tot stand gekomen door verschillende clusters binnen de gemeente Rotterdam, eigenlijk meer vertegenwoordigers van de clusters. De rol van wijkmanager Raymon van Altena hierin is dat wat ambtenaren bedenken en de wijk (bewoners en ondernemers) wilt, meer te stroomlijnen en in een WAP op te nemen. Volgens hem zijn er nog een aantal dingen abstract in de WAP en welke hij dit jaar dan ook meer probeert te verfijnen voor het komend jaar. *“Er is wel ruimte om eigen invulling te geven, maar niet veel. Wij hebben ervoor gekozen om dat wat in 2017 abstract was te verfijnen en dat wat niet gehaald is, door te schuiven naar 2018. Dus in die zin is het redelijk bepaald in grote lijnen. Ook is er besloten om dit voor alle delen van Rotterdam te doen, dit is ook in het kader van wijkgestuurd werken”*. Volgens hem waren er nog een aantal clusters binnen de gemeente die heel stedelijk dachten en die nu allemaal op wijkniveau moeten meedenken.

Toekomst

In een WAP wordt volgens geïnterviewde Raymond van Altena veel getriggerd op de negatieve aspecten. *“Ik vind juist dat je moet reageren op positieve energie, dus de goede dingen. Dat is veel leuker voor ons allemaal”*. Volgens hem is het juist goed te praten over dingen die goed gaan, daarom gaat hij een positieve wending geven aan de WAP van 2018. De WAP is volgens hem nu meer een ‘technisch dingetje’ om te zorgen dat alles klaar is. Verder wil hij voor de WAP 2018 ook meer bewoners betrekken, niet heel actieve, maar wel meer doen met de input van bewoners. Over deze betrokkenheid wordt verder op ingegaan in de volgende deelparagraaf.

4.2.3.3 Mijnkintbuurt

Betrokkenheid

Momenteel zijn vooral de plannen voor de blokken 1 & 2 van de Mijnkintbuurt heel concreet. Hierbij zijn bewoners niet betrokken.

Motieven voor de betrokkenheid

De eerdergenoemde motieven van professionals voor het niet of minder betrekken van bewoners zijn in de eerste plaats van toepassing op de Tarwewijk in zijn geheel, maar ook op de Mijnkintbuurt, omdat deze buurt onderdeel is van de hele wijk. Hieruit kwam vooral naar voren dat participatie situationeel moest worden bekeken voor een wijk als de Tarwewijk.

Bewoners BCD

(Behoefte) In februari 2017 is de gemeente begonnen met het aankopen van de appartementen in de Mijnkintbuurt, direct nadat hier een akkoord voor is gegeven. De bewoners zijn ook op dat moment op de hoogte gesteld van de plannen voor de wijk. Dit was echter volgens de geïnterviewde professionals (Karine Fraai, Gert Jan Nuts en Hanke Haagsma, 2017) voor een aantal bewoners al duidelijk voordat de plannen definitief naar buiten zijn gebracht. De woningen verkeren namelijk in zeer slechte staat. Volgens Hanke Haagsma zijn bewoners veelal ook blij omdat huurders een uitverhuisvergoeding krijgen en worden geholpen met een nieuwe woning en eigenaren eindelijk een koper hebben. Verder is er ook een hele grote doorstroming in de wijken, waardoor er volgens geïnterviewde Gert Jan nauwelijks sprake is van sociale cohesie of binding met de wijk.

Naast de plannen voor de blokken 1 & 2 in de Mijnkinbuurt, lopen er op dit moment ook onderhandelingen tussen gemeente Rotterdam en Woonstad over blok 3. Voor dit blok wordt volgens projectleider Gert Jan Nuts hetzelfde voorgesteld. *“Dat zijn nog stroperige onderhandelingen, want we hebben afgesproken dat de gemeente de woningen aankoopt en ze leeg doorverkoopt aan Woonstad. Die sloopt en gaat opnieuw bouwen. Wij willen natuurlijk dat Woonstad ook een rol speelt in het herhuisvesten van die bewoners. Zij hebben namelijk een voorraad sociale huurwoningen en wij hebben ze niet”*. Volgens hem zijn er ook bewoners die zichzelf redden en zelf een woning zoeken en soms helemaal niet afhankelijk zijn van een sociale huurwoning omdat ze meer te besteden hebben. Deze bewoners pakken de verhuisvergoeding en zijn snel weg. Echter zijn er volgens Gert Jan Nuts ook een deel kwetsbare huurders tussen die extra hulp nodig hebben, waarvan de gemeente vindt dat Woonstad hen moet helpen. *“Woonstad zit nu in de houding, over de eerste twee blokken zijn al afspraken gemaakt, dus die regeling geldt niet voor deze. Wij zeggen we hebben een afspraak voor kwetsbare huurders en dit zijn kwetsbare huurders. Daar hebben we nu nog wat hoogoplopende discussies over”*. Hierbij is er echter een duidelijk motief vooral van toepassing op de Mijnkintbuurt, namelijk de snelle doorstroming in de buurt. Dat is volgens Ben Heezen ook het probleem waarom participatie moeilijk verloopt in met name de Mijnkintbuurt. *“De bewoners voelen geen binding met de wijk of buurt”*. De ervaring bij de gemeente Rotterdam is volgens Hanke Haagsma dat de doorstroom zo snel is, omdat mensen er maar heel kort wonen. *“Ze verhuizen vaak omdat de kwaliteit heel slecht is, voor deze groep maakt het ook niet uit waar ze terecht komen”*.

Netwerk

Volgens Gert Jan Nuts is er totaal geen sociale samenhang in de wijk. Er zijn volgens hem ook mensen die woningen hebben en ook echt wonen in de Tarwewijk, maar dat zijn volgens hem mensen die pensioenvoorzieningen hebben en dus echt wat te besteden hebben. Die zijn dan ook echt geworteld in de wijk, alleen wonen ze volgens Nuts niet in de twee blokken die worden gesloopt.

Proces

(Geld) Volgens Hanke Haagsma is het een erg duur project voor de gemeente Rotterdam. De bewoners worden namelijk heel erg geholpen en krijgen volgens haar een hele goede prijs. *“De marktprijs, maar die klopt eigenlijk niet, want als je kijkt naar de intrinsieke waarde van het gebouw dan moet hij allang afgeschreven zijn”*. De gemeente Rotterdam speelt hier een rol in en heeft samen met de woningcorporatie een samenwerkingsovereenkomst. Zij gaan er namelijk tijdelijk beheren totdat de woningen gesloopt worden. Woonstad heeft zelf ook woningen in bezit waarbij ze de bewoners urgentie kunnen verlenen. Afhankelijk van het inkomen en de huurprijs die bewoners kunnen betalen, moeten ze zelf op zoek gaan naar een andere woning, gezien de bewoners niet terug kunnen keren (interview Haagsma, 2017).

(Aanpak) De communicatie naar bewoners toe hierover is volgens Gert Jan Nuts altijd heel duidelijk geweest. *“Wij hebben in de Mijnkintbuurt van het begin heel duidelijk gecommuniceerd toen het besluit was genomen en daar valt niet aan te torren. Daar is geen discussie over mogelijk behalve een zienswijze op het bestemmingsplan. Dit zijn je rechten als bewoner, het kan niet zo zijn dat je huisbaas zegt ik ga aan de gemeente verkopen en ik gooi je de deur uit, dus je hebt rechten”*. Volgens hem werkt de goede communicatie naar bewoners positief omdat zij heel weinig gedoe hebben gehad. De communicatie heeft eerst plaatsgevonden middels brieven, hierbij zijn de bewoners op de hoogte gebracht van de plannen. Deze brieven met informatie over de plannen zijn alleen verstuurd naar de bewoners van de blokken die worden gesloopt (interview Nuts, 2017). Uit het interview met Ben Heezen is echter wel naar voren gekomen dat er een verschil is geweest in de benadering van de huurders en van de eigenaren (particulieren). De huurders hebben een brief gehad thuis met informatie, vervolgens zijn er nog contactpersonen langs de deuren geweest. Ook was er een informatiepunt waar de bewoners terecht konden voor de Woonpas en verder worden begeleid. De huurders hebben hierbij ook recht op de verhuisvergoeding (interview Heezen, 2017).

(Geld & aanpak) De eigenaar-bewoners zijn persoonlijk benaderd door projectleider, Gert Jan Nuts, middels een telefoontje of een huisbezoek. De gemeente Rotterdam heeft een extern bureau ingeschakeld om de woningen te laten taxeren. Vervolgens is er met de eigenaar-bewoners gesproken en een bod gedaan van rond de €60.000 vanuit de gemeente. Hierbij is ook afgesproken dat de

woningen leeg moeten zijn en dus ook zonder huurder. Na de aankoop van de woningen gaan ze door naar Woonstad (Interview Heezen, 2017). De aankoop van de woningen gaat volgens Ben Heezen en Gert Jan Nuts alleen niet snel genoeg. Dit komt volgens Ben Heezen doordat de bewoners weten dat de gemeente ze weg willen hebben en dus meer vragen voor hun woningen. Volgens Gert Jan Nuts is het voor de gemeente een ongunstige tijd en voor de particulieren gunstig. *“De woningprijzen gaan naar boven. Als je nu een jaar wacht gaat de prijs van €60.000 naar €70.000 en ondertussen vang je nog steeds je huur. Het is een slechte tijd voor de gemeente, we hadden het beter twee drie jaar geleden kunnen doen”*.

4.2.4 Analyseresultaten professionals

Gebiedsvisie

Bewoners zijn niet betrokken bij de totstandkoming van de gebiedsvisie, ook bij de WAP blijken ze toch niet betrokken te zijn. Ze zijn wel indirect betrokken, doordat professionals in de wijken lopen en spreken met bewoners en op die manier een beeld hebben van de wijk. Professionals hebben verschillende motieven voor het niet betrekken van bewoners. Met name de drie hoofdmotieven, legitimiteit, bewoners BCD, en proces worden gebruikt door de professionals. In de eerste plaats is gaat het om het hoofdmotief legitimiteit, welke veel gebruikt wordt door professionals. Volgens hen is er beperkt ruimte om de inbreng van bewoners mee te nemen. Er zijn volgens hun vanuit het NPRZ en de Woonvisie 2015 al hele concrete plannen voor de Tarwewijk, die moeten worden uitgevoerd. Ondanks deze concrete plannen, hebben professionals hier een verschillende interpretatie bij. Dit heeft veelal te maken met hun positie, van waaruit ze bijvoorbeeld bewoners moeten benaderen. Zo geven enkele professionals aan dat je nog altijd kunt kijken waar de ruimte zit om bewoners toch te betrekken of op zijn minst eerlijk te zijn tegenover bewoners hierover. Een enkele professionals gebruikt ook het motief representativiteit als knelpunt in de wijk. In de tweede plaats kunnen de motieven van de professionals worden toegeschreven aan het hoofdmotief bewoners BCD. Professionals geven namelijk aan dat de bewoners andere (basis)behoeftes hebben. Ook is de doorstroming in te wijk te groot, omdat bewoners er heel kort wonen en op deze manier geen behoefte hebben aan participeren. Tot slot hadden de professionals ook enkele motieven welke meer op het proces terugvallen. Zo zijn er volgens een professional ook de financiële middelen nodig om participatie vorm te kunnen geven. Anderzijds is er ook begrip onder enkele professionals waarom bewoners niet willen participeren. Zij hebben geen vertrouwen meer in het democratische systeem, omdat de politiek een onbetrouwbaar partner is. Dit zijn vooral de professionals die vanuit hun positie dichter op het niveau van bewoners moeten werken.

Uitvoering

De professionals hebben aangegeven dat bewoners ook niet zijn betrokken bij de plannen van de Mijnkintbuurt. Pas na de concrete plannen voor de blokken 1 en 2, zijn bewoners op de hoogte gebracht. De motieven die zij hiervoor hebben, hebben betrekking op de hoofdmotieven: bewoners BCD, netwerk en proces. In de eerste plaats kunnen de motieven vooral worden teruggevoerd naar het hoofdmotief bewoners BCD Dit heeft vooral te maken met de tevredenheid en begrip wat er volgens de professionals is onder de bewoners. Professionals geven namelijk aan dat bewoners de plannen wel begrijpen en bewoners hier zelfs tevreden over zijn. Buiten dat is er volgens hen een hele grote doorstroming in de wijk waardoor bewoners ook geen behoefte hebben aan participeren. Op deze manier is er ook geen sociale binding met de wijk, wat ook betrekking heeft op het hoofdmotief netwerk. Ook zijn er enkele motieven gebruikt door professionals welke meer betrekking hebben op het hoofdmotief proces. Zij geven aan dat in hun aanpak, de communicatie naar bewoners toe altijd heel duidelijk is geweest. Dit was vanaf het moment van besluitneming het geval. Verder is het ook een duur project, waarbij de bewoners juist geholpen zijn omdat bijvoorbeeld de woning heel slecht waren en hun waarde dus laag is.

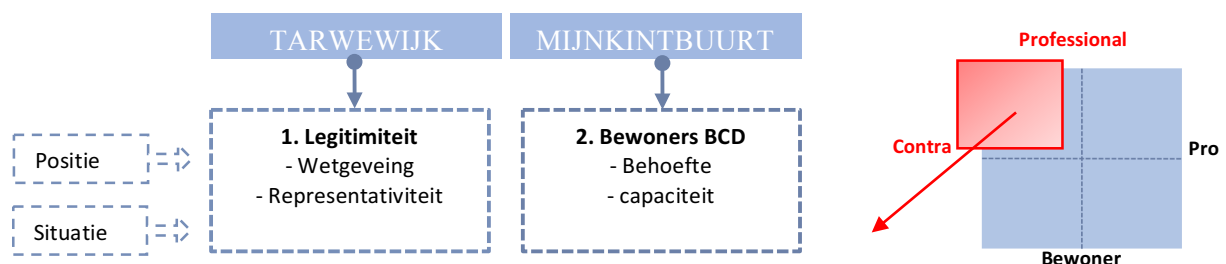
4.2.5 Reflectie resultaten professionals

Uit voorgaande analyse komt naar voren dat bewoners niet betrokken zijn bij zowel de gebiedsvisie als de uitvoering. Professionals hebben hier op beide niveaus verschillende motieven voor. Zij schrijven dit vooral toe aan de twee hoofdmotieven: legitimiteit en bewoners BCD, maar ook de andere twee hoofdmotieven komen voor. In tabel 4.3 zijn de resultaten te zien van de motieven van de professionals uit de praktijk.

Hoofdmotieven professionals	Motieven
1. Legitimiteit	Wetgeving – Woonvisie/NPRZ Representativiteit
2. Bewoners BCD	Behoefte – Bewoners geen behoefte – Grote doorstroming – Tevredenheid en begrip plannen Capaciteit – (Basis)behoefes
3. Netwerk	Sociale cohesie/Sociale doelen – Geen sociale samenhang – Doorstroming
4. Proces	Geld – Onvoldoende financiële middelen Aanpak – Goede communicatie

Tabel 4.3: overzicht van de resultaten professionals ingedeeld naar de motieven

In de eerste plaats gebruiken zijn het hoofdmotief legitimiteit, omdat het NPRZ en de woonvisie 2015 hele concrete plannen hebben voor de Tarwewijk. Het achterliggende motief hierachter is dus volgens de professionals kaders waarbinnen zijn moeten werken, omdat in grote lijnen al besloten is. Toch speelt hierin ook de positie van deze professionals een richtinggevende rol in. Zij kunnen vanuit hun positie bewonersparticipatie verschillend benaderen. Hieruit kan dan vooral de machtspositie –en interpretatie bij worden herkend. In de tweede plaats gebruiken zijn vooral op uitvoeringsniveau, het hoofdmotief bewoners BCD. Zij geven aan dat de doorstroming in te wijk te groot, omdat bewoners er heel kort wonen en op deze manier dus geen behoefte hebben aan participeren. Verder geven ze ook aan dat de bewoners andere (basis)behoefes waardoor zij minder of niet met participatie bezig zijn. Volgens professionals zijn de bewoners ook tevreden over de plannen en heerst er juist begrip voor. Ook de andere twee hoofdmotieven, netwerk en proces kunnen deels worden herkend. Met name voor het proces geven professionals aan dat de communicatie met bewoners altijd heeft sterk is geweest. Verder is het volgens hen een duur project en omdat bewoners juist heel erg geholpen zijn. Bovendien zijn ook de financiële middelen nodig om participatie vorm te kunnen geven. Tot slot hebben de professionals ook aangegeven dat er geen sprake was van sociale samenhang in de wijk, dit komt volgens hen ook door onder andere de grote doorstroming in de wijk.

Figuur 4.6: schematische weergaven invulling motieven professionals in het raamwerk

In figuur 4.6 is een schematische weergave te zien van de uitkomsten van de gesprekken met professionals uit de casestudies. Professionals hebben aangegeven bewoners niet te hebben betrokken. Op deze manier kan worden gezegd dat het kwadrant uit het raamwerk vooral linksboven kan worden ingevuld. Het gaat namelijk om motieven die voor professionals aanleiding vormen om bewoners niet betrekken. Hierbij blijken met name de twee motieven, legitimiteit en bewoners BCD voeren de boventoon bij professionals bij bewonersparticipatie. Richtinggevend bij deze motieven zijn de aspecten positie van professionals en situationeel. Waarbij kan worden gezegd dat de aspecten niet specifiek bij een motief kan worden geplaatst. De motieven kunnen namelijk voor elke positie en situatie opnieuw worden gerangschikt.

4.3 VERKENNING PRAKTIJK BEWONERS

In de vorige paragraaf is middels interviews met betrokken professionals van de Tarwewijk en de Mijnkintbuurt ingegaan op de betrokkenheid van bewoners en de motieven die de professionals hiervoor aanvoeren. Hieruit is naar voren gekomen dat de bewoners niet betrokken zijn bij de plannen in de wijk. Dit had vooral te maken dat men participatie situationeel moest bekijken en deze wijk zich daar minder voor leent. De communicatie in de wijk was volgens de professionals wel goed verlopen. In deze paragraaf zal feitelijk worden gekeken naar de betrokkenheid van bewoners. Verder wordt ook gekeken naar hun waardering hiervan. Op deze manier wordt vervolgens duidelijk of de motieven die de professionals aanvoeren voor het niet betrekken van bewoners ook bij de bewoners spelen. Hiervoor zal gebruik worden gemaakt van interviews met bewoners. Bij bewoners gaat het echter minder om motieven. Zij zullen worden ondervraagd over hun betrokkenheid en hun waardering hiervan.

4.2.1 Interviews

Hiervoor hebben 13 gesprekken plaatsgevonden met 6 bewoners van de Tarwewijk in zijn geheel en 7 bewoners specifiek uit de Mijnkintbuurt. Hierbij is er een mix wat betreft eigenaar en huurder van een woning. In tabellen 4.4 en 4.5 is een overzicht te zien van de bewoners met achtergrondinformatie. Uit het gesprek met Ben Heezen zijn 3 georganiseerde bewoners naar voren gekomen. Verder zijn er ook niet georganiseerde bewoners benaderd in de interviews. Deze zijn op straat benaderd bij het uitlaten van de hond, de kinderen van school halen of bij de supermarkt. Het aanbellen bij de bewoners ging helaas minder succesvol; bewoners waren niet bereid voor een interview.

Om meer inzicht te verkrijgen in de betrokkenheid en de waardering hiervan zijn enkele vragen gesteld aan bewoners. In de bijlagen is hier een overzicht van te zien. Uit de onderstaande tabellen kan worden afgelezen dat de meeste bewoners lang wonen in de wijk en aangeven plezierig te wonen in de wijk. Slechts vier van de 13 bewoners gaf aan er in het algemeen plezierig te wonen, maar dat er nog wel ingrepen nodig zijn. Verder zijn de vakken welke cursief zijn onder het kopje huur/koop, bewoners die wonen in de blokken 1 & 2 die worden gesloopt en nieuwgebouwd. Het gaat om de bewoners 7, 10, 11 en 13.

	Leeftijd	Afkomst	Huur/koop	Woonduur	Actief	Benadering	Gespreks -duur	Woonbeleving
Bewoner 1	75	Kaapverdisch	Koop	30 jaar	Nee	Op straat	15 min	Plezierig
Bewoner 2	30	Surinaams	Huur (Woonstad)	25 jaar	Ja	Op straat	30min	Plezierig
Bewoner 3	70	Nederlands	Huur (Woonstad)	13 jaar	Ja	Via Ben Heezen	80 min	Plezierig
Bewoner 4	68	Nederlands	Huur (Woonstad)	32 jaar	Ja	Via Ben Heezen	60 min	Plezierig (matig)
Bewoner 5	69	-	Koop	30 jaar	Nee	In de winkel	15 min	Plezierig
Bewoner 6	66	Nederlands	Huur (Woonstad)	35	Nee	Op straat	15 min	Plezierig

Tabel 4.4: Informatie geïnterviewde bewoners Tarwewijk (bron: gebaseerd op interview resultaten)

	Leeftijd	Afkomst	Huur/koop	Woontduur	Actief	Benadering	Gespreks -duur	Woonbeleving
Bewoner 7	57	Nederlands	Koop	14 jaar	Ja	Via Ben Heezen	70 min	Plezierig
Bewoner 8	51	Joegoslavisch	Koop	13 jaar	Nee	Thuis	40 min	Plezierig (matig)
Bewoner 9	45	Joegoslavisch	Koop	13 jaar	Nee	Thuis	40 min	Plezierig
Bewoner 10	88	Nederlands	Huur (Woonstad)	65 jaar	Nee	Op straat	15 min.	Plezierig (matig)
Bewoner 11	86	Nederlands	Huur (Woonstad)	65 jaar	Nee	Op straat	15 min.	Plezierig (matig)
Bewoner 12	55	Nederlands	Koop	18 jaar	Ja	Op straat	20 min.	Plezierig
Bewoner 13	21	Bulgaars	Huur (Eigenaar)	1 jaar	Nee	Op straat	10 min.	Plezierig

Tabel 4.5: Informatie geïnterviewde bewoners Mijntuinbuurt (bron: gebaseerd op interview resultaten)

4.2.2 Praktijk inspraak

In deze deelparagraaf zal worden ingegaan op de resultaten uit de gesprekken met de bewoners. Eerst zal worden ingegaan op hun betrokkenheid en vervolgens zal worden ingegaan op hun waardering hiervan. Hoewel het bij bewoners minder gaat om motieven, wordt wel getracht om de waardering middels motieven te beschrijven. Op deze manier kunnen namelijk de resultaten van professionals en bewoners beter worden vergeleken. Om dit te beschrijven is gebruikt gemaakt van de indeling van de twee niveaus, de Tarwewijk en de Mijntuinbuurt. Vervolgens is hierin nog een onderscheid gemaakt in huurder-bewoner en eigenaar-bewoner, omdat uit de praktijk van professionals dit is aanbevolen.

4.2.2.1 Tarwewijk

De bewoners in de Tarwewijk zijn eerst ondervraagd of en hoe zij betrokken zijn bij de plannen in de wijk. Vervolgens zijn de bewoners ondervraagd over de waardering van deze betrokkenheid. Deze waardering van bewoners is terug te voeren naar motieven, welke hieronder wordt beschreven.

HUURDER BEWONER: BETROKKENHEID EN MOTIEVEN

De resultaten van deze deelparagraaf zijn gebaseerd op de resultaten uit vier interviews met huurder-bewoner van de Tarwewijk. Twee hiervan, bewoner 3 en 4, zijn georganiseerde bewoners, die zeer actief en betrokken zijn in de wijk. Ze hebben minimaal 15 jaar ervaring bij diverse bewonersorganisaties en evenementen in de wijk. Voor de rest wonen de bewoners allemaal minimaal 10 jaar in de wijk. Uit de interviews met de bewoners is door alle 4 aangegeven dat bewoners niet zijn betrokken bij de plannen in de wijk. Dit, terwijl de bewoners wel hebben aangegeven de behoefte te hebben mee te praten over de plannen in de wijk.

Legitimiteit

Volgens bewoner 2 is de democratie in de Tarwewijk is gewoon al weg. *“Er is ook geen vertrouwen meer in de gemeente”*. Bewoner 3, die projectleider van het buurtpreventieproject is in de Tarwewijk, voegt hieraan toe dat *“en als dat wel wordt gedaan dan voegen ze daar een kleine stukje toe aan hun ideeën, maar hun ideeën blijven altijd overeind. Je kunt ontzettend veel kletsen, maar zij bepalen uiteindelijk wat er gebeurt en komt. Jouw stukje inbreng is echt een mini stukje in het grote geheel. Als zij maar kunnen zeggen dat ze bewoners hebben betrokken, we hebben meegepraat.”* Hij heeft er met zijn meer dan 15 jaar actieve ervaring in wijk wel genoeg voorbeelden van hem.

De bewoners hebben gemengde gevoelens bij de plannen voor de Mijntuinbuurt. Dit heeft in de eerste plaats te maken met dat ze wel snappen dat de woningen niet in goede staten verkeren en er illegale praktijken voorkomen, waardoor het nodig is deze woningen aan te pakken. Echter kan men als gemeente onmogelijk eisen dat bewoners weg moeten uit hun vertrouwde omgeving waar ze jaren wonen en niet meer mogen terugkeren naar de wijk. *“Je gaat heel stoer doen en dingen slopen en zeggen dat die bewoners niet meer mogen terugkomen. Daar komt ook nog eens nu nieuw bij het inkomenplafond, dat je bepaalde woningen niet kan krijgen. Dus je veroordeelt hiermee bewoners. Die moeten weg en komen niet in aanmerking voor andere woningen. Ze komen op deze manier terecht in buurten waar ze niet willen wonen”* (interview bewoner 3, 2017). De bewoners zijn geen van allen echt blij met de plannen voor de wijk. In de eerste plaats komt dit doordat er vaker plannen zijn gemaakt

voor de wijk, maar ze tot niets leiden. De bewoners hebben daarom niet meer veel vertrouwen in de plannen. *“Ze proberen de wijk vast beter te maken. Alleen dat zijn mensen die komen hier niet vandaan en die bepalen wel even wat hier komt. Dat zijn die witte mannetjes die denken het te weten, maar dat werkt gewoon niet. Die denken wij hebben een opleiding gedaan dus dat regelen wij wel even, alleen zo werkt het echt niet”* (interview bewoner 6, 2017). De bewoners vinden dat de wijk achteruit is gegaan, omdat het zo is gecreëerd. De diverse pogingen om de wijk te verbeteren zijn niet succesvol. *“Ze rijden wel af en toe rond met die busje van de gemeente, maar ze doen helemaal niks. De reclassering doet meer hier dan zij, en die krijgen niet eens betaald. Dat is gewoon taakstraf”* (interview bewoner 2, 2017). Volgens twee bewoners is het alleen goed gelukt in de Millinxbuurt. Verder vinden de bewoners de biedingen voor de eigenaren van de gemeente niet redelijk. *“Daarbovenop krijgen ze een bod wat echt een lachertje is”* (interview bewoner 2, 2017). *“Kijk mensen komen echt niet uit een ei hoor, dus die biedingen van de gemeente dat gaat niet”* (interview bewoner 4, 2017).

Bewoners BCD

De bewoners hebben aangegeven wel de behoefte te hebben mee te willen praten over de plannen in de wijk. *“We krijgen soms brieven, maar het komt er niet altijd gelijk van”* (interview bewoner 6, 2017). Volgens bewoner 2 wordt er aan de bewoners van de Tarwewijk helemaal niet gevraagd wat ze willen. *“Wij krijgen pas brieven van de gemeente als het al te laat is, als de beslissingen zijn al genomen. De georganiseerde bewoners 3 en 4 vinden dat de gemeente wel gelijk heeft dat bepaalde bewoners moeilijk tot participatie te zetten zijn. Dit heeft volgens hen te maken met de taal, die bewoners niet spreken, maar ook omdat het niet past bij hun cultuur. Hier komt ook nog eens bij kijken dat bewoners andere zorgen hebben dan wat er in de wijk moet komen. ‘De IQ van de Tarwewijk ligt onder het gemiddelde, de Nederlandse taal van de bewoners ook. Van de bewoners zit 70% onder de armoedegrens, die gaan zich dan echt niet druk maken over wat er in de wijk gebeurt”* (interview bewoners 4, 2017)

Netwerk & Proces

Wat de bewoners het meest dwars zit, is niet zozeer het moment van betrekken, maar de eerlijkheid over wat er werkelijk kan worden ingebracht. *“Er moet vooral eerlijkheid zijn over de plannen en wat er werkelijk kan worden gedaan”* (interview bewoner 3, 2017). Hiermee wordt volgens hen de fysieke afstand tussen de bewoners en gemeente vergroot. De oorzaak ligt volgens bewoner 4 bij de professionals, doordat zij niet voldoende communiceren.

EIGENAAR-BEWONER: BETROKKENHEID EN MOTIEVEN

De resultaten van deze deelparagraaf zijn gebaseerd op 2 interviews met eigenaar-bewoner van de Tarwewijk. Beide bewoners wonen minimaal 30 jaar in de Tarwewijk. Beiden bewoners hebben aangegeven niet betrokken te zijn bij de plannen voor de wijk. Volgens hen krijgen ze weleens een brief thuis, maar dat gaat meer over de veiligheid in de wijk

Legitimiteit

Volgens bewoner 1 is het heel tegenstrijdig wat de gemeente doet. *“Ze zeggen heel erg veel bewoners te willen betrekken en samen met bewoners dingen te willen doen. Maar dat gebeurt helemaal niet en dan nog die woonvisie die heel duidelijk is”*. Er wordt volgens hem helemaal niet geluisterd naar de bewoners, dus betrekken heeft geen zin. Verder vindt hij het best gek dat de bewoners niet morgen terugkeren in de wijk, zo iets kan de gemeente niet vragen van bewoners vindt hij. Het gaat volgens hem de gemeente ook niet lukken om alle bewoners weg te sturen, *“vooral eigenaren gaan het proces vertragen”*. Ook bewoner 5 is niet te spreken over de plannen in de Mijnkintbuurt. *“Het is heel lullig, die mensen moeten daar weg en krijgen niet veel waarde voor hun woningen. Het maakt de gemeente gewoon echt niet uit wat de bewoners vinden”*.

Bewoners BCD

Beide bewoners geven aan heel prettig te wonen in de wijk. Volgens de bewoners hoeft er niet veel te veranderen aan de wijk en voelen zij zich veilig in de wijk. Bewoner 5 is geboren in de wijk en heeft heel erg de behoefte mee te willen praten over de plannen in de wijk. *“Ik ben hier geboren in de wijk*

dus doe dat graag voor de wijk terug". Ondanks dat bewoner 1 meer dan 30 jaar woont in de wijk, geeft hij aan helemaal geen behoefte te hebben om betrokken te worden in de toekomst.

Proces

Geïnterviewde bewoner 1 geeft aan veel te weten van de plannen voor de wijk. Wel is hij voor een klein gedeelte op de hoogte van de plannen in Mijnkintbuurt. *"Ik weet dat die blokken worden afgebroken, maar voor de rest weet ik niet veel hoor. Wat ervoor terugkomt weet ik weer bijvoorbeeld niet, ik weet niet of het koop of huur wordt, geen idee"*. Wat de rest van de plannen in de wijk betreft, is bewoner 5 ook niet van op de hoogte. Volgens hem doet de gemeente de bewoners wat betrokkenheid betreft echt te kort. Hij krijgt alleen heel soms een brief thuis waarin een aantal veranderingen staan in de wijk.

4.2.2.2 Mijnkintbuurt

In deze paragraaf worden, net als in voorgaande paragraaf, de resultaten besproken van de interviews met bewoners. Dit gaat op dezelfde manier, echter verschillen de paragrafen omdat hier specifiek de bewoners van de Mijnkintbuurt zijn geïnterviewd. Hiervan wonen vier bewoners in de blokken 1 & 2 die worden gesloopt en nieuwgebouwd.

HUURDER-BEWONER: BETROKKENHEID EN MOTIEVEN

Alle drie de bewoners hebben aangegeven niet betrokken te zijn bij de plannen.

Legitimiteit

"Er is voordat de beslissing is genomen ook helemaal niet met ons gesproken over wat er het best kan gebeuren. Ik vind dat zij dat juist hadden moeten doen" (interview bewoner 11, 2017). Volgens bewoner 11 verwachten ze in december nog een brief over de verdere plannen en ontwikkelingen in de wijk, die informatie wachten ze nog af. Volgens bewoner 10 is de buurt wel veranderd in de afgelopen jaren, *"er zijn veel buitenlanders komen wonen, veel Polen en noem maar op"*. Hij snapt het enerzijds wel dat de gemeente de wijk graag verbetert.

Volgens bewoner 11 hoeven de woningen hiervoor helemaal niet te worden gesloopt. *"Als je kijkt naar de andere woningen hier in de buurt, welke nog ouder zijn, die worden alleen gerenoveerd. Maar als iets eenmaal in de pen zit bij de gemeente krijg je het er niet meer uit hoor"* (interview bewoner 11, 2017). Verder zijn de bewoners 10 en 11 het niet eens met de biedingen van de gemeente voor de woningen in de blokken 1 en 2. *"De gemeente geeft veel minder dan wat de eigenaar-bewoners hebben betaald voor de woningen. Dat is gewoon de waarheid"* (interview bewoner 10, 2017).

Bewoners BCD

Bewoner 13 heeft aangegeven geen behoefte te hebben om betrokken te worden, hij woont ook niet heel lang in de wijk. Bewoner 10 en 11 daarentegen hadden wel graag, voordat het besluit werd genomen, nog contact gewild met de gemeente. *"Wij zijn alleen geïnformeerd over dat de blokken weg gaan en wij eruit moeten. Alle drie de bewoners geven aan prettig in de wijk te wonen."*

Bewoner 10 en 11 wonen zo lang in de woning dat ze een hele lage huur hebben in vergelijking met de rest van de bewoners. Ze zijn beiden aardig op leeftijd (88 en 86 jaar), maar ondanks hun gezondheid toch niet weg uit de buurt, ondanks dat ze een woning met lift willen. *"Ze kunnen ze prima renoveren. Ik heb namelijk geen problemen gehad in al die jaren met de woning. Ik heb geen lekkage gehad of iets anders. Het enige probleem is het trappenhuis"* (interview bewoner 11, 2017). Bewoner 13 is nauwelijks op de hoogte van de plannen in de wijk alsook in de Mijnkintbuurt. De plannen in de wijk interesseren hem niet veel. Hij woont er momenteel prima en ziet wel waar hij gaat wonen als de eigenaar hem vraagt te vertrekken.

EIGENAAR-BEWONER: BETROKKENHEID EN MOTIEVEN

De resultaten hieronder zijn gebaseerd op 4 interviews met eigenaar-bewoners. Bewoner 7 en 12 zijn actieve en georganiseerde bewoners in de Mijnkintbuurt. Bewoner 7 is tevens eigenaar van een woning in de blokken die worden gesloopt. Bewoner 8 en 9 zijn niet heel erg actief binnen bewoners bijeenkomsten, maar hebben wel ondernemingen in de wijk, waardoor ze wel veel bewoners kennen.

Volgens bewoners 8, 9 en 12 hebben voor de sloop en nieuwbouwen van de blokken 1 en 2 alleen de bewoners van de blokken zelf een brief hierover gehad. Bewoner 12 heeft eenmalig een brief gehad van de gemeente met de plannen voor de buurt, maar dat is ook het enige wat zij van de gemeente heeft gehad. De rest van de ontwikkelingen hoort ze van andere bewoners.

Legitimiteit

Volgens bewoner 8 en 9 luistert de gemeente niet naar bewoners. *“Je kan helemaal niks meer zeggen, alles wat je zegt is veel te veel, beter houd je gewoon je mond”* (Interview bewoner 8). *“De gemeente beslist alles zelf. Ik heb nooit een brief gehad van de gemeente dat wij iets samen kunnen doen. Ik heb geen brieven gehad en niemand is langs geweest. Het enige wat ze doen hier zijn camera’s ophangen”* (interview bewoner 9, 2017). Volgens beiden heeft het dus geen zin in te gaan op de plannen van de gemeente. Bewoner 7 vindt het jammer dat de gemeente de bewoners niet heeft betrokken, voordat het definitieve besluit is genomen. Ze waren als gemeente volgens hem veel verder gekomen dan nu. *“Er was dan gewoon minder weerstand en dan hadden mensen meer tijd om te gaan zoeken. Mensen krijgen nu plat op het bordje, plof in 2020 komen hier andere woningen”*. Dat is volgens hem geen goede aanpak geweest. De bewoners geloven ook niet in de plannen die de gemeente heeft. *“Ik denk dat er over 5 jaar nog niks is hoor. Het zijn allemaal leuke praatjes, maar het komt er niet van. De gemeente kan toch niks doen, het is ons huis”* (interview bewoner 8, 2017).

Bewoner 7 is helemaal niet tevreden over de plannen en vindt dat er geen rekening is gehouden met de bewoners. *“Ze hadden voor ogen dat het allemaal hele slecht onderhouden woningen waren en dat de mensen dus heel blij zijn dat er gekocht wordt. Dat idee hadden zij en dat leeft totaal niet onder de bewoners. Ik heb mijn woning helemaal volledig aangepakt, ik heb zoveel geld erin geïnvesteerd. Ook aan de tuin heb ik zoveel gedaan. Mijn burens hebben ook vreselijk veel verbouwd of aangebouwd”* (interview bewoner 7, 2017). Hij is het helemaal niet eens met het bod wat de gemeente doet voor zijn woning en is niet van plan te vertrekken uit zijn woning.

Ondanks dat bewoner 12 niet in woningen woont die worden gesloopt vindt ook zij dat de gemeente te weinig biedt voor de woningen. Het probleem volgens haar is ook nog dat er eigenaren zijn die hun woningen verhuren waardoor ze vastzitten aan huurcontracten. *“Het is ook logisch dat de mensen boos zijn, je moet zo weinig bieden voor die woningen en verwachten dat de mensen gelijk akkoord gaan. Je hebt ook mensen in de woningen die alleen zijn, jaren wonen in de woningen en zelfs die mogen niet meer terug, want het worden eengezinswoningen”*. In de Mijnkintbuurt zijn er 40 eigenaar-bewoners waarvan de woningen worden gesloopt die een firma hebben aangesteld die gespecialiseerd is in onteigeningen. Deze firma gaat namens deze eigenaren spreken en duidelijke afspraken maken met de gemeente.

Bewoners BCD

Alle vier de geïnterviewde bewoners wonen prettig in de wijk, ze vinden dat de Tarwewijk in de afgelopen jaren is verbeterd en ervaren geen grote problemen in de wijk.

Bewoner 7 vindt het een prettig volksbuurt waar verschillende aankomsten samenwonen en prettig met elkaar omgaan. Hij zou graag de mogelijkheid willen krijgen om terug te komen in de wijk. Volgens hem is het met zijn leeftijd bovendien moeilijk een hypotheek te krijgen voor een andere woning en zijn lasten worden hierdoor ook hoger.

Proces

Bewoner 8 en 9 zijn geen bewoners van de blokken die worden gesloopt, maar vinden de plannen om de blokken aan te pakken wel mooi. Zij vinden echter de aanpak hiervan minder goed. *“Maar door alleen die paar blokken aan te pakken verhelp je de problemen niet. Je blijft het houden. Ze hadden alles moeten platgooien en nieuw maken, want anders blijf je in de wijk”* (interview bewoner 8, 2017). Verder is volgens bewoner 7 de gemeente op een zeer ongunstige tijd met de plannen naar buiten gekomen, omdat de woningprijzen stijgen en Rotterdam-zuid booming is. *“De gemeente loop nu achter de feiten aan, begrijpen het gewoon niet. De gemeente snapt veel dingen niet”* (interview bewoner 7, 2017).

4.2.3 Analyseren resultaten bewoners

In de eerste plaats kan worden gezegd dat het verschil tussen huurder-bewoner en eigenaar-bewoner minimaal is. Daarom wordt er in de analyse van de motieven hier geen aparte indeling meer voor aangehouden. Verder wordt er bij de analyse gebruik gemaakt van de achtergrondinformatie van de geïnterviewde bewoners uit tabel 4.3 voor de Tarwewijk en tabel 4.4 voor de Mijnkintbuurt.

4.3.3.1 Tarwewijk

De bewoners van de Tarwewijk geven allemaal aan niet betrokken te zijn bij de plannen voor de wijk. Bewoners hebben aangegeven weleens een brief te krijgen, maar dit gaat meer over de veiligheid in de wijk. Zij hebben ook geen brief gehad over de plannen van het slopen van de blokken in de Mijnkintbuurt.

De waardering van bewoners heeft in de eerste plaats betrekking op het hoofdmotief legitimiteit. Bewoners twijfelen hierbij aan de legitimiteit van het beleid. Zij hebben namelijk geen vertrouwen meer in de gemeente, omdat er volgens hun toch niet wordt geluisterd. Zij kunnen zich niet vinden in de plannen van de gemeente en geven aan dat de gemeente verkeerde keuzes maakt. Zij vinden dat de gemeente hun niet voldoende vertegenwoordigd. Bovendien kan de gemeente volgens niet zomaar beslissen dat bewoners wegmoeten uit hun vertrouwde omgeving en niet meer mogen terugkomen. Ook de tegemoetkoming voor de bewoners die weg moeten is niet redelijk volgens hun.

In de tweede plaats heeft deze waardering ook betrekking op het hoofdmotief bewoners BCD. Uit tabel 4.3 komt naar voren dat het merendeel van de bewoners al jaren woont in de Tarwewijk en dat met plezier doet. Zij hebben wel de behoefte te praten over de plannen in de wijk en zouden graag betrokken willen worden door de gemeente. Een enkele bewoners geeft echter wel aan dat een aantal bewoners moeilijk tot participatie te zetten is. Dit heeft volgens hun te maken met de taalbarrière en cultuurverschil van deze bewoners.

In de derde plaats heeft de waardering betrekking op de hoofdmotieven netwerk en proces. Dit heeft in de eerste plaats betrekking op de communicatie, welke de bewoners slecht waarderen. Zij vinden dat de gemeente niet voldoende met hun communiceert over de plannen in de wijk. Verder geven de bewoners aan dat niet zozeer het moment van betrekken belangrijk is maar vooral de eerlijkheid van de gemeente over wat bewoners werkelijk kunnen inbrengen van belang is. Op deze manier ontstaat er volgens hun een nog grotere afstand tussen de bewoners en de overheid

4.3.3.2 Mijnkintbuurt

De bewoners van de Mijnkintbuurt hebben allemaal aangegeven niet betrokken te zijn de plannen. Zij hebben alleen eenmalig een brief gehad van de gemeente met de plannen voor de buurt. De rest van de ontwikkelingen horen ze van andere bewoners.

Voor de waardering van bewoners over de betrokkenheid kan in de eerste plaats worden gezegd dat het betrekking heeft op het hoofdmotief legitimiteit. Bewoners geven aan dat de gemeente niet naar ze luistert. Volgens hen beslist de gemeente zelf wat ze willen, bewoners kunnen niet veel inbrengen. De bewoners van de Mijnkintbuurt zijn tegen de sloop, omdat ze willen blijven wonen in de wijk, maar de gemeente staat dit niet toe. Hierbij zijn er twee eigenaar-bewoners die tegen de sloop, omdat het volgens hen niet effectief is alleen de blokken te slopen, maar moet de gemeente de hele buurt moeten slopen of rooveren. Verder is er onder de bewoners ook weerstand, omdat ze het niet eens zijn met de biedingen die de gemeente doet voor de woningen en ook dat de gemeente de bewoners wegstuurt uit hun eigen wijk zonder mogelijkheid terug te keren.

In de tweede plaats heeft het betrekking op het hoofdmotief bewoners BCD. Hierbij blijkt dat bewoners juist wel de behoefte te hebben betrokken te worden. Met uitzondering van een bewoner, die er kort huurt van een particulier eigenaar. Uit tabel 4.4 komt naar voren dat bewoners jaren in de wijk wonen en dat met redelijke plezier. Zij vinden dat de Tarwewijk in de afgelopen jaren is verbeterd en ervaren geen grote problemen in de wijk. De behoefte om te blijven wonen in de wijk is dan ook groot onder de bewoners.

4.2.3 Reflectie resultaten bewoners

Om de betrokkenheid en de waardering van de betrokkenheid van bewoners in de wijk te beschrijven zijn zowel bewoners van de gehele Tarwewijk als ook specifiek in de Mijnkintbuurt geïnterviewd. Hierin is een onderscheid gemaakt in eigenaar-bewoner en huurder-bewoner. Zoals in de analyse al is aan gegeven zijn er geen verschillen in betrokkenheid en motieven van waardering onder de typen bewoners. Verder kan in zijn geheel genomen worden gezegd dat de vergelijking van de resultaten geen grote verschillen laat zien bij bewoners van de Tarwewijk en bewoners van de Mijnkintbuurt. Hoewel bewoners van zowel de Tarwewijk als voor specifiek de Mijnkintbuurt het graag willen, zijn ze niet betrokken bij de plannen in de wijk. Zo hebben de bewoners van de Mijnkintbuurt enkel een brief gehad nadat het definitief besluit was genomen. Grotendeels hebben de verschillende typen bewoners van beiden niveaus dezelfde motieven. In tabel 4.6 is een overzicht te zien van de waardering van bewoners vanuit motieven. Hieruit valt af te lezen dat de bewoners de betrokkenheid vooral slecht beoordelen.

Hoofdmotieven professionals	Motieven + kenmerken
1. Legitimiteit	Wetgeving <ul style="list-style-type: none"> – Geen democratie: gemeente beslist – Niet gehoord – Kwaliteit van het beleid – Verkeerd keuzes & beeld – Gedwongen verlaat – Niet vertegenwoordigd
2. Bewoners BCD	Behoefte <ul style="list-style-type: none"> – Bewoner wel behoefte – Ontevredenheid en geen begrip plannen – Tevreden over de wijk Capaciteit <ul style="list-style-type: none"> – Taal en cultuurbarrière Deskundigheid <ul style="list-style-type: none"> – Kennen hun wijk
3. Netwerk	Sociale cohesie/Sociale doelen <ul style="list-style-type: none"> – Prettig wonen met elkaar – Werken samen tegen plannen gemeente Verticale cohesie <ul style="list-style-type: none"> – Afstand bewoners – overheid groter
4. Proces	Aanpak <ul style="list-style-type: none"> – Slechte communicatie Fasen <ul style="list-style-type: none"> – Niet moment belangrijk

Tabel 4.6: overzicht van de resultaten bewoners ingedeeld naar de motieven

Zoals uit de analyse naar voren is gekomen voert in de eerste plaats speelt vooral het hoofdmotief legitimiteit bij bewoners. Hun waardering kan dan vooral onder het motief legitimiteit worden geplaatst. Waarbij met name een verwijzing kan worden gemaakt naar de machtspositie van professionals. Bewoners vinden namelijk dat de gemeente toch alles bepaalt en zij niets in te brengen hebben. Hiermee vormt dus de positie van professionals het richtinggevende aspect.

In de tweede plaats speelt het hoofdmotief bewoners BCD, welke voornamelijk het gevolg is van het eerste hoofdmotief. Dit heeft dan met name betrekking op de behoefte van bewoners. Zij hebben juist de behoefte betrokken te worden en zijn ontevreden over de gang van zaken. Ondanks dat een minimaal aantal aangeeft de taal en cultuur van bewoners als knelpunt zien, vinden zij dat bewoners toch betrokken moeten worden.

In de derde plaats wonen de bewoners al jaren prettig samen in de wijk. Waarbij ze wel aangeven dat het jammer is dat de gemeente de afstand tussen hen groter maakt door het niet betrekken van de bewoners bij de plannen.

In de vierde plaats komt ook duidelijk naar voren dat zij de aanpak van de gemeente niet goed vinden. De bewoners vinden dat ze heel slecht geïnformeerd zijn. Volgens hen is de communicatie van de gemeente met de bewoners dan ook onvoldoende.

Bij de analyse van beide type bewoners en op beide niveaus komt naar voren dat er onderling geen verschillen zijn.

De resultaten van de interviews met bewoners kunnen minder goed worden ingedeeld naar motieven zoals bij professionals. Toch kunnen deze resultaten wel een pro of contra argument vormen voor bewoners bij bewonersparticipatie. Hieruit komt naar voren dat met name legitimiteit en bijvoorbeeld slechte communicatie een contra zijn voor de bewoners. Terwijl bijvoorbeeld hun behoefte aan participatie, deskundigheid en bijvoorbeeld sociale doelen hen ertoe zet juist wel te willen participeren

4.3 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk is getracht antwoord te geven op de deelvraag: *Wat is de praktijk van bewonersparticipatie in Rotterdam en hoe wordt dat gewaardeerd door bewoners?* Om hier antwoord op te geven is er gekeken hoe er in de praktijk invulling wordt gegeven aan bewonersparticipatie. Hiervoor hebben casestudies plaatsgevonden op twee niveaus. De keuze voor de twee niveaus is voortgekomen uit de literatuurstudie van hoofdstuk 2 en de resultaten uit hoofdstuk drie. Daar bleek namelijk dat er een verschil was in de betrokkenheid van bewoners op twee niveaus, gebiedsvisie en uitvoering, ook bij de WAP was dit het geval.

De casestudies hebben meer inzicht gegeven in de betrokkenheid van bewoners vanuit het perspectief van de professionals en hun motieven bij de betrokkenheid. Verder hebben de casestudies inzicht gegeven in de betrokkenheid vanuit het perspectief van bewoners en in hun waardering van de betrokkenheid.

Professionals

In de eerste plaats hebben 4 gesprekken plaatsgevonden met betrokken professionals van de Tarwewijk en specifiek de Mijnkintbuurt. De professionals zijn ondervraagd op de betrokkenheid van bewoners bij de gebiedsvisie Tarwewijk, de WAP Tarwewijk en de uitvoeringsplannen voor de Mijnkintbuurt. Uit de gesprekken van de professionals werd in de eerste plaats vrij snel duidelijk dat bewoners niet betrokken zijn bij de gebiedsvisie van de Tarwewijk, de input van bewoners is volgens de professionals alleen meegenomen middels gebiedscommissies en professionals die door de wijk lopen en korte lijntjes houden met bewoners. Ook bij de totstandkoming van de WAP zijn bewoners niet betrokken. Verder zijn bewoners ook niet betrokken bij de uitvoeringsplannen voor de Mijnkintbuurt. Professionals hanteren enkele motieven voor het niet betrekken van bewoners. Hierbij blijkt met name de twee hoofdmotieven, legitimiteit en bewoners BCD de boventoon te voeren voor professionals bij bewonersparticipatie. Op gebiedsvisieniveau, de Tarwewijk gaat het om legitimiteit, waarbij professionals aangeven dat de Woonvisie en het NPRZ al concrete plannen heeft voor de wijk. Meer op uitvoeringsniveau, de Mijnkintbuurt gaat het om het motief behoefte en capaciteit van bewoners. De professionals geven aan dat de bewoners zelf geen behoefte heeft, omdat hij tevreden is en begrip heeft voor de plannen. Ook de grote doorstroming van bewoners in de wijk is volgens hun van invloed. Richtinggevend bij deze motieven zijn de aspecten (machts)positie van professionals en situatie. Waarbij kan worden gezegd dat de aspecten niet specifiek bij een motief kunnen worden geplaatst. De motieven kunnen namelijk voor elke positie en situatie opnieuw worden gerangschikt. Verder hebben de professionals ook motieven die betrekking hebben op de hoofdmotieven netwerk (sociale cohesie en sociale doelen) en proces (communicatie). Volgens hun is er in de wijk geen sprake van sociale samenhang en heeft er wat de aanpak betreft goede communicatie plaatsgevonden met bewoners over de plannen voor de wijk.

Bewoners

In de tweede plaats hebben 12 interviews plaatsgevonden met twee soorten bewoners van de Tarwewijk en specifiek van de Mijnkintbuurt. In zijn geheel genomen kan worden gezegd dat de analyse van de resultaten geen grote verschillen laat zien bij bewoners van de Tarwewijk en bewoners van de Mijnkintbuurt. Dit geldt ook voor de twee typen bewoners voor beide niveaus. Grotendeels komen de motieven die horen bij de waardering voor de betrokkenheid bij beiden typen bewoner op beide niveaus voor. In de eerste plaats geven alle bewoners aan dat zij niet betrokken zijn bij de plannen in de wijk. Volgens hun zijn ze slecht eenmalig geïnformeerd nadat het definitieve besluit was genomen. Voor de analyse is ook bij bewoners gebruik gemaakt van een indeling naar motieven. Echter blijkt het bij bewoners minder om motieven te gaan, maar hebben de motieven van professionals veelal een gevolg voor bewoners waardoor bijvoorbeeld bepaalde argumenten voorkomen. Dit heeft te maken met de (macht)positie van professionals ten op zichten van bewoners.

De argumenten van bewoners kunnen veelal wel worden terug herleid naar de motieven indeling. Wat er hier in de eerst plaats bij opvalt is dat anders dan bij professionals sprake is van een toewijzing in pro en contra. Volgens de bewoners vormt voornamelijk het hoofdmotief legitimiteit aanleiding waarom bewoners niet zijn betrokken. Zij vinden dat de gemeente zelf alles beslist en zij hebben niet veel in te brengen gehad. Het gaat hierbij dan vooral om de machtspositie van de gemeente, welke doorslaggevend is voor het niet betrekken. Ook de communicatie is volgens bewoners slecht. Bewoners hadden anders dan professionals aangeven graag betrokken willen worden. Hun argumenten hierbij vallen met name terug op het hoofdmotief bewoners BCD. Waarbij bewoners juist aangeven wel de behoefte te hebben betrokken te worden. Zij hebben juist geen begrip voor de plannen en zij hier dus heel ontevreden over. Zo geven bewoners aan al jaren prettig in de wijk te wonen en willen er ook blijven wonen

Concluderend kan worden gezegd dat bewoners niet direct betrokken zijn. In tabel 4.9 is een overzicht van te zien van de resultaten van professionals en bewoners. De vergelijking van de resultaten van professionals en bewoners laat verschillen zien. Hierbij valt te zien dat bewoners een slechte waardering hebben terwijl dit beeld niet aanwezig is bij professionals. Zij geven aan dat bewoners geen behoefte hebben aan participatie, omdat ze bijvoorbeeld tevreden zijn over de plannen en deze ook begrijpen. Volgens hun is communicatie hierover goed verlopen. Dit terwijl bewoners juist aangeven wel behoefte te hebben en niet tevreden te zijn over de plannen en uitkomsten hiervan. Zij hebben dan ook veelal geen begrip voor de plannen. Wat je hierbij ziet is dat bij professionals de indruk wordt gewekt dat het hoofdmotief bewoners BCD voor hun de belangrijkste aanleiding vormt om bewoners niet te betrekken, terwijl meer op gebiedsvisieniveau, de Tarwewijk moet worden gekeken. Hieruit blijkt namelijk dat juist het hoofdmotief legitimiteit de doorslaggevende rol speelt. Hierbij blijkt met name die machtspositie heel belangrijk te zijn. Het gevolg hiervan is dat bewoners een slechte waardering hebben van bewonersparticipatie. Bewoners zijn hierbij heel ontevreden, voornamelijk door de machtspositie professionals. Bewoners vinden dat als wordt besloten voor ze en zij geen inbreng hebben. Op deze manier ontstaat er ook een gevoel van uitsluiting bij bewoners, dat kan leiden naar verschillende ergernissen, welke al eerder zijn beschreven in hoofdstuk twee.

In tabel 4.9 is een overzicht te zie van de resultaten van de gesprekken met bewoners en professionals. Uit de analyse van de resultaten komt sterk naar voren dat het meer gaat om de machtspositie. Ondanks dat er enkele professionals zijn die meer aan de kant van bewoners staan en het pleidooi van bewoners steunen zien we dat gegeven deze machtspositie professionals wel de indruk wekken dat zij het hoofdmotief bewoners BCD hanteren voor het niet betrekken van bewoners. Dit gaat echter helemaal niet voor de praktijk van bewoners als wordt gekeken naar de resultaten. In zijn geheel genomen kan hiermee worden gesteld dat het niet gaat om de tegenstelling professional - bewoner, maar meer om de tegenstelling machthebber versus niet machthebbers.

Wat de Toolkit betreft kan worden gezegd dat deze niet is herkend bij de resultaten van de casestudies, bij zowel professionals als bewoners.

BEWONERSPARTICIPATIE IN DE ROTTERDAMSE FOCUSWIJK

PROFESSIONALS	BEWONERS
<ul style="list-style-type: none">– Vinden het een gedoe– Geven geen ruimte– Verschuilen zich achter kaders (Woonvisie/NPRZ)– Betwijfelen representativiteit – Goede communicatie– Grote doorstroming wijk– Geen sociale samenhang– Tevreden	<ul style="list-style-type: none">– Geen betrokkenheid– Krijgen geen ruimte– Alles is al besloten, geen inbreng– Wonen <u>samen</u> prettig – Slechte communicatie– Geen vertrouwen– Ontevreden, haakt af!
Heeft macht	Heeft geen macht

Tabel 4.9: resultaten van de gesprekken van professionals en bewoners.

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES-AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk staan de conclusies en aanbevelingen centraal. De conclusies zullen worden gevormd door de beantwoording van de vooraf opgestelde deelvragen, waardoor het uiteindelijk mogelijk wordt om de hoofdvraag in dit onderzoek te beantwoorden. Hieruit volgen aanbevelingen voor het praktijkgebruik van dit onderzoek alsook voor eventuele vervolgonderzoek. Tot slot wordt dit hoofdstuk afgesloten met een reflectie op het afstudeeronderwerp en het daarbij horende afstudeerproces.

5.1 CONCLUSIES

In dit hoofdstuk worden de eindconclusies van het onderzoek gepresenteerd. Hiermee wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit afstudeeronderzoek, welke als volgt was geformuleerd: **Hoe wordt er op dit moment met de komst van de Woonvisie inhoud en vorm gegeven aan bewonersparticipatie in de focuswijken in Rotterdam?**

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn 3 deelvragen geformuleerd. Deze deelvragen zullen eerst worden beantwoord om vervolgens een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag binnen dit onderzoek

5.1.1 Deelvraag 1

Hoe wordt in de literatuur bewonersparticipatie benaderd door professionals?

Uit de literatuurstudie is naar voren gekomen dat bewonersparticipatie verschillend kan worden benaderd door professionals. Om deze benadering van bewonersparticipatie toch te kunnen structureren is ervoor gekozen vier hoofdmotieven te vormen waaronder de motieven kunnen worden geplaatst. Hieruit zijn de 4 hoofdmotieven: legitimiteit, bewoner BCD, netwerk, en proces ontstaan. Middels het gebruik van de verschillende perspectieven hierbij is vervolgens meer inzicht geboden in de toeschrijving en beoordeling hierbij door professionals en bewoners. Hierover kan worden gezegd dat professionals meer geïnteresseerd zijn in de bewoner als object, vanwege zijn kennis en minder in de bewoner als subject, vanwege zijn machtspositie. Toch is er geen vaste indeling en toeschrijving van de motieven mogelijk. De resultaten van deze literatuurstudie zijn ondergebracht in het raamwerk van figuur 2.4. De motieven kunnen hierbij verschillend in een kwadrant worden ingedeeld. In het kwadrant zijn van boven naar beneden (professionals-bewoner) en van links naar rechts (contra-pro) perspectieven uitgezet. Dit raamwerk wordt ingezet in de rest van het onderzoek.

5.1.2 Deelvraag 2

Hoe wordt bewonersparticipatie benaderd door professionals in Rotterdam?

In de eerste plaats is uit het documentenonderzoek naar voren gekomen dat de gemeente Rotterdam de invulling van bewonersparticipatie goed heeft geregeld. Hiervoor hebben zij namelijk instrumenten ontwikkeld om participatie op gang te brengen. Uit de praktijk gesprekken met professionals blijkt echter wat anders. Professionals geven namelijk aan dat de Toolkit niet wordt gebruikt of misschien wel onderdelen ervan maar dan wordt het niet herkend als de Toolkit. De meeste professionals geven aan dat het aspect situatie hier hoofdzakelijk richtinggevend voor is.

In de tweede plaats kan worden gezegd dat de benadering van bewonersparticipatie door de professionals in Rotterdam onderling verschilt. Hierover kan worden gezegd dat de (machts)positie van professionals van invloed is hierop. Professionals moeten en kunnen vanuit hun functie bewonersparticipatie op een bepaalde manier benaderen. Hierbij kan veelal het legitimiteitsmotief bij worden herkend. Professionals hebben de macht om bepaalde beslissingen te nemen of worden vanuit regelgeving gestuurd hierin. Hierbij speelt ook de (machts)interpretatie van professionals een rol, hun zienswijze kan namelijk onderling verschillen. Hierin weegt mee dat professionals vanuit hun positie (functie) bijvoorbeeld wordt gevraagd meer te werken op niveau van bewoners. Uit dit hoofdstuk komen ook enkele aspecten naar voren welke minder goed zijn in te delen onder een specifiek hoofdmotief, maar richting geven aan bepaalde motieven. Overkoepeld zijn dit situationeel en ervaring. Uit de resultaten zien je namelijk dat professionals enkele motieven uit het raamwerk toeschrijven aan bijvoorbeeld specifieke plekken. Ook geven ze veelal aan dat ze middels ervaring met

bijvoorbeeld bepaalde doelgroepen, bewonersparticipatie verschillend benaderen. Hierbij kunnen bijvoorbeeld ook de motieven capaciteit, deskundigheid en behoefte van bewoners in worden herkend.

In de derde plaats valt op dat de benadering van bewonersparticipatie verschilt op gebiedsvisie en uitvoeringsniveau. Professionals geven aan bewoners meer op uitvoeringsniveau te willen betrekken. Dit schrijven zijn vooral toe aan het hoofdmotief bewoners BCD en dan voornamelijk het motief deskundigheid en deels aan hun capaciteit. Zij achten de bewoners namelijk meer deskundig op uitvoeringsniveau. De aspecten situationeel en ervaring zijn volgens hun richtinggevend hierbij. Echter blijkt uit de analyse van de resultaten van professionals dat het aspect positie professionals en hierbij het motief legitimiteit een hele belangrijke rol speelt. Hiermee kan de toeschrijving van het hoofdmotief bewoners BCD minder sterk dan in hoofdstuk twee worden toegeschreven als hoofdmotief voor de twee niveaus, zoals in hoofdstuk twee het geval was. In dit hoofdstuk komt namelijk naar voren dat het legitimiteitsmotief door professionals wordt gebruikt op gebiedsvisieniveau en hierbij de positie het meest richtinggevend is voor de benadering van bewonersparticipatie. Waarmee het er eigenlijk op neer komt dat op momenten wanneer de bewoner veel invloed kan hebben (gebiedsvisie), professionals ze niet betrekken. Hiermee kan in twijfel worden genomen of de twee niveaus wel betrekking hebben op het proces (fasen) of juist meer betrekking hebben op macht.

5.1.3 Deelvraag 3

Wat is de praktijk van bewonersparticipatie in Rotterdam en hoe wordt dat gewaardeerd door bewoners?

De praktijk van bewonersparticipatie voor de casestudies is dat bewoners niet direct betrokken zijn bij de plannen. Zowel professionals als bewoners denken hier verschillend over en zitten hierbij niet op een lijn. Bij professionals zie je hier ook onderling verschil in, enkele professionals staan meer aan de kant van bewoners en steunen het pleidooi van bewoners.

Wat de waardering betreft kan worden gesteld dat bewoners een slechte waardering hebben. Dit beeld is echter niet aanwezig bij professionals. Volgens professionals hebben bewoners geen behoefte betrokken te worden, omdat bewoners bijvoorbeeld tevreden zijn over de plannen en deze plannen ook begrijpen. Volgens hun is communicatie hierover goed verlopen. Dit terwijl bewoners juist aangeven wel behoefte te hebben en slechte communicatie heeft plaatsgevonden. Bewoners zijn ontevreden over de plannen en uitkomsten ervan. Zij hebben dan ook veelal geen begrip voor de plannen. Professionals schrijven het niet betrekken van bewoners voornamelijk toe aan de bewoners zelf. Hiermee wekken zij de indruk dat het hoofdmotief bewoners BCD voor hun het doorslaggevende motief vormt. Echter blijkt dat gegeven hun machtspositie, zij juist meer het hoofdmotief legitimiteit te hanteren. Juist deze machtspositie speelt de doorslaggevende rol voor het niet betrekken van bewoners. Dit leidt er vervolgens bij bewoner voor bewoners toe dat ze een slechte waardering hebben van bewonersparticipatie. Bewoners ervaren hierbij dat professionals vanuit hun machtspositie toch zelf beslissen wat ze willen en doen. Het gevolg hierbij voor bewoners is dat zij ontevreden zijn. Op deze manier ontstaat er ook een gevoel van uitsluiting bij bewoners dat kan leiden naar verschillende ergernissen. Dit kan er zelfs toe leiden dat bewoners geen behoefte meer hebben aan participatie. De aspecten positie en situatie kunnen hierbij richting geven aan de motieven. De praktijk van bewonersparticipatie gaat hierdoor dus niet om de tegenstelling professional – bewoner, maar juist om de tegenstelling machthebber versus niet machthebbers.

Tot slot kan wat de Toolkit betreft worden gezegd dat deze niet is herkend bij de resultaten van de casestudies, bij zowel professionals als bewoners.

5.1.4 Beantwoording hoofdvraag

Hoe wordt er op dit moment met de komst van de Woonvisie inhoud en vorm gegeven aan bewonersparticipatie in de focuswijken in Rotterdam?

Voor de inhoud en vormgeving aan bewonersparticipatie kan worden gezegd dat het verschillend wordt benaderd. Om deze benadering van bewonersparticipatie te structureren zijn vier hoofdmotieven gevormd binnen dit onderzoek. Dit zijn de volgende vier: legitimiteit, bewoners BCD

(behoefte, capaciteit en deskundigheid), netwerk en proces. Deze hoofdmotieven konden vervolgens worden geplaatst in het kwadrant uit het raamwerk, waarbij ze pro en contra bewonersparticipatie kunnen zijn. Uit de resultaten van dit onderzoek is naar voren gekomen dat hier geen vaste indeling, omdat deze voor per professional als bewoners heel verschillend is. Over deze benadering en hiermee het inhoud en vormgeven aan bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken kan wel worden gezegd dat enkele motieven de boventoon voeren bij bewonersparticipatie. Deze hebben net name betrekking op legitimiteit en bewoners BCD. In de eerste plaats zou dit kunnen komen door de Woonvisie en NPRZ, waarmee een verwijzing wordt gemaakt naar het motief regelgeving. Er is dus een speelveld met regelgeving(kaders) waarbinnen professionals moeten werken. Toch blijkt voor de doorslaggevendheid van het motief legitimiteit, de machtspositie belangrijker te zijn. Ook bewoners ervaren hierbij dat er vanuit een machtsposities concrete besluiten zijn genomen ten aanzien van hun leefomgeving. Het zorgt er namelijk voor dat bewoners niet kunnen participeren. Bij bewoners ontstaat hierdoor een gevoel van uitsluiting en dit leidt tot ergernissen onder bewoners. Het zorgt er zelfs voor dat bewoners in enkele gevallen ook niet willen participeren. Wat ook opvalt bij de resultaten van dit onderzoek is een verschil wordt gemaakt door professional op twee niveaus, gebiedsvisie en uitvoering. Dit kan echter niet worden gezien als een verschil welke betrekking heeft op een procesmatige benadering, waar het om fases gaat. Ook dit heeft weer meer te maken die machtspositie, welke meer samenvalt met subject benadering van bewoners in hun wijk, waar professionals met name aan het begin van het proces minder in zijn geïnteresseerd. Bewoners kunnen namelijk dan de meeste invloed hebben op het proces.

Aan het begin van dit onderzoek heeft er een definitievorming plaatsgevonden van het begrip bewonersparticipatie. Voor deze definitie is het essentieel dat drie elementen: *betrokkenheid*, *deelname* en *invloed* vertegenwoordigd zijn. Gegeven deze definitie van bewonersparticipatie en de resultaten uit dit onderzoek kan de volgende eindconclusie worden gegeven met betrekking tot het inhoud en vormgeven aan bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken: Er is enige mate van *betrokkenheid* van bewoners. Dit komt omdat er wel informatie uit bewoners wordt gehaald. Het gaat hierbij dan bijvoorbeeld om professionals die door de wijken lopen of middels gebiedscommissies. Wat betreft de *deelname* van bewoners en hun *invloed* is geen spraken. Professionals hebben namelijk geen ruimte geboden voor deelname van bewoners en ook hebben bewoners geen invloed hierbij gehad.

Uit de resultaten van het praktijkonderzoek komt naar voren dat de drie elementen, welke aanwezig moeten zijn om te kunnen spreken van bewonersparticipatie in dit onderzoek niet allen vertegenwoordigd zijn. Concluderend kan hiermee worden gesteld dat met de komst van de Woonvisie er geen sprake is van bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken. Er wordt nauwelijks inhoud en vormgegeven aan bewonersparticipatie in de Rotterdamse focuswijken, of geen kans geboden. Bewoners mogen en kunnen niet participeren. Dit heeft te maken met de ongelijke verdeling van de machtspositie. Professionals (overheid) gebruiken hun machtspositie om bewoners niet te laten participeren en bewoners hebben geen macht om hierover in te gaan.

5.2 AANBEVELINGEN

In deze paragraaf zal worden ingegaan op de aanbevelingen in dit onderzoek. Deze aanbevelingen sluiten aan op de conclusies en zullen ingaan op de manier waarop deze in de praktijk dienen te worden gebruikt door gemeentes en woningcorporaties. Daarnaast zullen er aanbevelingen worden gedaan voor vervolgonderzoek naar aanleiding van aspecten welke niet of minder goed zijn hardgemaakt in het praktijkonderzoek.

5.2.1 Aanbeveling voor de praktijk

Uit de conclusies van dit onderzoek is naar voren gekomen dat benadering van bewonersparticipatie door professionals ertoe leidt dat bewoners niet participeren en enkele bewoners ook niet meer willen participeren. Naar aanleiding van de uitkomsten kunnen enkele aanbevelingen worden gedaan voor professionals (gemeentes en woningcorporaties) in de praktijk

(Voorkom uitsluiting) Probeer de bewoner altijd te betrekken bij plannen van hun wijk. Ondanks dat bijvoorbeeld vanuit kaders (regelgeving) hier een beperking door is kan altijd worden gezocht naar vrije ruimtes en moet er ook ruimte zijn voor weerwoord. Bij bewoners moet namelijk niet het gevoel of beeld ontstaat dat zij bij voorbaat als zijn uitgesloten en dat de macht toch bij de professionals ligt. Zij hebben dan geen vertrouwen meer en op deze manier ook niet meer de behoefte te willen participeren en zich in te zetten voor de wijk.

(Wees eerlijkheid) Wees ten alle tijden eerlijk tegenover de bewoners over wat ze daadwerkelijk kunnen inbrengen. Ook als de inbreng van bewoners minimaal is. Professionals stellen zich veelal ver van de bewoners af als het gaat om bewonersparticipatie vanwege het mogelijke verzet van bewoners. Echter juist als professionals niet in gesprek gaan met bewoners, eerlijk zijn en ook daadwerkelijk iets doen met de informatie van bewoners ontstaat dit verzet van bewoners. Veelal als bewoners zien dat professionals eerlijk zijn tegen hun en luisteren willen ze plannen wat sneller accepteren.

(Goede communicatie) Een belangrijke middel voor gemeente of woningcorporatie bij bewonersparticipatie is communicatie. Ongeacht of bewoners wel of geen inbreng hebben, moet naast eerlijkheid ook de communicatie duidelijk zijn. Middels goede communicatie kunnen de ergernissen van bewoners juist plaatsmaken voor begrip. Door het gebrek aan communicatie zijn zowel professionals als bewoners zich niet bewust van elkaars eisen en wensen. Professionals hebben hiermee een verkeerd beeld van bewoners en bewoners van professionals. Het machtsmotief krijgt hiermee ook meer podium bij bewoners, welke leiden naar contra motieven voor bewoners.

(Stimuleren) Stimuleer de (interactieve) bewoners tot participatie door mogelijkheden te creëren hiervoor. Bij de aanpak van bewonersparticipatie is het in de eerste plaats als gemeente of woningcorporatie belangrijk aan te sluiten op de leefwereld van bewoners. Men moet bewoners dus juist meer benaderen op hun niveau. Dit zal niet alleen de sociale cohesie ten goede doen, maar ook de verticale cohesie. Hiermee wordt ook doorbroken met de 'strikte' overheid-bewoner relatie. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van:

- Een professional inzetten welke de bewoners meer ondersteunt en denkt vanuit zijn perspectief. Tevens ook de verbinding vormt tussen professionals en bewoner.
- Het inzetten van workshops, barbecues en uitjes met bewoners als participatiemiddel. Waar juist meer de sociale effecten voorop staat en hiermee vertrouwen ontstaat.
- Naast de formele bijeenkomsten, waar de meer georganiseerde bewoner op afkomt ook informele (korte) bijeenkomsten inzetten. Op deze manier maakt men het voor (minder/niet participerende) bewoners toch aantrekkelijk. Je pakt als gemeente of woningcorporatie ook het probleem aanpakken welke ontstaat door het motief capaciteit van bewoners. Ook motieven die meer betrekking hebben op het proces als de lange tijdsduur of de moeilijkheidsgraad.

(Deskundigheid) De deskundigheid van bewoners over hun wijk meer en ook eerder (gebiedsvisie) inzetten, ondanks dat je hiervoor je machtspositie moet inperken. Bewoners bezitten namelijk 'waardevolle' en specifieke kennis over hun wijk welke gemeentes en woningcorporaties veelal niet voor handen hebben. Middels deze kennis kan een aanvulling worden gedaan op de kwaliteit van de plannen en oplossing hierbij. Het inzetten van de deskundigheid van bewoners draagt ook bij aan de tevredenheid van bewoners over het politieke besluitvormingsproces en hiermee het draagvlak van bewoners. Dit komt omdat bij hen het gevoel ontstaat dat zij (voldoende) inzet hebben gehad bij de plannen of invloed op het proces.

(Herzien Woonvisie) In de Woonvisie van Rotterdam wordt er vooral gepleit voor het slopen van duizenden goedkope (sociale huur) woningen, omdat er plaats moet worden gemaakt voor meer duurdere woningen in Rotterdam. Bovendien heeft Rotterdam ook een overschot aan deze goedkope woningen. Volgens Peter Boelhouwer (2016) gaat dit niet helemaal op in de praktijk en zijn het juist de scheefhuurders die ten onrechte gebruik maken van de sociale huur. Bovendien heb je volgens hem altijd een overschot nodig, omdat je huurder niet zomaar kunt wegsturen. Ook volgens Statenfracties PvdA, SP en GroenLinks zal de vraag naar sociale huurwoningen alleen maar stijgen in Rotterdam (Kooyman, 2017). Een aanbeveling hierop zou dan ook zijn of de woonvisie niet gedeeltelijk kan worden herzien. Hiermee wordt per noodzaak niet alleen bedoel het minder afbreken van sociale huurwoningen. Maar ook het meer samen met bewoners kijken naar oplossingen. Deze oplossingen hebben betrekking op met meer vormgegeven aan de gebouwde omgeving, de mogelijkheid bieden voor bewoners om terug te kunnen keren of ze beter begeleiden bij het uitverhuizen. Uiteraard behoeft dit een vervolgonderzoek welke meer gericht is op het herzien van de Woonvisie. Waarbij nader wordt gekeken naar de mogelijkheden/alternatieven.

5.2.2 Aanbeveling voor vervolgonderzoek

Middels dit onderzoek is getracht om de inhoud en vormgeving aan bewonersparticipatie in beeld te brengen. Hiermee is er een start gemaakt door het structureren van de verschillende benaderingen van bewonersparticipatie door professionals en bewoners. Hiervoor is gebruik gemaakt van een indeling van motieven onder vier hoofdmotieven. De resultaten van het veldonderzoek welke hiervoor heeft plaatsgevonden berust op de resultaten van 13 voorverkenningsgesprekken en twee casestudies. Na aanleiding de casestudies kunnen twee aanbeveling worden gedaan voor vervolgonderzoek. Deze aanbevelingen hebben betrekking op het aantal -en keuze.

(Aantal) In de eerste plaats zou een aanbeveling voor vervolgonderzoek zijn: het uitbreiden van het aantal cases. Op deze manier ontstaat er een grotere steekproef waardoor de vier motieven beter in de praktijk kunnen worden onderzocht. Uit dit veldonderzoek zijn namelijk niet alle hoofdmotieven duidelijk aan de orde geweest. Bij het uitbreiden van de steekproef zou er dan gezocht kunnen worden naar cases welke verschillende (wijk)kenmerken hebben. Een aanbeveling voor vervolgonderzoek is ook het uitbreiden van het aantal interviews met bewoners met bewoners. Het benaderen van de bewoners was lastig bij de cases. Een aantal bewoners had een afstandelijke houding waardoor de interviews geen volledig afspiegeling zijn van de wijk. Ook heeft het ertoe geleid dat het aantal geïnterviewde bewoners minimaal was.

(Keuze) In de tweede plaats heeft een aanbeveling voor vervolgonderzoek meer betrekking op de keuze van de cases. Met de keuzes van de casestudies is een tekort gedaan op het veldonderzoek van dit onderzoek. Dit tekort heeft betrekking op de motieven, welke middels de cases niet allemaal aan de orde zijn gekomen. Voor de cases in dit onderzoek zijn al hele concrete plannen gemaakt, waardoor enkele stevige beslissingen zijn genomen ten aanzien van bewonersparticipatie. Bij voorbaat zullen hiermee enkele motieven voornamelijk voorkomen. De keuze weerspiegelt hiermee minder goed het onderzoeksgebied van de hoofdvraag, namelijk de Rotterdamse wijken. Het aantal en de keuze van de cases kunnen naast bovengenoemde uitwerkingen ook als aanvullende cases dienen ter bevestiging van de bevinden uit dit onderzoek.

5.3 REFLECTIE

Deze paragraaf kan als afsluitend geheel worden gezien van het afstudeeronderzoek. Er wordt namelijk een reflectie gegeven ten aanzien van het afstudeerproject. Binnen deze reflectie wordt er onderscheid gemaakt tussen de reflectie op het product zelf en de reflectie op het doorlopen proces.

5.3.1 Reflectie op het product

In dit afstudeeronderzoek heb ik getracht in beeld te brengen hoe in Rotterdam inhoud en vorm wordt gegeven aan (bewoners)participatie. Voorafgaand aan het praktijkonderzoek dacht ik dat er in Rotterdam middels de Toolkit inhoud en vorm wordt gegeven aan bewonersparticipatie. Deze veronderstelling leek voor mij ook aan te sluiten op de beschikbare documenten van de gemeente Rotterdam wat betreft bewonersparticipatie. Dit verband was na afronding van het eerste deel van het praktijkonderzoek al niet goed af te leiden. Na afronding van het tweede deel van het praktijkonderzoek werd het verband zelfs helemaal niet herkend. Uit de resultaten van het praktijkonderzoek komt naar voren dat professionals aangeven dat participatie juist heel situationeel moet worden benaderd en de Toolkit daarom niet wordt gebruikt. Enkele professionals geven wel aan elementen ervan te gebruiken of te herkennen, maar niet in zijn geheel als aanpak. Opmerkelijk hierbij is dat er dus toch een kloof aanwezig is tussen de documenten van de gemeente Rotterdam en de professionals die er werkzaam zijn.

Uit de resultaten van dit onderzoek komt ook naar voren dat de benadering van bewonersparticipatie onder de professionals veel verschilt. Wat hierbij opvalt is dat twee motieven de boventoon voeren, dit zijn legitimiteit en bewoners BCD. Toch weegt met name legitimiteit zwaar mee. Uit de resultaten van het praktijkonderzoek valt vooral al te leiden dat beslissingen bij voorhand al waren genomen en hiermee ook beslissingen ten aanzien van de leefomgeving van bewoners. Volgens professionals hebben de motieven hiervoor betrekking op kaders waarbinnen zij moeten werken. Toch weegt de machtspositie hierin het zwaarst. Hiermee betreft het dus meer een tegenstelling machthebber versus geen machthebber, dan het alleen gaat om professionals versus bewoner. Hiermee kan dus eigenlijk op voorhand worden gezegd dat bewonersparticipatie geen kans heeft gehad, ondanks dat de overheid juist aangeeft dit meer te willen doen.

Eerder in de geschiedenis heeft Arnstein (1968) deze constatering al gedaan. Haar machtsgeoriënteerde theorie beschrijft hoe de overheid de macht heeft en de burger (bewoner) deelnemer is. Volgens haar verloopt de publieke participatie niet geheel eerlijk en is er nog een kritisch verschil tussen het deelnemen in de participatieprocessen en het daadwerkelijk hebben van zeggenschap en beslissingsrecht. Van een deelname van bewoners noch het hebben van invloed (zeggenschap en beslissingsrecht) van bewoners is geen sprake blijkt uit de resultaten van dit onderzoek. Haar participatieladder bedoelde zij om de mate van invloed die actieve burgers kunnen uitoefenen te testen. Als deze vervolgens wordt geprojecteerd op de resultaten uit dit onderzoek dan gaat het om 'non-participatie', dus niet-deelname van bewoners. Dit betreffen dus de laagste treden van de participatieladder, (1) manipulatie en (2) therapie. Volgens Blanc en Beaumont (2005) hoeft dit altijd te betekenen dat het altijd negatief is, omdat het volgens hen ook gaat om de verdienste van de bewoners. Echter blijkt dat de bewoners uit dit onderzoek juist wel de behoefte hebben en wel willen participeren. Hiermee kan dus eigenlijk worden gesteld dat de overheid, de bewoners meer macht moet geven met betrekking tot bewonersparticipatie, omdat er een ongelijke machtsverdeling is.

Wat mij betreft heb ik het product te kort gedaan door de casestudies. In zijn geheel kan worden gezegd dat met name door de keuze van de casestudies er een tekort gedaan is in de beantwoording van de hoofdvraag. In de eerste plaats is het benaderen van de bewoners als lastig ervaren in dit onderzoek. Een aantal bewoners had een afstandelijke houding waardoor de interviews geen volledige afspiegeling zijn van de wijk. Ook heeft het ertoe geleid dat het aantal geïnterviewde bewoners minimaal was.

In de tweede plaats bleek nadat alle resultaten van de casestudies waren verzameld, de keuze van de casestudie niet geheel optimaal. De casestudies moesten aanvankelijk meer inzicht bieden in hoe er in Rotterdam inhoud en vorm wordt gegeven aan bewonersparticipatie. Echter is er middels de

casestudies alleen inzicht geboden in hoe dit gebeurt in (focus)wijken waar de Woonvisie, maar voor het NPRZ uitwerkt. Het is namelijk een wijk in Rotterdam-zuid waar het NPRZ al hele concrete plannen heeft voor de wijk. De benadering van bewonersparticipatie in deze wijk vormt geen goede afspiegeling voor elke andere wijk in Rotterdam. Hiermee wordt er in dit onderzoek dus meer antwoord gegeven op de vraag: Hoe wordt er op dit moment in de wijken van Rotterdam waar de Woonvisie & het NPRZ uitwerkt, inhoud en vorm gegeven aan bewonersparticipatie? het onderzoeksgebied is hiermee verkleind waardoor het nodig was om de onderzoeksvraag te herformuleren naar huidige vorm.

In de derde plaats heb ik het product ook tekortgedaan door de motieven indeling, omdat deze in een aantal gevallen niet handig was. In de eerste plaats was deze indeling meer te gebruiken voor professionals en veel minder voor bewoners. Bij bewoners gaat het namelijk meer om een gevolg, welke de motieven kunnen hebben. In de tweede plaats waren de tegenstellingen binnen de motieven zelf ook minder duidelijk, terwijl juist die in dit onderzoek belangrijk zijn. Zo blijkt juist niet het motief zelf bepalend te zijn, maar de waarde van het motief.

5.3.2 reflectie op het proces

Ik ben mijn afstudeerreis begonnen met veel enthousiasme, omdat ik wist dat het iets zou worden met participatie in Rotterdam. Het afstudeerproces is hiermee begonnen middels een globale zoektocht in de literatuur. Het theoretisch veld bleek erg breed te zijn, omdat er redelijk wat geschreven is wat participatie betreft. Mijn oplossing hiervoor was het benaderen van participatie vanuit de 3 generaties burgerparticipatie. Na verder literatuuronderzoek vond ik de benadering niet geheel vernieuwend. Om hier wat meer overzicht in te creëren heb ik participatie gekaderd van burgerparticipatie naar bewonersparticipatie. Al snel hierna, stuitte ik op documenten van de gemeente Rotterdam, welke een Toolkit beschrijven voor de aanpak van bewonersparticipatie. Het was in mijn optiek een veelbelovende aanpak, welke ik graag in de praktijk wilde analyseren. Centraal bij deze aanpak stond voor mij toen: het moment van het betrekken van bewoners. Dit heeft ook te maken gehad met de participatieparadox welke beschreven stond in de aanpak. Ik wilde in mijn volle enthousiasme voor het vervolg van mijn literatuurstudie voornamelijk putten uit deze documenten en de paradox centraal stellen in mijn onderzoek. De hierop volgende voorverkenningfase zou mijn beeld van de Toolkit veranderen. Zo bleek in de eerste plaats dat de Toolkit voor bewonersparticipatie veelal niet werd herkend door de geïnterviewde professionals of niet gebruikt. Ook de participatieparadox bleek minder centraal te staan, omdat niet alleen gaat om het moment van betrekken, maar meer om de invloed op het proces. Wat ook opmerkelijk was voor mij was dat bewonersparticipatie verschillend werd benaderd door professionals. Dit heeft ertoe geleid dat de formulering van mijn onderzoeksvraag anders was aan het begin van het onderzoek. In mijn onderzoeksvraag stonden aanvankelijk de Toolkit van de gemeente Rotterdam en de participatie paradox centraal. Echter bleek juist de benadering van bewonersparticipatie door professionals interessanter en herformulering van de onderzoeksvraag naar de huidige vorm was nodig om verder slagen te maken in het onderzoek.

Vervolgens heeft ook het herschrijven van het literatuuronderzoek plaatsgevonden, welke juist meer inzicht moest geven in de motieven van professionals en bewoners uit de literatuur. De uitkomsten van de voorverkenningsgesprekken hebben vervolgens inzicht gegeven in de motieven van professionals uit de praktijk. De gesprekken hebben mij ook een beeld gegeven van welke projecten mogelijk interessant zouden kunnen zijn voor een verder veldonderzoek. De selectie hiervan heeft plaatsgevonden op basis van een aantal uitgangspunten die ik heb gevormd naar aanleiding van de probleembeschrijving in dit onderzoek. De keuze is gevallen voor de Tarwewijk en Mijnkintbuurt, omdat ik het beeld had dat deze wel mijn uitgangspunten omvatten. Voordat ik begon met de casestudies op beide niveaus heb ik echter in de verkennende gesprekken al wat meer inzicht geprobeerd te krijgen op beide niveaus. Uit deze gesprekken kwam naar voren dat als ik de betrokkenheid van bewoners wil analyseren, de focus voornamelijk bij de WAP moest leggen. Deze zit volgens de professionals dicht bij de bewoners en wordt bovendien jaarlijks gemaakt. De gebiedsvisie is redelijk oud en op die manier lastig ook om te peilen hoe de betrokkenheid van bewoners was. Verder was informatie over de gebiedsvisie van 2014 ook lastig te vinden. Na wat

onderzoek over de WAP bleek ook deze minder interessant te zijn, omdat in de eerste plaats geen betrokkenheid van bewoners heeft plaatsgevonden en deze toch minder dicht op het niveau van bewoners zat dan gedacht. Op deze manier is er in dit onderzoek een minder goed beeld van het feitelijke proces op gebiedsvisie ontstaan.

Wat ik ook als lastig heb ervaren heeft meer betrekking op het praktijkonderzoek, namelijk de indeling van de motieven. Los van het feit dat de tegenstellingen binnen de motieven minder duidelijk waren, vond ik het met name lastig om de resultaten van bewoners te structureren. Dit komt omdat ik de resultaten van professionals en bewoners beide wilde beschrijven. Later bleek het bij bewoners toch minder te gaan om motieven en hebben de motieven van professionals juist invloed op de resultaten bij bewoners. De bewoners zelf hebben hiermee dus eigenlijk geen motieven, maar argumenten. Ook de indeling van het kwadrant wordt hiermee nog lastiger.

Waar ik tenslotte ook tegenaan liep in mijn afstudeerproces heeft betrekking op de hoeveelheid gesproken bewoners. Het benaderen van bewoners voor veldwerkonderzoek bleek toch lastiger dan aanvankelijk gedacht. In de eerste plaats ben ik met bewoners in contact gekomen via de professionals. Dit waren echter veelal georganiseerde bewoners, waardoor ik zelf de straat op ben gegaan om verschillende typen bewoners te spreken. Dit bleek toch lastig te verlopen, omdat factoren als taalbarrière, boosheid en geen vertrouwen veel speelde onder de bewoners. Bewoners waren dan ook niet vaak bereid om een gesprek te voeren of een heel kort gesprek. Dit heeft voor het veldwerk geresulteerd in een minimaal aantal gesprekken met bewoners.

LITERATUUR

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.

Blanc, M., & Beaumont, J. (2005). Local democracy within European urban development programmes. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 96(4), 409-420.

Berg, P. (2009). Participatie kan niet zonder communicatie. *De Wijde Blik communicatie– advies*.
Van: [http://dewijdeblik.com/blog/archief/participatie kan niet zonder communicatie](http://dewijdeblik.com/blog/archief/participatie-kan-niet-zonder-communicatie)

Bergeijk, E. van, A. Kokx, G. Bolt & R. van Kempen (2008). Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners. Delft: Eburon.

Bolt, G. & R. ter Maat (2005). Participatie in de buurt. In: *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 11 (6).

Boelhauer, P. (2016). 'Woningtekort neemt alleen maar toe'. *Rotterdamsehuurdersorganisaties*.
Van: <http://rotterdamsehuurdersorganisaties.nl/wp-content/uploads/2016/11/AD-20161129-5454793-Woonreferendum-Twee-experts-laten-hun-licht-schijnen-over-de-sloopplannen-Woningtekort-neemt-alleen-maar-toe.pdf>

Bouwman, A. F., Beusen, A. H., & Billen, G. (2009). Human alteration of the global nitrogen and phosphorus soil balances for the period 1970–2050. *Global Biogeochemical Cycles*, 23(4).

Buys, A. & A. van Grinsven (1999). *Herstructurering in tachtig plannen*. Amsterdam: RIGO Research & Advies.

Corpovenista, (2010). *Naar een verbindende en inspirerende participatie. Onderzoek naar de aanpak, ervaringen en beleidsontwikkelingen ten aanzien van participatie bij veertien corporaties*. Onderzoeksinstituut OTB.

Chondrolean, G., Elcock, H., Liddle, J. & I. Oikonomopoulos (2005). A comparison of local management of regeneration in England and Greece. In: *International Journal of Public Sector Management* 18 (2).

Denters, S. A. H., Tonkens, E., Verhoeven, I., & Bakker, J. H. M. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Platform31.

Dominelli, L. (1999). Review essay: community, citizenship and empowerment. In: *Sociology* 33 (2).

Edelenbos, J., R. Monnikhof (2001). *Lokale interactieve beleidsvorming*, Lemma BV, Utrecht.

Elander, I. & M. Blanc (2001). Partnerships and democracy: a happy couple in urban governance? In: H. T. Andersen & R. van Kempen (eds.), *Governing European cities; social fragmentation, social exclusion and urban governance*. Aldershot: Ashgate.

Engbersen, R. (2004). *Bottom up werken met top support. Handreiking of handleiding? Expertmeeting bewonersparticipatie in naoorlogse herstructureringswijken*. Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).

Engbersen, R. & Lodewijks, M. (2004). De zeven uitdagingen van bewonersparticipatie in herstructureringsoperaties: een handreiking voor uitvoerende professionals. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu.

Engbersen, G., Snel, E., Hart, M. (2015). Mattheüs in de buurt: over burgerparticipatie en ongelijkheid in steden. Van: http://www.kenniswerkplaats-leefbaar.nl/wp-content/uploads/Mattheus-in-de-buurt_buurtparticipatie-en-ongelijkheid.pdf

Ensie, (2012). Wat is de definitie & betekenis. Van: <https://www.ensie.nl/redactie-ensie/participatie>

Flache, A. & M. Koekoek (2009), Interventies voor een leefbare wijk. Van theorie naar praktijk en terug. Groningen: Van Gorcum.

Fagence, M. (1977). Citizen participation in planning. Oxford: Pergamon Press Ltd.

Fagotto, E. & A. Fung (2006). Empowered participation in urban governance: The Minneapolis Neighborhood Revitalization Program. In: International Journal of Urban and Regional Research 30 (3).

Fokkema, J. & C. Krebber (1999). Herontwikkeling naoorlogse wijken: praktische handreikingen en voorbeelden van en voor de mensen uit de praktijk. Rotterdam: Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV).

Gemeente Amsterdam. (2014). Visie burgerparticipatie: Van bolwerk naar netwerk. Van: https://www.amsterdam.nl/publish/pages/586270/visie_op_burgerparticipatie.pdf

Gemeente Rotterdam. (2008). Rotterdamse krachtwijken: Rotterdammers vooruit.

Gemeente Rotterdam. (2009). Samenbouwen in Rotterdam: participatie bij fysieke projecten. Werkgroep bewonersparticipatie Rotterdam. Van: <http://www.rotterdam.nl/Centrumraad/Document/2011/4%20april/agendapunt%207%20same%20n%20bouw%20in%20Rotterdam.pdf>

Gemeente Rotterdam. (2014a). Toolkit participatie bij fysieke projecten.

Gemeente Rotterdam. (2014a). Gebiedsplan Charlois 2014 – 2018: bewoners, ondernemers en instellingen praten mee over prioriteiten.

Gemeente Rotterdam. (2016a). Voorbereid op de toekomst: gebiedsvisie Feyenoord. Van: <http://www.rotterdam.nl/gebiedsvisiebloemhof>

Gemeente Rotterdam. (2016b). Woonvisie Rotterdam 2013: Rotterdam make it happen. Van: <http://www.rotterdam.nl/Clusters/Stadsontwikkeling/Document%202016/Wonen/Vragen%20en%20antwoorden%20Woonvisie.pdf>

Gemeente Rotterdam. (2016c). BESTEMMINGSPAN MIJNKINTBUURT, FASE 1.

Gemeente Rotterdam. (2016d). Woonvisie Rotterdam koers naar 2030 agenda tot 2020. Van: <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/woonvisie/DEFINITIEF-Woonvisie-Rotterdam-2030-dd-raad-15-december-2016.pdf>

Gemeente Rotterdam. (n.d. 1a). Handleiding RSPW: fasen en beslissen. Van: http://www.rotterdam.nl/DSV/Document/Bouwen/RSPW_3_fasen_klein.pdf

Gemeente Rotterdam. (n.d. 1b). Handleiding RSPW: projectmanagement op zijn Rotterdams. Van: http://www.rotterdam.nl/DSV/Document/Bouwen/RSPW_1_%20projectm_rott_klein.pdf

Gemeente Utrecht. (2016). DE UTRECHTSE PARTICIPATIEAANPAK IN HET KORT. Van: <https://www.utrecht.nl/fileadmin/uploads/documenten/bestuur-en-organisatie/initiatief-en-invloed/2016-12-Utrechtse-participatieaanpak-2016.pdf>

Goodlad, R., Burton, P. & J. Croft (2005). Effectiveness at what? e processes and impact of community involvement in area-based initiatives. In: Environment and Planning C: Government and Policy 23 (6).

Haar, D., Schreven, L., Rienstra, m. (2008). Outcomemonitor Krachtwijken Nulmeting: Centrum voor Beleidstatistiek. Van: <http://www.rotterdam.nl/COS/publicaties/MOR/141%20Monitor%20krachtwijken%202008.pdf>

Hamilton, D.K., Miller, D.Y. & J. Payts, (2004). Exploring the horizontal and vertical dimensions of the governing of metropolitan regions. In: Urban Affairs Review 40 (2).

Heijden, J. van der (2005). Recombinatie van overheid en samenleving: denken over innovatieve beleidsvorming. Delft: Eburon.

Hochstenbach, C., Uitermark, J. & Van Gent, W. (2016). Rotterdamwet is mislukt. Sociale vraagstukken. Van: <https://www.socialevraagstukken.nl/rotterdamwet-is-mislukt/>

Fortuin, K., & Ouwehand, A. (2003). Leidraad sociale wijkvisie. Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu.

Klaren, H.H. (1999). Herstructureringsbeleid van stadswijken: achtergronden en perspectieven van een nieuw beleidsthema. In: R. van Kempen & H. Priemus (red.), Stadswijken en herstructurering. Assen: Van Gorcum.

Konisky, D.M. & T.C. Beierle (2001), Innovations in public participation and environmental decision making: examples from the Great Lakes Region. In: Society and Natural Resources 14 (9) 815-826.

Kooyman, M. (2017). Provincie wil gemeenten verplichten sociale huurwoningen te bouwen. Anp. Van: <https://www.ad.nl/rotterdam/provincie-wil-gemeenten-verplichten-sociale-huurwoningen-te-bouwen~ac5c2b7d/>

Krimpen, M., Kroos, A., Mooij, M., Oostenbrink-Fraai, K., Pastors, M., Smits, E. (2015). Uitvoerplan: 2015 – 2018. Programmabureau NPRZ. Van: <http://www.rotterdam.nl/Clusters/Stadsontwikkeling/Document%202015/NPRZ/NPRZ-uitvoeringsprogramma%202015-2018.pdf>

Kulberg, J., van Noije, L., van den Berg, E., Mensink, W., & Igalla, M. (2015). Betrokken wijken: Ervaringen van bewoners en professionals met wijkverbetering in vier (voormalige) aandachtswijken. Den Haag: SCP.

Marissing, van, E. (2005). De aloude inspraakavond voldoet niet meer. Aedes Magazine 9/10.

Marissing, van, E. (2008). Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-na-oorlogse stadswijken in Nederland. Utrecht University, Royal Dutch Geographical Society.

Ministerie van binnenlandse zaken en koninkrijksrelatie, (2017). Omgevingswet: brede participatie bij start. Omgevingswetportaal.

<https://www.omgevingswetportaal.nl/binaries/omgevingswetportaal/documenten/publicaties/2018/01/19/infographic-brede-participatie/IG-participatie.pdf>.

Movisie. (2016). Participatie en activering. Kennis en aanpak van sociale vraagstukken. Van: <https://www.movisie.nl/kennisdossiers/participatie-en-activering>

Mugnano, S., Pareja-Eastaway, M. & Tapada-Berteli, T. (2005). Building partnerships in Spanish and Italian regeneration processes. In: R. van Kempen, K. Dekker, S. Hall & I. Tosics (eds.), Restructuring large housing estates in Europe. Bristol: e Policy Press.

Nelissen, N.J.M. (1980). Geïnstitutionaliseerde beweging: De verstening van de participatie op het terrein van de ruimtelijke ordening. In: Gadourek, I., Kuiper, G., Thurlings, J.M.G., Zijdeveld, A.C., Institutie en Beweging. Deventer: Van Loghum-Slaterus.

Ouwehand, A. L., van Kempen, R., & Kleinhans, R. (2008). Van Wijken Weten. IOS Press.

Tonkens, E. (2009). Tussen onderschatten en overvragen: actief burgerschap en activerende organisaties in de wijk.

Tonkens, E. (2014). Misverstanden over de participatiesamenleving: Burgerschap. Sociale vraagstukken. Van: <http://www.socialevraagstukken.nl/misverstanden-over-de-participatiesamenleving/>

De Paus, R. (1998). Opvallend aanwezig. Participatie van etnische minderheden in zes gemeenten belicht, Amsterdam: IPP.

Platform31. (2016). Wijkengids: Wijkaanpak door de jaren heen.

Van: <http://www.platform31.nl/wijkengids/11-burgerschap/11-1-bewoner-centraal>

Pennen, A.W. van der, Veldheer, V., Borg, E. ter & M. Kunst (1998). Sociale vernieuwing: van plan naar praktijk. Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Perkins, D.D. & M.A. Zimmerman (1995). Empowerment theory, research, and application. In: American Journal of Community Psychology 23 (5).

Permentier, Matthieu, Kullberg, J., en van Noije, J. (2013). Werk aan de wijk. Een quasi-experimentele evaluatie van het krachtwijkenbeleid. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Pröpper, I.M.A.M., Steenbeek, D. (2009). Participatiewijze en participatiemiddelen. In: VNG (2009) Handreiking bewonersparticipatie in de wijkplancyclus. In actie met burgers!

Van: <http://www.vng.nl/smartsite.dws?id=96462>

Raad voor het Openbaar Bestuur (2005). Burgers betrekken: Een handleiding voor burgerparticipatie.

Van Stokkom, B., & Toenders, N. (2010). De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandswijken. Amsterdam University Press.

Sprinkhuizen, A. (2001), De stem van het volk. Over bewonersbetrokkenheid bij herstructurering als sociale interventie. In: R.P. Hortulanus & J.E.M. Machielse (red.), Op het snijvlak van de fysieke en sociale leefomgeving. Het sociaal debat. Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie B.V.,

Vermeer, O. (2013). Miljoeneninvesteringen in Vogelaarwijken leverden niets op. NRC.nl. Van: <https://www.nrc.nl/nieuws/2013/07/29/miljoeneninvesteringen-in-vogelaarwijken-leverden-niets-op-a1432820>

Verba, S., Schlozman, K.L. & Brady, H.E. (1995). Voice and equality: civic in American politics. Cambridge: Harvard University Press.

Vis, R. & S. van Arum (2003). Ze hebben jou nodig. Zonder bewoners geen stedelijke vernieuwing. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.

Vranken, J., De Boyser, K. & Dierckx, D. (2003). Armoede en sociale uitsluiting: jaarboek 2003 (p.27-46). Leuven: Acco.

Vreugdenhil, M. (2012). Nederland participatieland? De ambitie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de praktijk in buurten, mantelzorgrelaties en kerken. Universiteit Amsterdam: Proefschrift.

VROM, 2004. De zeven uitdagingen van bewonersparticipatie in herstructureringsoperaties: een handreiking voor uitvoerende professionals. Volume 5 van Project sociaal fysieke wijkaanpak.

VROM, M. V. V. (2005). Ruimtelijke Ordening en Milieu. 2005. *Farmers, Companies and Biodiversity*.

VROM-Raad, (2002). Impuls voor ruimtelijke investeringspolitiek; advies naar aanleiding van de (ICES) investeringsimpuls 2002. Den Haag.

Wiebusch, M. & Moulijn, M. (2013). Van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving? Een Zoektocht naar een andere rolverdeling tussen overheid, burger, zorg- en welzijnsinstellingen. Overijssel: Arcon.

Van: http://www.arcon.nl/uploads/pdf/publicaties/2013_08Literatuurstudie%20van%20verzorgingstaat%20naar%20participatiesamenleving.pdf

WRR Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2005). Vertrouwen in de buurt. Amsterdam: Amsterdam University Press.

PRAKTIJK

Voorverkenningsgesprekken

Gemeente Rotterdam

1. Boomsluiters, A. (2017). Interview adviseur inspraak en participatie Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
2. Bouchtaoui, O. (2017). Interview wijkmanager Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
3. Messenmaker, L. (2017). Interview projectmanager Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
4. Mollema, A. (2017). Interview projectmanager Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
5. Praag, R. (2017). Interview teammanager PMB Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.

6. Reijnierse, W. (2017a). Interview adviseur bestuursdienst Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
- Reijnierse, W. (2017b). Interview adviseur bestuursdienst Gemeente Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.

Woonstad

7. Zuidwijk, L. (2017). Ontwikkelingsmanager Woonstad Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi
8. Tol, B. (2017). Interview projectleider wijken Woonstad Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
9. Van Heuvelen, M. (2017). Interview projectleider wijken Woonstad Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi.
10. Dortland, E. (2017). Interview procesmanager Woonstad Rotterdam/ interviewer: D. Bouchtoubi

Anders

11. Desmet, E. (2017). Interview participatie adviseur / interviewer: D. Bouchtoubi.
12. Dullaert, E. (2017). Interview voorzitter BOZ! interviewer: D. Bouchtoubi.
13. Fraai, K. (2017). Interview pijler werk, communicatie en participatie NPRZ/ interviewer: D. Bouchtoubi.

Casestudies

Gemeente Rotterdam

1. Van Altena, R. (2017). Interview wijkmanager Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
2. Nuts, G.J. (2017). Interview projectleider Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
3. Haagsma, H. (2017). Interview Manger woon en bouwtoezicht/ interview: D. Bouchtoubi.
4. Heezen, B. (2017). Interview inspecteur bouw en toezicht Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.

Bewoners

1. Bewoner 1 (2017). Interview bewoner Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
2. Bewoner 2 (2017). Interview bewoner Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
3. Bewoner 3 (2017). Interview bewoner Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
4. Bewoner 4 (2017). Interview bewoner Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
5. Bewoner 5 (2017). Interview bewoner Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
6. Bewoner 6 (2017). Interview bewoner Tarwewijk/ interview: D. Bouchtoubi.
7. Bewoner 7 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
8. Bewoner 8 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
9. Bewoner 9 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
10. Bewoner 10 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
11. Bewoner 11 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
12. Bewoner 12 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.
13. Bewoner 13 (2017). Interview bewoner Mijnkintbuurt/ interview: D. Bouchtoubi.

BIJLAGE 1: UITGANGSPUNTEN

De aanpak kenmerkt zich door de volgende uitgangspunten:

- Een gelijkwaardige positie ten opzichte van partijen uit de gouden driehoek in het proces.
- De partijen uit de gouden driehoek geven in de initiatiefase van het project aan hoe de samenwerking zal plaatsvinden en hoe het proces eruit zal zien.
- Fasering dient als leidraad. Waarbij de gouden driehoek partijen hun fasering dienen kenbaar te maken en indien nodig aan elkaar aanpassen, deze moet in afstemming zijn met de partijen.
- Fasering moet worden vastgelegd, zodat voor elke partij duidelijk is wat de fases inhouden.
- Elke fase dient te worden afgesloten met een beslismoment welke de gemaakt afspraken bevat. Deze worden vastgelegd in het voortgangsrapport en dient als uitgangspunt voor de volgende fase
- De verschillende belangen van de betrokken partijen uit de gouden driehoek voldoende worden vertegenwoordigd, met ruimte voor ondersteuning van de belanghebbende om volwaardig aan het participatieproces te kunnen deelnemen.
- De partijen uit de gouden driehoek bepalen het referentiekader voor de bewonersparticipatie binnen het project.
- Toepassing van een communicatieplan.
- De procesafspraken in het participatieplan worden samen opgesteld en vastgesteld door de partijen uit de gouden driehoek

BIJLAGE 2: INTERVIEWOPBOUW VOORVERKENNING PROFESSIONALS

Bewonersparticipatie

- Hoe kijken jullie op tegen bewonersparticipatie?
 - Definitie
 - Belang
 - Positie
- Wat zijn volgens u hier de succes en knelpunten bij?
- De 7 spanningsvelden bespreken (zie bijlage3)

Toolkit

- Gemeente Rotterdam heeft veel ontwikkeld op het gebied van participatie, hoe kijkt u hiertegen op?
- Gebruiken jullie deze in praktijk?
- Hoe gebruiken jullie deze in praktijk?
- Hebben de bewoners iets te zeggen gehad over de gebiedsvisie? (Dus is deze wijk gaan we zoveel woningen slopen wel of niet, wat is het participatie geweest op dat niveau.)
- Vervolgens komen we bij het uitvoeringsniveau van die wijk, aantal te slopen en nieuwbouwwoningen. Kunnen de bewoners dan bepalen waar ze naartoe verhuizen? (Mag dit in de buurt, kunnen zijn meedoen in de nieuwe buurt of mogen deze juist niet meer terug in de wijk wonen.)

BIJLAGE 3: SPANNINGSVELDEN BEWONERSPARTICIPATIE

Bewonersparticipatie is geen nieuw onderwerp binnen herstruceringsopgaves, toch blijft Inhoud geven hieraan nog verre van eenvoudig. Ministeries van VROM (2004) concluderen uit praktijkonderzoeken dat zich nog wat dilemma's voordoen zodat de inbreng van bewoners daadwerkelijk de kwaliteit van de plannenmakerij en uitvoering kunnen vergroten. Hierbij worden 7 spanningsvelden onderscheiden.

1. Beleidstaal & jargon - de taal van de straat en de moedertaal (Systeemwereld - leefwereld)

De eerste betreft de leefwereld van de burgers tegenover de systeemwereld van het beleid, hieronder te verstaan de procedures, ambtelijke schriftcultuur, formaliteit en eigen tijdsritmen. Hier te verstaan een cultuur -en taalverschil.

Om bewoners te betrekken bij de planvorming is het belangrijk hun taal te spreken en ook kennis te hebben van leefwereld. Dit betekent dat betrokken professionals bij de planvorming als stedenbouwkundige, architecten, corporaties niet moeten schuilen achter jargon en contact moeten maken met bewoners. Toch is dit niet het enige probleem, een groot aantal bewoners beheerst de Nederlandse taal slecht en kunnen nauwelijks lezen. Op deze manier is het juist belangrijk dat bewonersparticipatie op een andere manier dan de schriftelijk lijn inhoud verdient te krijgen.

2. Aansluiten bij bestaande versus het volledig nieuwe als vertrekpunt (Enten - Rooien)

Het tweede spanningsveld betreft de aansluiting van herstruceringsopgaves op de bestaande potentieel. Hiermee kan worden opgevat een aansluiting de bestaande stedenbouwkundige structuur, architectuur, bewonersgroepen en huurdersvereniging. Of is er juist voor gekozen, de bestaande situatie te negeren en opnieuw te beginnen? Tussen beiden mogelijkheden, kan het ook zo zijn dat er graag een aansluiting wil zijn op de bestaande bewonersoverleg structuren, maar deze juist ontbreekt of slecht de stem van de "oudere witte blijvers" vertegenwoordigd.

3. Het concrete hier en nu versus het visionaire verder in de tijd

Het derde spanningsveld betreft het mobiliseren van de bewoners. Hiermee wordt bedoeld of bewoners niet alleen betrokken kunnen worden bij hele concrete zaken binnen hun huis en straat, maar ook kunnen worden betrokken bij zaken die verder reiken dan hun straat. Staan de bewoners het alleen toe mede-eigenaar te zijn van losse stoeptegels problemen of willen zij ook graag meedenken over de stedenbouwkundige plan, de voorzieningen, het profiel van de wijk, de positionering ten opzichte van andere wijken, de differentiëring in inkomensgroepen?

4. Structuren versus improviseren (Klassiek toneel - improvisatietoneel)

Het vierde spanningsveld betreft de structurering en formalisering van bewonersparticipatie. Wordt het participatieproces in een ondubbelzinnige en vaste procedures en overlegstructuur gegoten of is het een flexibel proces met ruimte voor improvisatie? Dit wordt ook wel aangeduid als klassiek toneel, waarbij alles heel vastligt en improvisatietoneel, waar maar weinig is vastgesteld. Toch zijn de verschillen tussen beiden in praktijk minder uitgesproken. Het eerstgenoemde kent zijn vrijheden en het laatstgenoemde kent zijn vaste punten.

5. Zittende bewoners versus toekomstige bewoners

Het vijfde spanningsveld betreft de keuze op wie men zich dient te richten, de huidige bewoners of de bewoners die straks in de huizen willen wonen? In vele projecten wordt voorgerekend dat maar 20 tot 30 procent van de huidige bewoners na de herstructurering in de wijk blijft wonen. Op deze manier blijft er maar een beperkt sociaal kapitaal in de buurt over. De betekenis van de aansluiting op het sociaal kapitaal wordt hiermee extra gevoelig. Een andere vraag die hierbij komt kijken is hoe je de toekomstige bewoners moet betrekken bij de herstructurering van de wijk? Deze bewoners bestaan namelijk op papier als fictieve en gewenste lifestyle-categorie of doelgroep.

6. het proces centraal - het eindproduct centraal

Het zesde spanningsveld betreft keuze wat centraal moet staan, het eindproduct of juist het proces van afwegingen maken en besluiten nemen. De laatstgenoemde beslaat een tijdrovend traject, maar een keuze voor zorgvuldigheid op de meer lange termijn tijdswinst had opleveren. De vraag blijft hierbij wel hoe je bewoners in een langdurig proces van besluitvorming binnenboord houdt. Dit blijft lastig, want bewoners willen niet te lang wachten voor het eindproduct.

7. vitale stad versus vitale wijk

Het zevende spanningsveld betreft de relatie van de wijk in het bredere geheel van de stad. Bestuurders maken stadsplannen en stadsvisies, waardoor zij het totaal overzien. De wijken en buurten zijn hierin de schaakstukken, die elk een bepaalde verandering behoeven. De veranderingen bij elkaar moeten een sociaal en economische sterkere stad opleveren. Toch hebben de bewoners uit de verschillende wijken/buurten elk een eigen belang en is het totaalbeeld niet relevant. Bovendien,

kan het soms ook lastig zijn om van financiële kwetsbare bewoners te vragen zich weg te cijferen voor iets als het algemeen belang van de stad. Is dit niet te veel gevraagd van de bewoners en hoe kan hiermee het best worden omgegaan? Een andere vraag wat speelt binnen dit spanningsveld is hoe je bewoners kunt betrekken bij de stadsvisie?

BIJALGE 4: INTERVIEWVRAGEN CASESTUDIES PROFESSIONALS

WAP

- Kunt u wat meer vertellen over uw functie en uw betrokkenheid bij de WAP?
- Wat is een WAP,
- Wie was de projectleider voor die WAP?
- Wanneer was het eerste idee voor de WAP (Jaar maand) en hoe is deze ontstaan.
- Hoe is de WAP dat tot stand is gekomen?
- Hoe vaak vindt daar overleg over plaats.
- Wanneer zijn de eerste gesprekken geweest met bewoners hierin?
- Hoe hebben de gesprekken plaatsgevonden met die bewoners?
- Hoeveel bewoners zijn hiervoor ingezet?
- Welke vormen van participatie hebben jullie ingezet hiervoor?
- Op welke moment hebben jullie welke vorm ingezet?
- Hebben jullie hiervoor de 'Toolkit participatie' ingezet of elementen hiervan?

Gebiedsvisie: Tarwewijk

- Kunt u wat meer vertellen over uw functie en uw betrokkenheid bij de gebiedsvisie?
- Kunt u wat meer vertellen over de Tarwewijk?
- Wie was de projectleider voor de Tarwewijk?
- Wat zijn de plannen voor de Tarwewijk?
- Hoe zijn de plannen tot stand gekomen?
- Hoe vaak vindt daar overleg over plaats.
- Wanneer zijn de eerste gesprekken geweest met bewoners hierin?
- Hoe hebben de gesprekken plaatsgevonden met die bewoners?
- Hoeveel bewoners zijn hiervoor ingezet?
- Welke vormen van participatie hebben jullie ingezet hiervoor?
- Op welke moment hebben jullie welke vorm ingezet?
- Hebben jullie hiervoor de 'Toolkit participatie' ingezet of elementen hiervan?
- Vindt u het belangrijk dat bewoners betrokken moeten worden?
- Waarom vindt u dat bewoners (wel/niet) betrokken moeten worden? (Motieven H2?)
- In welke mate/invloed moeten bewoners betrokken worden?

Uitvoering: Mijnkintbuurt

- Kunt u wat meer vertellen over uw functie en uw betrokkenheid in de mijnkintbuurt?
- Kunt u wat meer vertellen over de mijnkintbuurt,
- Wie was de projectleider voor de mijnkintbuurt?
- Wat zijn de plannen voor de mijnkintbuurt
- Wanneer was het eerste idee voor plannen in de mijnkintbuurt (jaar/maand)? en hoe zijn deze ontstaan?
- Hoe zijn de plannen tot stand gekomen?
- Hoe vaak vindt daar overleg over plaats.
- Wanneer zijn de eerste gesprekken geweest met bewoners hierin?
- Hoe hebben de gesprekken plaatsgevonden met die bewoners?
- Hoeveel bewoners zijn hiervoor ingezet?
- Welke vormen van participatie hebben jullie ingezet hiervoor?

- Op welke moment hebben jullie welke vorm ingezet?
- Hebben jullie hiervoor de 'Toolkit participatie' ingezet of elementen hiervan?
- Vindt u het belangrijk dat bewoners betrokken moeten worden?
- Waarom vindt u dat bewoners (wel/niet) betrokken moeten worden? (Motieven H2?)
- In welke mate/invloed moeten bewoners betrokken worden?

BIJALGE 5: INTERVIEWVRAGEN CASESTUDIES BEWONERS

Intro

- Hoe oud bent u en wat is uw afkomst?
- Hoelang woon je hier al?
- Woon je met plezier?
- Hoeveel betaal je voor de huur?
- Indien koop, hoeveel per maand hypotheek? Waarde woning?
- Wat is de kwaliteit van je woning? Ben je hier blij mee?

Betrokkenheid

- Zijn jullie betrokken bij de plannen in de buurt?
- Wanneer zijn jullie betrokken bij de plannen in de buurt? (Op de hoogte gebracht)
- Zijn jullie tevreden over jullie betrokkenheid?
- Waarom en wanneer jullie betrokken worden?
- Willen jullie betrokken worden?
- Hoe willen jullie betrokken worden?

